

Centrul de Investigatii Strategice și Reforme

Moldova în tranziție

PRIVIRE ECONOMICĂ

Nr. 8, 2001

Chișinău, iulie 2001

CENTRUL
*de Investigații Strategice
și Reforme*



CENTER
*for Strategic Studies
and Reforms*

MOLDOVA ÎN TRANZIȚIE

privire economică

Nr. 8, 2001

Chișinău, iulie 2001

CUPRINS

<i>PREFAȚĂ</i>	3
1. DE LA ROMANTISMUL DE PIAȚĂ SPRE REALITATEA REGLEMENTĂRII DE STAT?	4
2. MOLDOVA: TENDINȚE MACROECONOMICE - 6 LUNI ALE LUI 2001	7
3. IMPLEMENTAREA MODELULUI MACROECONOMIC (ANUAL) PENTRU MOLDOVA	19
4. IMPACTUL COMERȚULUI EXTERIOR ASUPRA ECONOMIEI DESCHISE A MOLDOVEI	29
5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET	37
6. AGRICULTURA DUPĂ PRIVATIZARE	58
7. VIABILITATEA SOCIALĂ – O PRECONDIȚIE A PERFORMANȚEI ECONOMICE	61
8. REALIȚĂȚILE POLITICE DIN PRIMA JUMATATE A LUI 2001	69
<i>ANEXĂ</i>	80

PREFAȚĂ

În noua istorie a Republicii Moldova fiecare an ce trece are noi particularități. Anul curent - 2001 - nu este o excepție. Prima jumătate a acestui an este caracterizată prin contraste majore. Tradițional, politica în Moldova are un impact negativ asupra economiei. Pentru aceasta este suficient să ne amintim de anii 1995/1996, când divergențele între elita politică au devenit o barieră în calea relansării creșterii economice după o perioadă plină de succese în atingerea stabilității macroeconomice; sau, în ultima parte a anului 1999, când instabilitatea din Parlament a servit drept cauză pentru criza acută în cabinetul de miniștri și a dus la întreruperea relațiilor cu FMI și BM.

Drept contrast a primei jumătăți a anului 2001 constituie faptul că vectorii politici și economici sunt aparent orientați în direcții opuse, dar acest factor încă nu a afectat economia.

De o parte avem instabilitatea politică: alegerile parlamentare anticipate (feb. 2001), formarea noului cabinet de miniștri (apr. 2001), dificultățile în stadiul incipient de activitate atât a puterii legislative cât și a celei executive. Mai mult ca atât, reîntoarcerea la putere a forțelor de stânga (Partidul Comuniștilor din Moldova) au alimentat speranța populației în întoarcerea „trecutului glorios” și în schimbările spre bine.

Pe de altă parte, în pofida incertitudinilor politice și a îngrijorărilor antreprenorilor, dezvoltarea economică a fost în general un succes. Pentru prima dată începând cu anul 1989 în Republica Moldova a fost observată o creștere economică doi ani succesivi: rata creșterii PIB în 2000 a fost 1.9%, iar în 2001 este prognozată o creștere a PIB de 5-7%.

Drept argumente în favoarea celor afirmate mai sus sunt aparent nu numai condițiile climaterice deosebit de favorabile în acest an pentru agricultură (anul trecut a fost secetă), dar și în general acumularea unor schimbări pozitive de mediu orientate spre piață, atât în interiorul țării cât și în relațiile externe ale Moldovei. Referindu-ne la relațiile externe în particular, notăm că Moldova a aderat la OMC și la Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-est (mai – iulie 2001).

Cu toate acestea, dezvoltarea economică a Moldovei este la momentul de față sub presiunea nivelului înalt a datoriei externe (120 % PIB), partea leului în rambursarea și deservirea datoriei externe cade asupra anilor 2001 și 2002. Din fericire default-ul va fi ocolit. Totuși, este necesar de efectuat eforturi considerabile atât în sensul accelerării eficienței reformelor cât și în negocierile cu FMI privind continuarea cooperării cu Clubul de la Paris în vederea restructurării datoriei externe.

Studiul de față include cercetări efectuate în cadrul CISR cât și de alți experți. Opiniile și concluziile prezentate în acest studiu aparțin în întregime autorilor și nu exprimă neapărat punctul de vedere al unor organizații sau a structurilor guvernamentale.

Autorii capitolelor sunt: Anatol Gudîm (1), Octavian Șcerbațchi (2), Artur Radziwill - CASE, Polonia, Liliana Tolocico, Rudolf Zwiener - GTZ, Germania (3), Oleg Petrușin (4), Lilia Carașciuc (5), Anatol Gudîm, Valentin Țurcan (6), Andrei Munteanu (7), și Igor Boțan (8).

Privirea Economică și multe alte materiale elaborate de Centrul de Investigații Strategice și Reforme, sunt accesibile pe pagina web a CISR la adresa <http://www.cisr-md.org>.

Vă invităm la colaborare.

*Anatol Gudîm
Director Executiv*

Centrul de Investigații Strategice și Reforme
Str. Sfatul Țării 27, Chișinău, Republica Moldova, MD-2012
Tel. (373-2) 237116; fax (373-2) 237104; e-mail: cisr@cisr-md.org
Pagina Web: <http://www.cisr-md.org>

1. DE LA ROMANTISMUL DE PIAȚĂ SPRE REALITATEA REGLEMENTĂRII DE STAT?

Operativ Parlamentul, fără dezbateri deosebite, a aprobat pe 19 aprilie programul de activitate a noului Guvern¹. Principala teză a acestuia – renașterea economiei prin intermediul „sporirii rolului statului în asigurarea unei dezvoltări social-economice durabile”.

Astfel, se poate spune că s-a făcut o totalizare a deceniului de căutări neolibérale, principalele postulate ale cărora au fost: „orice intervenție a statului totdeauna dăunează utilizării raționale a resurselor”, „proprietatea de stat este inefficientă în principiu” și „orice schimbare a nivelului general al prețurilor întotdeauna are loc numai în rezultatul modificării volumului masei monetare”.

Așteptările noastre că piața va pune lucrurile la locul lor, nu s-au justificat. Putem menționa faptul, că timp de zece ani de realizare în Moldova a „planului neoliberal” a fost pusă baza legislativă a orientării de piață și sunt începute reformele structurale în sectorul real și sfera socială. Vulnerabilitatea statului, instabilitatea guvernelor și oportunismul sistemului judiciar au făcut posibilă apariția corupției la diverse nivele, legăturilor ascunse între puterea politică și economică, ceea ce reduce la zero toate bucuriile democrației constituționale – alegerile democratice, concurența, independența mijloacelor de informare în masă ș.a.

Prăbușirea economiei de la începutul anilor '90 s-a schimbat, mai apoi, într-o depresie stabilă și o extindere a zonei de sărăcie. Conform raportului Băncii Mondiale „Indicatorii dezvoltării globale în 2000” în comunitatea mondială se evidențiază 63 de țări cele mai sărace (acestea reprezentând 59% din populația lumii), cărora la revine doar 6% din venitul global, adică în mediu mai puțin de 2\$ SUA pe cap de locuitor pe zi. Astăzi Moldova este una dintre aceste țări.

Dezamăgirea totală a populației Moldovei în „libertatea economică” a ieșit în evidență în rezultatele alegerilor parlamentare din 25 februarie și în așteptarea schimbărilor rapide spre bine.

Ținând cont de acestea, esența manevrei propuse de noul Guvern constă în trecerea de la modelul monetar simplificat la o politică ce prevede majorarea esențială a responsabilității statului pentru mersul și rezultatele reformelor. Orientarea spre piață rămâne, dar „statul devine participant cu drepturi depline pe piață și în relațiile de piață și conferă orientare socială pentru reformele ce au loc”.

Care este „tehnologia” de realizare a acestor intenții din Program nu este prea evident. Claritate nu aduc nici mulțimea de referințe precum că vor fi elaborate circa 50 de strategii de diverse tipuri (de „politici interne și externe”), programe naționale („a securității naționale ș.a.”), „sisteme principial noi”, mecanisme de gospodărire și politici sociale. Mai mult ca sigur, acest rezultat s-a constituit din cauza că realizatorii programei Guvernului aveau tocmai 6 proiecte inițiale, după cum a fost declarat, sintetizarea cărora a fost dificilă.

În rezultat, programul Guvernului Nr.9 reprezintă o simbioză între a) declarații propagandiste, armonizate cu promisiunile făcute până la alegerea învingătorilor; b) schițe cu tentă pro-piață și c) mulțimea instrumentelor din trecut – „prognozarea și planificarea”, „amplasarea teritorială și specializarea producției agricole”, „reglementarea veniturilor populației”, „controlul prețurilor la producția de primă necesitate”, „controlul riguros asupra importului și exportului”, „majorarea rolului colectivelor de muncă în adoptarea deciziilor administrative” etc.

¹ „Renașterea economiei – renașterea țării”. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pe anii 2001-2005. Chișinău, aprilie 2001.

Se pare că în locul romantismului de piață vine cel de stat, încrederea în atotputernicia directivelor administrative. Astfel, este îngrijorătoare intenția de a fi majorat numărul structurilor de stat, de asemenea posibila revenire la sistemul fărâmițat de împărțire administrativ-teritorială a republicii. Conducerea publică se va îmbogăți, spre exemplu, cu o „structură specializată, care va organiza, regla și controla îndeplinirea programului de stat de susținere a investițiilor productive”, o „structură de stat pentru promovarea exportului produselor autohtone”, un „organ interdepartamental cu activitate permanentă destinat coordonării lucrului în sectorul securității energetice” și, în sfârșit, cu mult așteptatul „concern pentru asigurarea țării cu combustibil și resurse energetice”. Toate acestea sunt discutabile, deoarece reglementarea de stat întotdeauna are ca urmare povara corupției, amplexarea căreia este proporțională cu înălțimea piramidei birocratice.

De asemenea, spre bucuria ministerelor de resort (cu toate că această metodă de conducere a fost lichidată demult), pe lângă licențiere acestora li se mai atribuie funcția de privatizare și administrare de stat.

Trebuie oare statul să se ocupe de economie? Desigur că trebuie, creând condiții de drept și organizaționale atât pentru sectorul de stat cât și cel privat, luând în considerație, că în afacerile particulare proprietarul singur suportă riscurile și primește rezultatele. Însă dacă statul singur încearcă să conducă o afacere, aceasta înseamnă că riscurile sunt transpuse asupra bugetului de stat și contribuabililor. Între timp, programul conține o abundență de intenții de invadare directă a business-ului: „adoptarea măsurilor pentru rezolvarea problemelor apărute în cadrul lucrului întreprinderilor privatizate”, „asigurarea formelor de conducere post-privatizațională în complexul energetic adecvate situației create”, „reglementarea sistemului adaosurilor comerciale și pentru intermediere” etc.

Un impediment serios în realizarea acestor intenții constă în faptul că baza de drept în ultimii zece ani s-a format fără intervenția statului în economia de piață, reieșind din postulatele neolibérale – „eșecurile statului sânt întotdeauna mai grave decât cele ale pieței”. Urmează oare acum o revizuire totală a legislației?

O piedică și mai gravă este deficitul acut de resurse financiare pentru realizarea promisiunilor din program, spre exemplu, „programul de stat cu privire la creditarea subvenționată a producției agricole” sau „reluarea sistemului de comandă de stat sau altor comenzi garantate și contractelor pentru producerea și achiziționarea producției agricole”. Iar încercările de a determina Banca Națională să facă emisie monetară au ca pericol inflația.

Statul nu trebuie, și nici nu va fi capabil să-i susțină pe toți și pe toate. Obiectivul său - asigurarea climatului favorabil pentru sectorul real - stabilitatea legislației, regimul corespunzător al impozitelor, protejarea proprietății, investițiilor etc. Se pare că Guvernul intenționează în aceeași măsură să acorde atenție atât sectorului de stat al economiei, cât și sectorului privat. S-a dovedit că liberalizarea în perioada de tranziție a acționat, în particular, în favoarea sectorului privat, ceea ce a avut drept rezultat repartizarea resurselor în acele sectoare cu o perspectivă de restituire rapidă și solidă a mijloacelor (operațiunile de import-export, creșterea grâului, revânzarea produselor petroliere și preparatelor farmaceutice, sfera serviciilor).

Stabilind influența statului asupra economiei Moldovei, trebuie să fim realiști. Nu se poate revigora totul și imediat. Nu poate fi restabilită forma de gospodărire existentă în perioada sovietică. De aceea este important de determinat noile priorități (nu mai mult de 5-7) și mecanismele de susținere a acestora. Urmează de asigurat restabilirea și utilizarea capacităților de producție a întreprinderilor strategice din sectorul real și infrastructura de inginerie. Aceste domenii de producție urmează să fie stimulate și protejate de către stat până nu se vor ridica. Aceasta se poate realiza prin împărțirea riscurilor cu organizațiile de creditare prin finanțarea proiectelor respective, manevrarea impozitelor, acordarea garanțiilor parțiale, promovarea unei politici vamale flexibile.

Iar toate celelalte trebuie să funcționeze în condițiile de piață, prin supraviețuire. Reînnoirea fondurilor întreprinderilor trebuie să se efectueze pe contul resurselor proprii și celor atrase de pe piața resurselor. O asemenea abordare selectivă a sectorului „liberal” și a celui protejat de stat deja este implementat în alte țări cu economia în tranziție.

În pofida devierii vizibile spre întărirea rolului statului în economie, programul promite „realizarea chibzuită a reformelor”. Pentru aceasta trebuie ca să transmită impulsuri pozitive sectorului privat pentru a „scoate în sfârșit la lumină” venitul acestuia, a se majora încasările la buget, stopa scurgerile de capital în zonele off-shore, însă nu prin interzicere, ci prin formarea climatului de încredere, protejarea proprietății și persoanei întreprinzătorului, plus la aceasta, limitarea, unde este nevoie, a gradului de deschidere a economiei moldovenești și protejarea producției autohtone. Se vede că instaurarea protecționismului dozat poate să coincidă, nu în cel mai potrivit moment, cu primirea de curând a Moldovei în Organizația Mondială a Comerțului și necesitatea îndeplinirii stricte a condițiilor stipulate anterior.

Deci noul Guvern, bazându-se pe programul său, va trebui să stabilească volumul și limitele participării justificate a statului în economie, prin metoda de încercări și eșecuri. Faptul că o asemenea participare poate fi productivă ne dovedește practica țărilor avansate în tranziție (Slovenia, Polonia, Ungaria), unde ponderea specifică a cheltuielilor în PIB constituie 45-50%. Însă reducerea acestui indicator în Moldova până la nivelul minim limitează posibilitatea Guvernului de a acorda populației volumul minim de servicii sociale.

Programul Guvernului este un document obligatoriu care trebuie executat de către ministerele și organele de administrare publică locală. Parlamentul, la fel ca și populația, va urmări activitatea Guvernului. Între timp, a fost omisă o nimica toată - programul de guvernare pentru prima dată nu este dotat, cum ar trebuie să fie, cu lista proiectelor de legi pe care Guvernul intenționează să le prezinte Parlamentului pentru consolidarea intențiilor sale, la fel și lista măsurilor pentru organizarea implementării, să zicem, a acțiunilor primordiale, cu care acesta își va asigura „la prima etapă stoparea consecințelor negative” în economie și dezvoltarea socială.

Faptul că Președintele, Parlamentul și Guvernul intenționează să facă ordine în țară, „să sporească responsabilitatea puterii față de populație” – merită susținere. Prin ce metode și cu ce rezultate se va realiza aceasta, se va vedea peste jumătate de an, dar puțini sunt cei care își vor aminti de programul Guvernului ca atare. Se va judeca după rezultate. Cât despre intenții, ele au fost aceleași și la predecesori – schimbarea vieții spre mai bine.

Textul prezentat mai sus a fost scris și publicat „pe urme fierbinți” în aprilie 2001². Au trecut 100 de zile de activitate a noului Președinte, Parlament și Guvern.

² „Экономическое обозрение”, Logos press, 27 aprilie 2001.

2. MOLDOVA: TENDINȚE MACROECONOMICE - 6 luni ale lui 2001

Introducere

Evoluțiile din trimestrul 2 al anului 2001 sunt caracterizate de aceeași stabilitate fragilă la nivel macroeconomic. Situația este periclitată serios de lipsa finanțării din exterior, în timp ce țara continuă să achite sume semnificative (cca. 45 milioane dolari în primul semestru al anului, plus 60 milioane planificate pentru a doua jumătate) pentru serviciul datoriei externe. Insuficiența finanțării bugetului de stat (veniturile sunt în declin) anihilează toate încercările structurilor de guvernare comuniste de a îmbunătăți indicatorii sociali, conform nenumăratelor promisiuni făcute în campania electorală.

Misiunea din aprilie 2001 a Fondului Monetar Internațional a evidențiat o serie de prevederi din noul program economic al Guvernului care sunt inconsistente cu Memorandumul de Politici Financiare și Economice, printre care sunt controlul prețurilor din partea statului, monopolul statului în sectoarele producției băuturilor alcoolice și a tutunului, creditarea preferențială a agriculturii, introducerea comenzilor de stat în agricultură și altele.

În consecință, finanțarea din partea FMI continuă să fie oprită, și același lucru se poate spune și despre Banca Mondială, Uniunea Europeană și alți donatori. În aceste condiții, Moldova nu primește 30 milioane dolari de la Banca Mondială, cât și grantul planificat în sumă de 10 milioane Euro grant din partea UE, pe lângă tranșele următoare ale FMI din cadrul programului de reducere a sărăciei și creștere economică (PRGF).

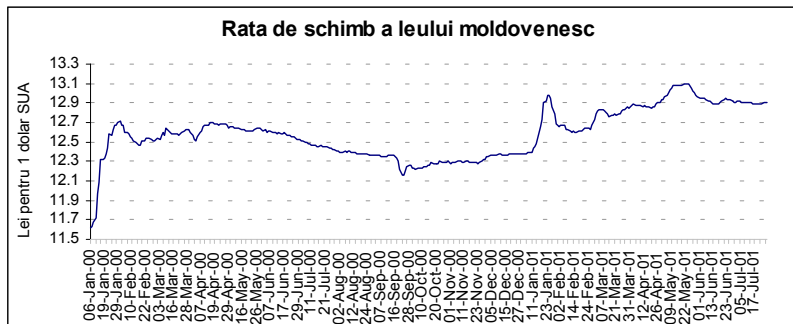
Mai mult ca atât, nu au avut loc intrările de valută planificate în cadrul privatizării, fapt deloc surprinzător în condițiile mediului mai puțin atractiv pentru investitori. Ca urmare, bugetul de stat nu a primit de exemplu 10 milioane dolari de la privatizarea celor 2 rețele electrice.

Următoarea misiune a Fondului va sosi în Moldova pe 25 iulie, având ca scop conducerea consultărilor anuale și analiza progresului în cadrul programului PRGF. Reluarea finanțării externe este condiționată acum de implementarea de către Guvern a unui set de măsuri concrete, printre ele fiind –aprobarea de către Parlament a inspecției de expediție, a noii legi cu privire la zonele economice libere, a titlului V a Codului Fiscal, la fel ca și anunțarea licitațiilor de vânzare a 2 combinate de vinificație, eliminarea licențelor la export, neadmiterea majorării tarifelor de import, selectarea unui consultant financiar pentru privatizarea Moldtelecom-ului.

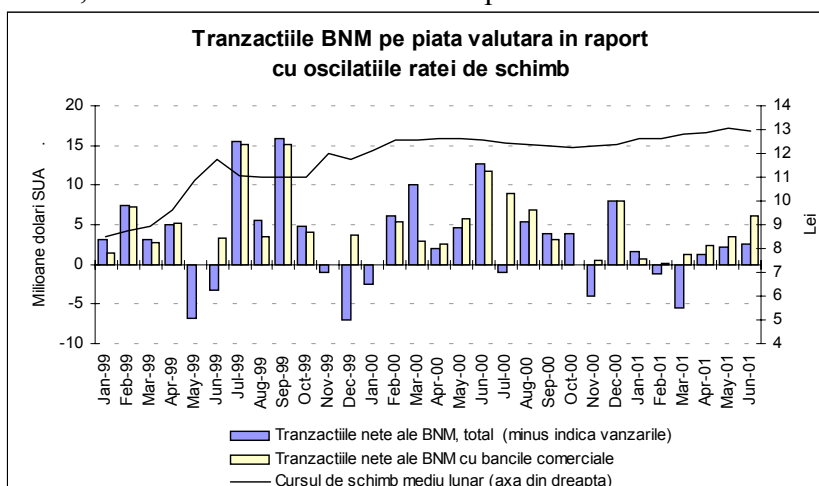
Pe data de 14 iunie 2001 Ministrul Finanțelor M. Manoli a adresat o scrisoare confidențială conducerii Moldovei ce punctează dificultățile în realizarea bugetului de state pe 2001 și consecințele sistării relațiilor cu FMI. Ministrul evidențiază pericolele unei eventuale incapacități de plată pe termen lung a Republicii Moldova față de creditorii externi și interni, precum și a unei izolări financiare totale a țării. Dl Manoli scria că "bugetul de stat aprobat pentru acest an a rămas practic fără surse de finanțare în sumă de 660 milioane lei." În același timp "Ministerul Finanțelor întâmpină o presiune permanentă de a se majora cheltuielile bugetului de stat".

Rata nominală de schimb, rezerve valutare

Evoluția ratei nominale de schimb a leului moldovenesc în raport cu dolarul SUA a avut în primele 5 luni a anului 2001 o tendință de depreciere, iar începând cu ultima săptămână a lunii mai și până la mijlocul lunii iulie leul chiar s-a apreciat ușor (în pofida reducerii rating-ului de țară a Moldovei, lipsei unui program cu FMI etc.) În prima jumătate a anului 2001 deprecierea nominală a fost de 4.3% (ca bază este luată moneda națională), leul deplasându-se lent de la 12.38 lei/1US\$ până la cca. 12.9 lei/1US\$ la finele lunii iunie (în anul 2000 leul s-a depreciat față de dolarul SUA cu 6.8%).

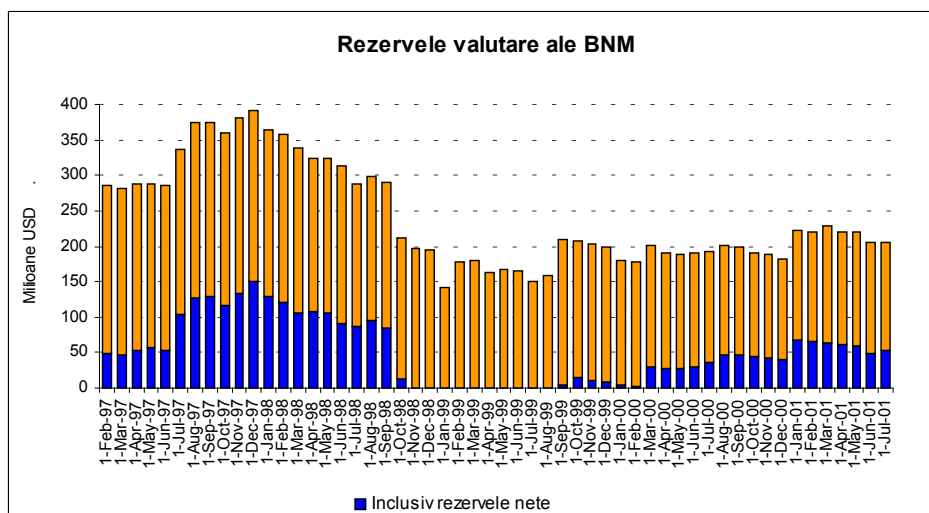


BNM a continuat să procure sume importante de valută forte de la băncile comerciale, în pofida situației dificile caracterizate prin absența finanțării din exterior. În 2000 BNM a cumpărat de la băncile comerciale 60 milioane dolari și în primul semestru al 2001 au fost procurate 14 milioane, ceea ce a atenuat considerabil povara deservirii datoriei externe.



În prima jumătate a anului curent guvernul a avut de achitat 35 milioane dolari pentru serviciul datoriei externe, iar BNM – cca. 12 milioane, în timp ce cifra prognozată pentru întreg anul 2001 atinge 85 milioane dolari pentru guvern și 24 milioane – pentru BNM. Pentru a evita un default în onorarea obligațiunilor externe a țării, Parlamentul a adoptat la începutul lunii iulie un amendament la Legea Bugetului pentru 2001, conform căruia BNM trebuie să acorde Ministerului Finanțelor un împrumut de până la 30 milioane dolari, utilizat pentru rambursarea datoriilor externe (în așa fel neavând un impact inflaționist).

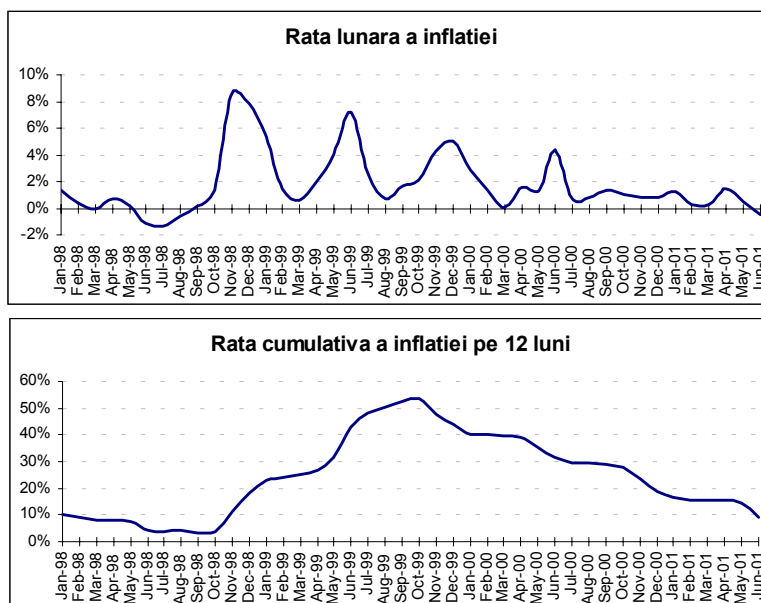
În consecință, rezerve valutare ale BNM se vor diminua respectiv, în cazul dacă până la urmă nu va fi atins un acord cu FMI. Până acum, în pofida efectuării plăților pentru serviciul datoriei externe, Banca Națională a reușit să-și mențină rezervele – în primele 6 luni ale anului rezerve valutare brute s-au situat la cota de peste 200 milioane dolari, acoperind cel puțin 2.5 luni de importuri de mărfuri și servicii. În același timp, rezervele nete s-au diminuat de la 65 milioane dolari la 50 milioane. Bineînțeles că mai este spațiu de manevră dacă ne referim la deservirea datoriei externe, însă este evident că rezerve valutare ale BNM nu sunt infinite.



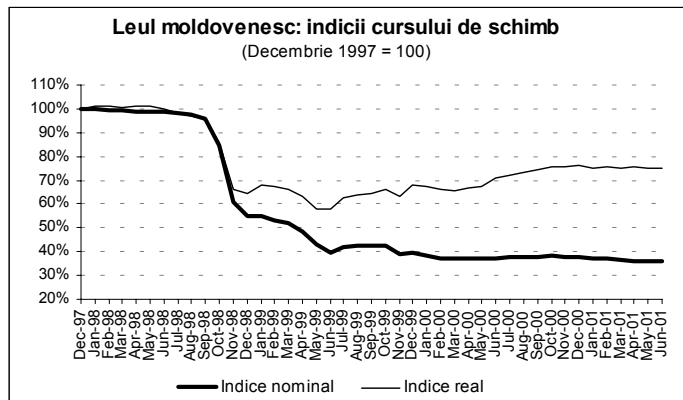
Inflația, rata reală de schimb

În prima jumătate a anului 2001 rata inflației s-a menținut stabilă și foarte joasă. Cea mai mare inflație până acum s-a observat în aprilie (1.5%), cea mai joasă în iunie (a fost o deflație de -0.5%). Rata cumulativă a inflației pentru primele 6 luni a fost de 3.3%, în timp ce inflația cumulativă pe 12 luni a fost de 9.15%.

Politica Monetară a BNM pe 2001 prevede o rată a inflației de 10% la finele perioadei și la momentul dat acest obiectiv pare a fi realizabil cu ușurință, în caz dacă nu au loc alte probleme.



Evoluția cursului de schimb al leului moldovenesc față de dolarul SUA în termeni reali este stabilă. Ușoara depreciere nominală a leului a fost compensată de nivelul scăzut al inflației. Astfel, rata reală de schimb a leului a oscilat în primele 6 luni ale lui 2001 în jurul cotei de 99%, dacă luăm ca bază luna decembrie 2000. Tabelul de mai jos reflectă elocvent acest lucru.

**Indicii ratei de schimb**

	Nominal	Real
Dec-00	100.0	100.0
Jan-01	97.8	99.0
Feb-01	98.0	99.4
Mar-01	96.6	98.4
Apr-01	96.1	99.3
May-01	94.8	98.5
Jun-01	95.8	98.9

Agregatele monetare

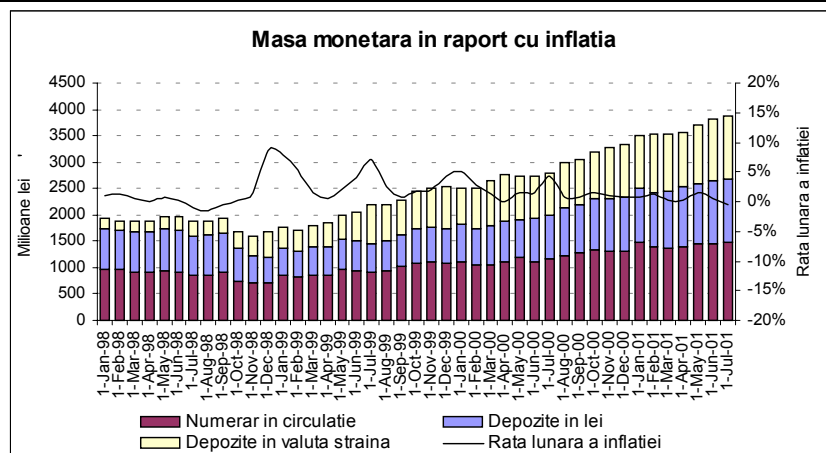
Evoluția agregatelor monetare a prezentat o performanță bună atât în anul 2000, precum și în primul semestru al anului 2001.

Agregatele monetare

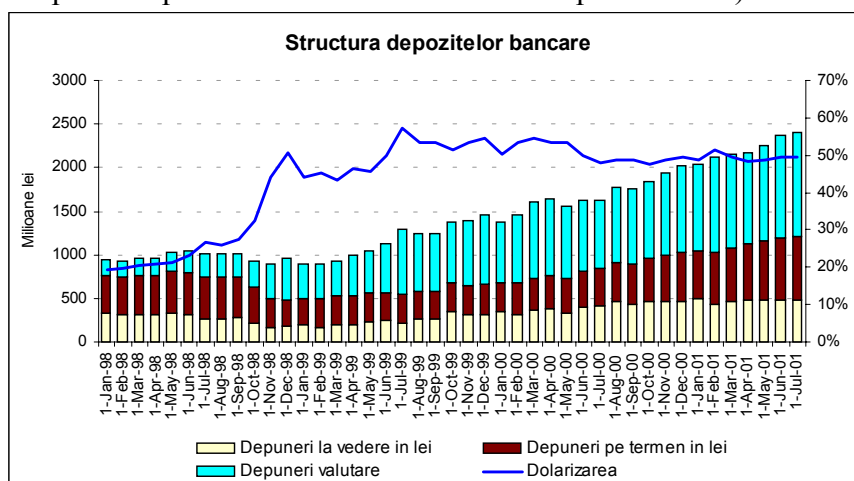
	Inflația	Creșterea M0	Creșterea BM	Creșterea M3
Dec-00	0.8%	12.0%	8.9%	5.2%
Jan-01	1.2%	-4.8%	-1.6%	0.2%
Feb-01	0.3%	-1.5%	-1.6%	0.2%
Mar-01	0.3%	2.0%	0.0%	1.3%
Apr-01	1.5%	2.7%	2.5%	3.5%
May-01	0.5%	0.0%	-0.3%	3.2%
Jun-01	-0.5%	2.2%	1.4%	1.8%

În primele 6 luni ale lui 2001 volumul de lei în circulație (M_0) s-a majorat cu doar 0.4%, atingând la 1 iulie 1.476 miliarde lei. Baza monetară (BM) s-a majorat cu 3.6%. Iar masa monetară (M_3) a crescut cu 10.7% și a atins la 1 iulie 3.886 miliarde lei (Politica Monetară a BNM pe 2001 prevede o majorare a masei monetare cu 22.6%, ceea ce denotă o cerere mai mare la bani condiționată de o creștere reală a PIB și reducerea așteptărilor inflaționiste). Multiplicatorul monetar pentru M_3 a crescut de la 1.80 până la 1.99. Rezervele băncilor comerciale nu au variat semnificativ și au atins la 1 iulie 478 milioane lei, din care o pătrime reprezintă excesul de rezerve.

Urmând prevederile Politicii Monetare pentru 2001, BNM a anunțat reducerea treptată a cerinței rezervelor de la 13% existente (din care 10% se păstrează în conturile corespondente ale băncilor la BNM și 2% - în casieriile băncilor) până la 10%. Rezervele din conturile corespondente ale băncilor vor fi reduse cu un punct procentual la 1-15 iulie, la 1-15 august și la 1-15 septembrie. Ca rezultat se vor elibera 75 milioane lei care vor servi pentru canalizarea creditării sectorului real al economiei.



Majorarea semnificativă a masei monetare în primul semestru al anului 2001 este condiționată de creșterea importantă a volumului depunerilor în sistemul bancar (depozitele s-au majorat cu 18%, atingând la 1 iulie 2.410 miliarde lei). Aceasta exprimă evident încrederea populației și agenților economici în moneda națională și în bănci. Cota depozitelor în valută nu a variat prea mult – dolarizarea depunerilor în băncile comerciale alcătuiește cca. 50% (Politica Monetară a BNM pe 2001 prevede o reducere a dolarizării până la 43%).



Creditul BNM

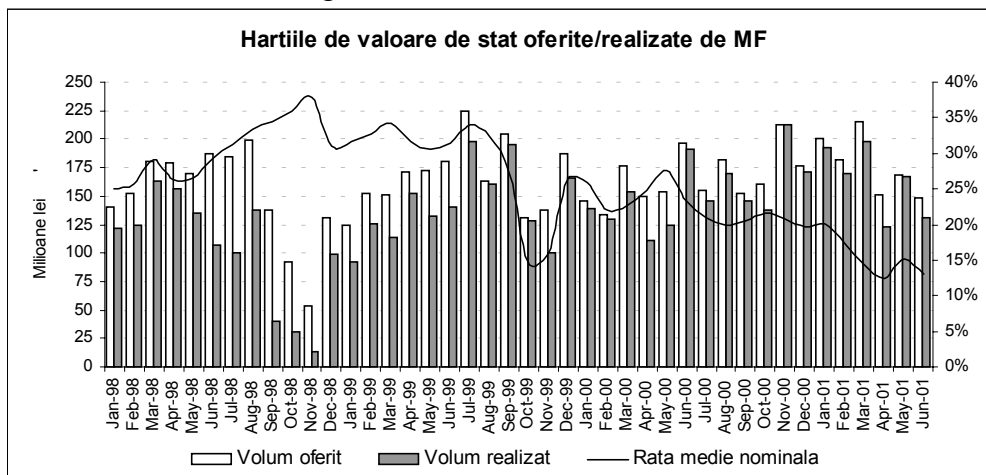
Datoria Guvernului către BNM, exprimată prin stocul hârtiilor de valoare de stat (HVS) din portofoliul BNM, a rămas neschimbată – la 1 iulie ea a alcătuit 1.646 miliarde lei. În conformitate cu Politica Monetară a BNM pe 2001, Banca Națională nu va acorda în 2001 credite Guvernului pentru finanțarea deficitului bugetului de stat. Însă, după cum s-a menționat anterior, pentru a se evita default-ul țării în onorarea obligațiunilor externe, Parlamentul a adoptat la începutul lunii iulie un amendament la Legea Bugetului pentru 2001 prin care BNM va acorda Ministerului Finanțelor un împrumut în sumă de până la 30 milioane dolari, utilizat pentru achitarea plăților pe datoria externă (în așa fel neavând un impact inflaționist). Nici un alt credit nu va fi acordat Ministerului Finanțelor.

Stocul creditelor acordate de BNM băncilor comerciale (excl. REPO-urile) s-a situat puțin peste cifra de 100 milioane lei. Pentru 2001 BNM și-a pus scopul de a conduce o politică a ratei dobânzii axată pe menținerea ratelor reale de dobândă la un nivel pozitiv scăzut, în așa fel stimulându-se necesitățile de creditare a sectorului real al economiei și, respectiv, contribuindu-se la creșterea economică. Totuși, ca și în anii precedenți, se pare că băncile au suficiente resurse creditare și ele nu sunt chiar atât de interesate în primirea de noi împrumuturi de la BNM, în special după ce cerința față de rezervele obligatorii se va reduce treptat.

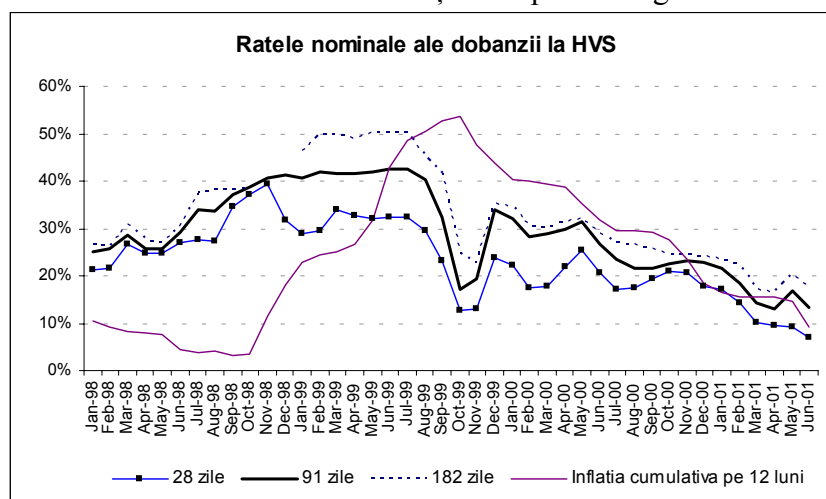
Ministerul Finanțelor: piața hârtiilor de valoare de stat

Situația de pe piața HVS rămâne a fi stabilă în primul semestru al anului 2001. Ministerul Finanțelor nu a avut dificultăți la plasarea noilor bonuri de trezorerie (uneori chiar în volume mai mari) și răscumpărarea celor aflate în circulație. În ianuarie-iunie 2001 în cadrul licitațiilor pe piața primară petrecute de BNM au fost oferite hârtii de valoare în volum total de ca 1065 milioane lei, volume HVS realizate fiind de 980 milioane, adică în medie pe lună s-au vândut HVS în sumă de 160 milioane lei (în 2000 volumele medii lunare au fost de cca. 140 milioane lei).

În ianuarie-iunie 2001 Ministerul Finanțelor a avut de răscumpărat HVS în sumă de cca. 890 milioane lei. Astfel, volumul net (emiterea minus scoaterea din circulație) a fost de 84 milioane lei, aceste alimentând bugetul de stat.

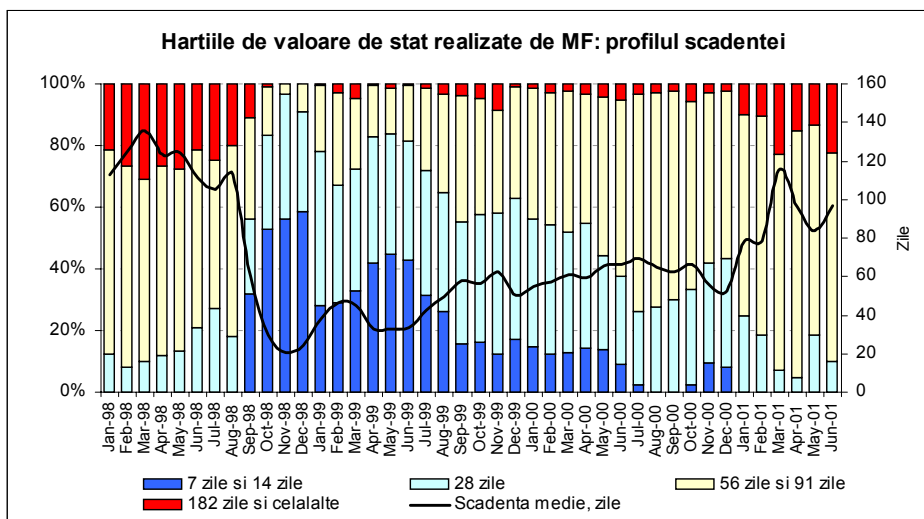


O tendință foarte bună ce s-a manifestat în prima jumătate a anului 2001 a constat în reducerea ratelor de dobândă la HVS. În timp ce în 2000 rata medie a dobânzii la HVS (toate scadențele) a constituit 22.3%, media lunară în decembrie 2000 și ianuarie 2001 a fost de cca. 20%, iar deja în aprilie 2001 ea a coborât până la 12.5%. În mai ea a urcat din nou spre 15.2%, însă în iunie s-a înregistrat iarăși o scădere până la 13.1%. Totuși, spre mijlocul lunii iulie cifrele indică o nouă majorare până la 15.8%. Aceasta ne dă convingerea că evoluțiile de pe piața HVS nu trebuie să fie tratate prea optimist, în special luând în considerare necesitățile disperate ale Guvernului în resurse financiare adiționale pentru bugetul de stat.



Analizând profilul de scadență a HVS vândute, trebuie de remarcat tendința pozitivă de majorare semnificativă a scadenței medii pe sistem. În timp ce pe parcursul anului 2000 scadența medie s-a situat la 55-65 zile, în ianuarie-februarie 2001 ea s-a apropiat de 80 zile, urcând și mai mult în cele 4 luni ce au urmat (în iunie ea era de 95 zile).

În timp ce pe parcursul anului 2000 volumele de HVS vândute cu scadențe de 182 și 364 zile alcătuiau în medie 5 milioane lei pe lună, în primul semestru al lui 2001 aceste volume erau de cca. 20m lei și mai mari. În același timp, nu au mai fost realizate HVS cu scadențe de 7 și 14 zile (pe când în 2000 în medie 12 milioane lei pe lună alcătuiau volumele de vânzare a acestor bonuri).

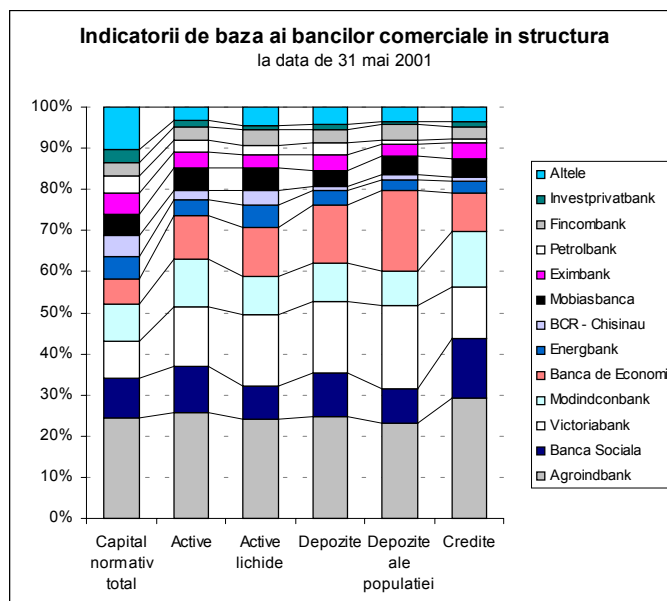


Băncile comerciale

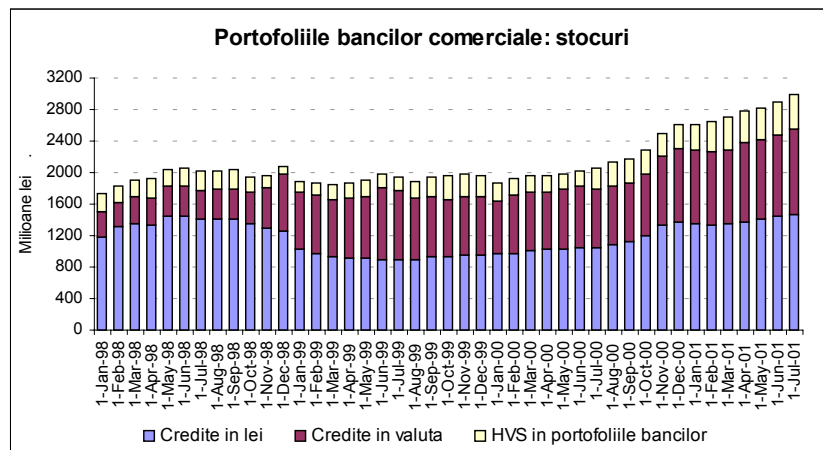
În prezent sunt 20 bănci comerciale în Moldova, din care 5 provin din reorganizarea fostelor bănci specializate de stat, iar 15 sunt bănci noi. Sectorul bancar este foarte concentrat - cinci bănci mai mari (Moldova-Agroindbank, Victoriabank, Banca Sociala, Moldinconbank și Banca de Economii) alcătuiesc 68% din activele totale pe sistem (la finele lui mai 2001).

Din 1 ianuarie 2001 cerința față de capitalul minim al băncilor comerciale a devenit de: 32 milioane lei pentru licența de bază (tip A), 64 milioane lei - pentru licența de tip B (ce permite operațiuni cu valuta străină) și 96 milioane lei - pentru licența de tip C (ce permite mai multe operațiuni incluzând cu hârtile de valoare).

Aceasta a contribuit la consolidarea sectorului bancar al țării, majoritatea băncilor majorându-și capitalul prin intermediul emisiilor suplimentare de acțiuni.

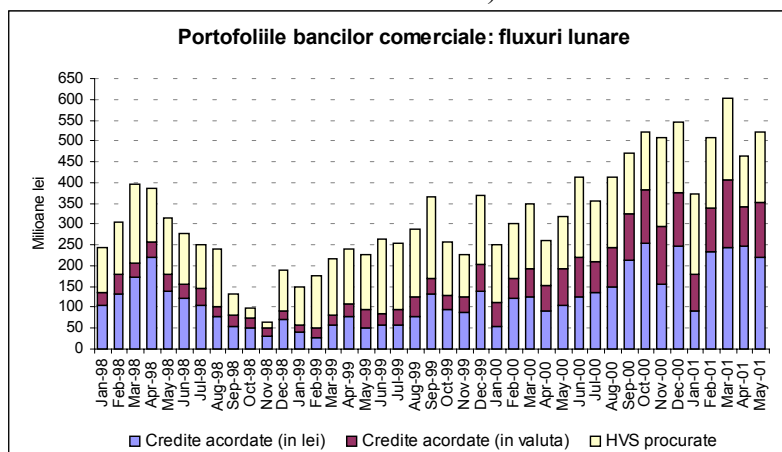


Activele totale din sistemul bancar al Moldovei au atins 5.029 miliarde lei la 1 iunie 2001 (denotă o majorare cu 7.8% față de finele anului 2000). Capitalul normative total al băncilor a atins 1.544 miliarde lei (o majorare cu 10.3%), activele lichide - 1.808 miliarde (o majorare cu 9.2%).

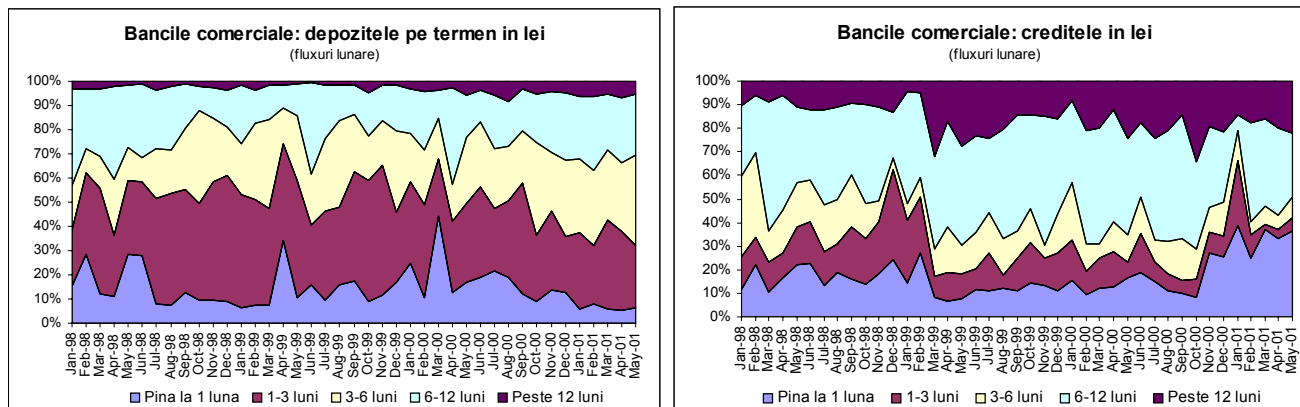


Activitatea de creditare a băncilor comerciale a fost bună: în timp ce în 2000 stocul creditelor băncilor în economie a crescut de la 1.635 miliarde lei p[n] la 2.291 miliarde, adică cu 40%, în primul semestru al anului 2001 volumul creditelor acordate de bănci a crescut în continuare până la 2.544 miliarde lei, adică cu 11%. Coeficientul de dolarizare a creditelor nu a variat semnificativ, menținându-se la cca. 42%. În ceea ce privește stocul bonurilor de trezorerie în portofoliile băncilor, acesta continuă să se majoreze, atingând 444 milioane lei la sfârșitul lunii iunie (el a alcătuit 321 milioane lei la începutul anului).

O imagine mai dinamică este oferită de cifrele fluxurilor lunare a creditelor băncilor comerciale. Pe parcursul lunii ianuarie creditele în lei oferite de bănci agenților economici au diminuat considerabil, atingând 93 milioane lei, însă mai târziu ele s-au restabilit, astfel încât la finele trimestrului I volumul creditelor a fost de 245 milioane lei, iar spre finele trimestrului II – a fost de 219 milioane lei (în decembrie 2000 această cifră a fost de 248 milioane lei). Creditele acordate în valută străină au urcat de la 88 milioane lei în ianuarie spre 134 milioane în iunie (cifra pentru decembrie 2000 a fost de 126 milioane lei).



Aruncând o privire asupra diagramelor de mai jos, ce oglindesc structura pe scadență a depozitelor bancare și a portofoliului de credite, se observă, că, la fel ca și în anii precedenți, în primul semestru al anului 2001 depozitele în lei sunt preponderent pe termen scurt (95% sunt până la 1 an), ceea ce în consecință determină termenul redus pentru care sunt acordate creditele (78% - sub 1 an). E clar, că băncile nu pot efectua o creditare pe termen lung, având majoritatea depozitelor clienților săi pe termen scurt.

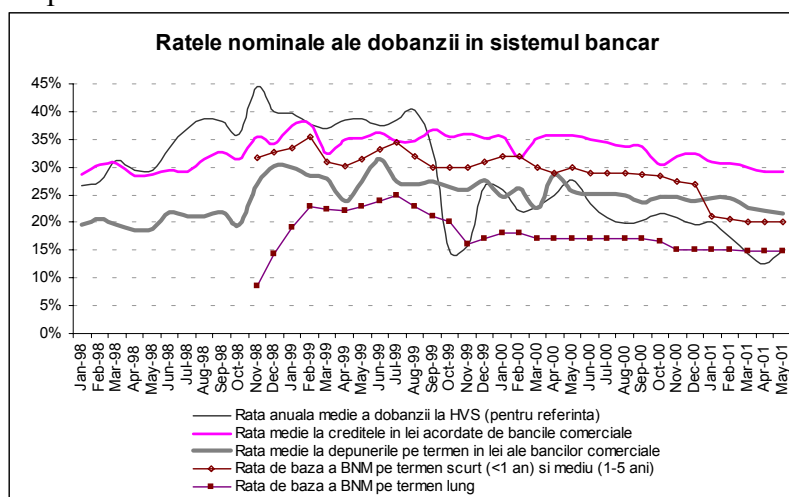


Ratele de dobândă

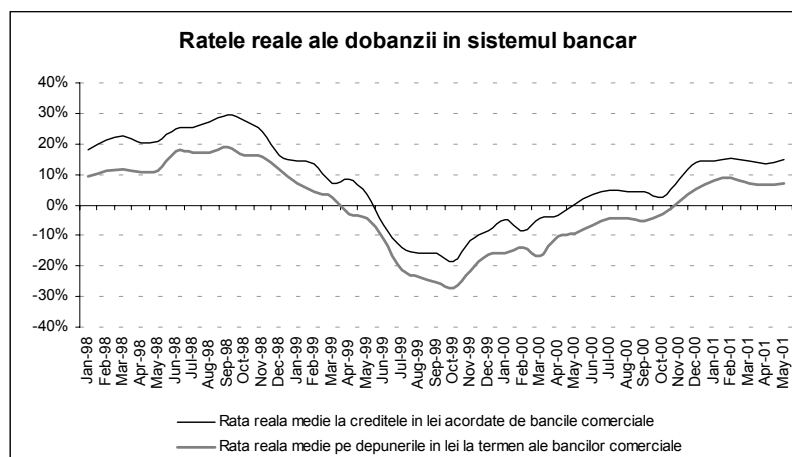
Pe parcursul primului semestru al anului 2001, la fel ca și în 2000, ratele de dobândă la depozitele în băncile comerciale și la creditele acordate de bănci se află în descreștere lentă. Rata medie nominală a dobânzii la creditele în lei a coborât până la 29.3% în mai de la 32.4% în decembrie 2000, iar rata dobânzii la depozitele pe termen în lei a coborât în mai spre 21.7% de la 23.9% în decembrie 2000. Rata medie nominală a dobânzii la creditele în valută străină a avut de asemenea o tendință descrescătoare – ea a scăzut până la 13.8% în mai de la 15.1% în decembrie 2000, în timp ce rata dobânzii la depozitele pe termen în valută străină a alcătuit 4.1% în mai, comparative cu 5.4% în decembrie 2000.

Rata de bază a BNM pe termen scurt și mediu s-a redus semnificativ în ianuarie 2001 până la 21% de la 27% în decembrie 2000 și în lunile următoare ea s-a situat în jurul la 20%, în timp ce rata de bază a BNM pe termen lung a rămas neschimbată, situându-se la cca. 15% (ea a fost egală cu 14.8% în martie-iunie).

Rata medie de dobândă la HVS rămâne a fi mult mai joasă decât rata medie la depozitele pe termen, astfel băncile fiind impuse să caute activități mai profitabile decât doar investirea în bonuri de trezorerie practic fără nici un risc.



Rata reală a dobânzii la creditele acordate de bănci în lei a continuat să fie în descreștere până în februarie 2001 (când ea a atins cea mai mare cotă în ultimii 2 ani – 15.3%), apoi stabilizându-se în lunile următoare. Aceeași tendință a avut-o rata reală a dobânzii la depunerile pe termen în lei – ea s-a stabilizat după ce a atins valoarea maximă în februarie (8.9%). Trebuie de menționat că pe parcursul celei mai mari perioade din 1999-2000 rata sus-menționată la depozite a fost negativă în termeni reali și doar în noiembrie-decembrie 2000 ea a devenit pozitivă, urcând și mai mult în anul curent.



Restabilirea unei rate reale înalte la depozite reprezintă un semn bun, indicând asupra unei stabilități în sistemul bancar. Băncile își asumă angajamentul de a achita pe depunerile clienților rate de dobândă mai înalte ca rata inflației. Totuși, marja între rata de creditare a băncilor și rata aplicată la depozite practice nu s-a modificat și este încă mare. Aceasta înseamnă că băncile comerciale sunt prea vigilente, astfel menținând prea mari ratele de dobândă la creditele acordate care sunt costisitoare pentru clienți.

Moldova văzută de agențiile internaționale de rating

Agențiile mondiale de rating cu renume au manifestat fără echivoc îngrijorarea vizând perspectivele Moldovei în 2001.

La începutul lunii iulie Agenția Moody's a redus rating-ul obligațiunilor externe a Republicii Moldova la Caa1, iar rating-ul depozitelor bancare la Caa2. Pe parcursul ultimilor câțiva ani rating-ul a scăzut de la Ba2 în 1997 la B3 în 2000.

În 2001 Agenția Fitch IBCA a redus deja de 2 ori rating-ul suveran al Moldovei. La începutul lunii iunie Fitch a diminuat rating-ul valutar pe termen lung al Moldovei de la B- la CCC+, iar rating-ul împrumuturilor pe termen scurt în moneda națională – de la B la C. Fitch a deteriorat rating-ul pe termen lung de perspectivă de la "stabil" spre "negativ" și a notat că incapacitatea Guvernului de a atrage resurse din alte surse ar putea influența negativ veniturile la Buget și ar putea duce la un deficit de 70 milioane dolari în finanțarea preconizată pentru 2001 și de 100 milioane dolari - pentru 2002. Aceste deficite vor trebui să fie acoperite din rezervele valutare mici ale țării. Agenția a menționat despre tăgădnarea reformelor structurale, datoria externă enormă, progresul nesemnificativ în privatizare, instabilitatea piețelor de bază pentru export, și necesitatea de a fi restructurate datoriile către creditori. La sfârșitul lunii iunie Agenția Fitch și-a revăzut din nou rating-ul și a deteriorat în continuare rating-ul valutar pe termen lung al Moldovei de la CCC+ la CC. Agenția a prelungit aprecierea negativă a rating-ului de perspectivă a țării, specificând că nu este exclusă posibilitatea de a fi redus din nou. Fitch a afirmat că premisele ce stau la baza deciziei sale de a deteriora poziția Moldovei rezidă în probabilitatea mare a unui eșec al Guvernului de a răscumpăra Eurobond-ul ce expiră în 2002.

Mai jos sunt expuse 2 diagrame ce arată rating-ul Moldovei în raport cu cel al altor state.



Austria	France	Germany	Greece	Italy	Aaa
Netherlands	Spain	Switzerland	UK	USA	
Canada	Japan	Singapore	Sweden		Aa1
Australia	New Zealand				Aa2
Iceland	Taiwan				Aa3
					A1
Cyprus	Israel	Slovenia	UAE		A2
China	Hong Kong	Hungary	Malta		A3
Chile	Czech Rep.	Estonia	Kuwait	Poland	Baa1
Latvia	Korea	Malaysia			Baa2
Croatia	Mexico	Saudi Arabia	South Africa	Thailand	Baa3
Egypt	Lithuania	Slovakia			Ba1
India	Kazakhstan	Moldova '97			Ba2
Jamaica	Jordan	Peru			Ba3
Brazil	Lebanon	Turkey	Vietnam		B1
Argentina	Bulgaria	Russia	Turkmenistan	Moldova '98	B2
Indonesia	Romania	Moldova 2000			B3
Moldova 2001	Cuba	Pakistan	Ukraine		Caa1
Ecuador					Caa2
					Caa3

* Country Ceilings for Foreign Currency, Bonds and Notes, Long-Term
As of 5 July 2001

Fitch-IBCA Ratings

Austria	Finland	France	Germany	Ireland	AAA
Netherlands	Norway	Switzerland	UK	USA	
Canada	Denmark	Japan	Singapore	Spain	AA+
Australia	Portugal	Sweden			AA
Belgium	Hong Kong	Iceland	Italy		AA-
Kuwait					A+
Greece	Malta	Slovenia			A
Chile	China	Hungary	Israel		A-
Czech Rep.	Estonia	Korea	Poland		BBB+
Latvia	Malaysia	Tunisia			BBB
Croatia	Egypt	Lithuania	South Africa		BBB-
India	Mexico	Slovakia			BB+
Costa Rica					BB
Brazil	Kazakhstan	Peru			BB-
Argentina	Azerbaijan	Bulgaria	Turkey		B+
Romania	Russia	Moldova '98			B
Indonesia	Ukraine	Moldova '99			B-
Moldova 2001					CCC+
Turkmenistan					CCC-
Moldova 2001					CC
					C

* Long-Term, Foreign Currency
As of 5 July 2001

3. IMPLEMENTAREA MODELULUI MACROECONOMIC (ANUAL) PENTRU MOLDOVA

Modelul macroeconomic a fost implementat în Ministerul Economiei în scopul de a obține o prognoză veridică a indicatorilor financiari pe termen mediu și de a contribui la elaborarea politicii economice. În urma realizărilor anterioare, cu modelul dat au luat cunoștință Banca Națională a Moldovei și Ministerul Finanțelor, ce a permis o cooperare mai efektivă dintre aceste instituții privind efectuarea lucrului referitor la planificarea financiară pe termen mediu. Documentul ce reprezintă metodologia modelului este disponibil acum la Ministerul Economiei.

Situația economică curentă. Drept cele mai pozitive tendințe de dezvoltare în tr.I 2001 pot fi considerate majorarea neașteptat de mare a volumului exportului, cât și cea a ratei de creștere a producției industriale. Aceste creșteri se explică parțial prin impactul subestimat a creșterii PIB în Rusia asupra exporturilor din Moldova și posibil prin rezultatele pozitive obținute în politica structurală pe parcursul ultimilor trei ani și în special o mai bună administrare corporativă a întreprinderilor. Această tendință nouă, cu toate neajunsurile pe care le are la moment, totuși, este o sursă majoră de optimism în ceea ce privește creșterea economică pe termen mediu. Impactul condițiilor climaterice favorabile asupra producției agricole poate fi foarte mare (Ministerul Agriculturii estimează această creștere în anul 2001 la nivelul de 20%, ME - 15%). Cei mai importanți factori ce contribuie la o creștere economică majoră pe termen mediu sunt modificările structurale în sectorul agrar.

În 2000, consumul intern a fost o sursă majoră de creștere economică. În conformitate cu aceasta importurile au crescut cu ritmuri mult mai rapide decât exporturile. În rezultat, soldul negativ al balanței comerciale a crescut considerabil, ceea ce arată că creșterea dată nu a fost asigurată (creșterea dezechilibrului extern). În primul semestru 2001, aceste tendințe negative s-au schimbat. Creșterea rapidă a exporturilor (parțial datorită schimbărilor așteptate în regimul de impozitare (TVA) în Rusia) împreună cu rata de creștere moderată a importurilor au contribuit la ameliorarea balanței comerciale într-o măsură mai mare de cât s-a așteptat. Deoarece transferurile bănești ale lucrătorilor de peste hotarele țării s-au majorat considerabil, contul curent s-a îmbunătățit. Dar, în comparație cu anul precedent, când întrările de investiții străine directe au fost deosebit de mari (datorită achiziționării rețelelor electrice de către Union Fenosa), contul de capital a fost mult mai slab. Astfel, pentru Banca Națională a fost imposibil majorarea rezervelor externe, ce a contribuit la limitarea creșterii bazei monetare (care a fost în diminuare pe parcursul primelor cinci luni) și la rândul său a valutei străine. Creșterea masei monetare mai lentă decât s-a preconizat de către BNM în comun cu stabilitatea cursului de schimb al monedei naționale au contribuit la nivelul minim de inflație. Este foarte important, că politica monetară strictă a fost susținută de politica fiscală mai disciplinată spre deosebire de anii anteriori crizei din 1998. Nivelul redus al împrumuturilor bugetare a contribuit la majorarea continuă a creditului în economie, ceea ce va stimula creșterea economică pe termen mediu.

Previziuni pentru 2001-2004

Politici

Prognoza este bazată pe presupunerile că politica macroeconomică responsabilă și cooperarea cu organisme internaționale vor fi prelungite. Altfel, Moldova aproape imediat va trece într-o criză financiară profundă. În consecință, va fi rata înaltă a inflației și presiunea negativă asupra PIB real.

Aceste presupuneri sunt reflectate în modelul ca:

- cheltuielile budgetare conservative pe parcursul întregii perioade;
 - majorarea cheltuielilor trebuie să fie finanțată de creșterea ofertei masei monetare;
- creșterea moderată a ofertei masei monetare;
 - politica monetară orientată spre majorarea masei monetare va contribui la creșterea rapidă a inflației și deprecierea cursului de schimb al monedei naționale;
- privatizarea majoră și atragerea investițiilor străine directe (în particular privatizarea restului rețelelor electrice în 2001, Moldtelecom în 2002 și a companiilor de vin și tutun în 2003-2004);
 - fără privatizarea majoră cheltuielile pentru serviciul datoriei sunt extrem de mari și creșterea produselor ce depind în mare măsură de importuri nu va putea fi finanțată;
- rata de schimb flexibilă;
 - dacă fluctuațiile ratei de schimb nu vor reflecta presiunea balanței de plăți, BNM în timpul apropiat va pierde rezervele, ceea ce va aduce la criza monedei naționale;
- credite noi obținute de la organisme financiare internaționale;
 - fără aceste credite Moldova riscă să se afle în situația de default și crizei balanței de plăți;
- restructurarea datoriei externe;
 - deși politica economică va fi responsabilă, Moldova nu va avea posibilitatea efectuării tuturor plăților în cadrul serviciului datoriei externe în 2002 și poate în 2003. Fără restructurarea datoriei, Moldova poate să ajungă la default.

De menționat, că scenariul pozitiv (ce este prezentat mai sus) necesită coordonarea tuturor măsurilor politice. În particular, încercarea de a majora cheltuielile sau stopa privatizarea va avea un impact negativ asupra politicii monetare și va reduce șansele de a obține credite internaționale noi.

Factori exogeni

Sunt alți factori ce au o influență cheie asupra dezvoltării economice a Moldovei și nu depind de controlul autorităților.

Factorii ce influențează exporturile și alte variabile indirecte:

- situația în Rusia (influențează exporturile Moldovei în țările CSI);
- situația în țările Europei Centrale (impactul asupra exporturilor în aceste țări);
- ameliorarea administrării corporative a întreprinderilor (impactul asupra posibilităților de export în țări noi).

Factori ce influențează agricultura și indirect alte variabile:

- condițiile climaterice;
- programul de privatizare și post-privatizare în agricultură.

Previziunile prezentate mai jos sunt bazate pe asumări favorabile și în opinia noastră justificate referitor la variabilele exogene.

Perioada de creștere reală moderată.

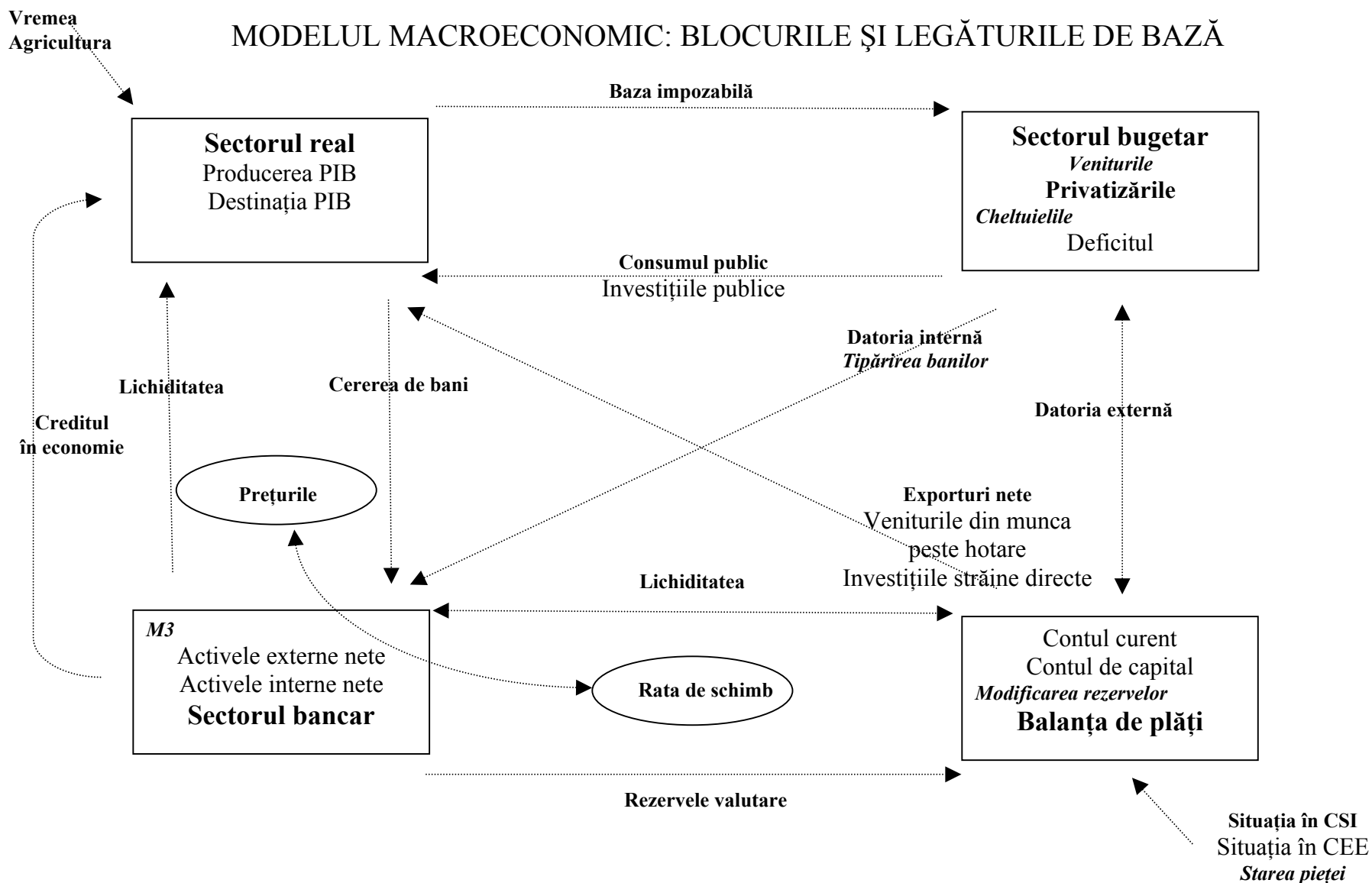
Rata de creștere relativ înaltă de 4.5% în 2001 se explică prin roadă excepțional de bună (5% creșterea reală a valorii adăugate brute), creșterea continuă rapidă în Rusia (3% în termeni reali - 15% exprimată în dolari) și creșterea moderată a exporturilor în țările non-CSI. De menționat, dacă în agricultură se preconizează o creștere de 15% (ME) creșterea totală va fi aproape de 7% și astfel va corespunde prognozei oficiale a ME. Rata de creștere mai lentă a bazei monetare ce coincide cu situația balanței de plăți (nu se măresc rezervele externe a BNM) va contribui la încetinirea ritmului de creștere a inflației până la nivel de 13% (media anuală).

Creșterea reală moderată (între 3% și 4%) în 2002-2004 se explică prin trei factori. În primul rând, noi preconizăm unele ameliorări treptate în agricultură în rezultatul programului de privatizare a pământului (4% creștere anuală). Creșterea în acest sector va contribui la înviorarea industriei (și într-o oricare măsură a exporturilor). În a doilea rând, noi așteptăm ca restructurarea în industrie să permită majorarea exporturilor în țări noi și va conduce la creșterea producției industriale. Suplimentar, un stimulent important este impactul majorării creditelor bancare în economie. Băncile ce au oportunități limitate de a profita în urma operațiilor cu hârtiile de valoare de stat (datorită politicii fiscale stricte), trebuie să caute proiecte investiționale calitative. Dacă climatul investițional nu este deteriorat în continuare de situația politică, aceasta va contribui la majorarea investițiilor. Astfel, noi preconizăm o creștere relativ înaltă în construcții și industrie. Totuși, efectul obținut nu va fi puternic din două motive. Deservirea datoriei externe în 2002 și 2003 va atrage resurse din economia națională, factor care va încetini investițiile și creșterea economică. Alt motiv este că investițiile (în conformitate cu datele oficiale ale statisticii) până în prezent au avut o influență minoră asupra întregii situații economice. De asemenea prognozăm creșterea continuă în sectorul serviciilor, în special a comerțului. Din cauza situației din balanța de plăți, noi nu putem preconiza o creștere rapidă a consumului (și importurilor), astfel, rata de creștere a sectorului serviciilor nu va fi mare.

Situația dificilă a contului de capital din balanța de plăți din cauza obligațiunilor privind serviciul datoriei externe implică o tendință care va contribui la ameliorarea soldului negativ a contului curent în anii următori. În special în anul 2002, când este necesară achitarea datoriilor mari, majorarea deficitului balanței comerciale trebuie să fie ținută sub control strict. Perspectivile de creștere rapidă a exportului, chiar și după rezultatele pozitive a primului semestru 2001, sunt încă incerte. Astfel, importurile vor fi limitate din cauza ratei de depreciere înaltă a leului. Deprecierea înaltă va avea un impact asupra nivelului prețurilor interne. Astfel, presupunem că va fi destul de dificilă menținerea ratei inflației la nivel de 15% în 2002.

Concluzii

Scenariul prezentat mai sus este apreciat ca ușor optimist. Există un risc important în caz dacă va avea loc destabilizarea macroeconomică sau încetinirea programului de post-privatizare în agricultură și restructurare în industrie. Concomitent, dacă exista un succes considerabil în crearea instituțiilor economiei de piață, în special prin respectarea mai bună a legii și combaterii corupției, economia ar putea crește cu ritmuri mult mai rapide. Alt factor riscant pentru Moldova are un caracter extern. Dacă economia Rusiei va trece printr-un alt șoc negativ, spre exemplu în rezultatul reducerii continue a prețurilor pentru produsele petroliere, Moldova de asemenea va fi afectată într-o anumită măsură. Spre regret, ultimii ani nu au înregistrat succese în ceea ce privește reducerea dependenței economice a Moldovei față de cei mai importanți parteneri comerciali.



*Tabel 3.1.***Structura PIB pe categorii de utilizări**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
consumul final	82.9	94.3	97.3	100.9	90	97.9	101.2	97.1	95.8	95.7
gospodăriile	55.8	67.2	67.5	75.4	74.2	82.2	88.8	86.2	86	86.9
administrația publică și privată	27.1	27.1	29.9	25.5	15.9	15.7	12.4	11	9.8	8.8
formarea brută de capital	24.9	24.2	23.8	25.9	22.9	22.3	21.2	23	23.1	22.7
privat	22.8	22.3	21.2	23.6	22.1	21.2	20.6	22.4	22.5	22.1
public	2.08	1.91	2.62	2.26	0.84	1.1	0.65	0.61	0.6	0.57
exportul net	-7.8	-18.6	-21.2	-26.8	-12.9	-20.2	-22.5	-20.1	-18.9	-18.4
export	51.2	48.6	46.1	38	40.4	36.9	36.2	39.5	42.5	44.8
import	55	63.4	64.1	60.9	51	60.1	56.6	58.4	60.8	62.9
balanța serviciilor	-6.65	-3.78	-2.69	-4.31	-1.88	-1.48	-2.07	-1.21	-0.62	-0.24
PIB	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
venitul național disponibil brut	102.5	107.6	106.4	108.2	112.8	118.4	114.7	115.4	116.5	116
transferuri curente	-0.02	0.032	0.024	0.024	0.029	0.052	0.051	0.059	0.073	0.071
venitul net	0.05	0.04	0.04	0.06	0.07	0.13	0.1	0.09	0.09	0.09

*Tabel 3.2.***Guvernamental, structura în GDP***

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
veniturile guvernamentale**	26.6	25.2	31.5	27.8	25.2	24.5	23.8	23.1	23.0	22.5
veniturile	39.4	36.4	41.2	38.4	31.5	30.7	29.4	27.8	27.0	26.1
veniturile din impozite	33.5	31.0	33.9	32.1	24.8	24.9	25.0	23.4	22.3	21.6
impozitul pe veniturile persoanelor fizice	3.1	2.8	3.2	2.5	1.8	1.7	1.4	1.2	1.0	0.9
impozitul pe beneficiu	6.0	4.6	2.7	2.0	1.9	1.7	2.0	2.1	2.2	2.3
TVA	8.8	7.9	10.6	12.3	7.6	8.3	8.7	8.3	8.2	8.2
accize	2.9	2.5	5.7	4.1	3.6	4.1	4.3	4.1	4.0	4.0
impozite din activitatea economică externă	0.8	1.2	1.4	1.2	1.9	1.4	1.5	1.6	1.7	1.7
alte impozite	2.0	2.2	2.1	1.5	1.6	1.4	1.6	1.3	1.1	0.9
fondul de asigurare(pensii)	9.9	9.8	8.2	8.6	6.4	6.2	5.7	4.7	4.1	3.6
alte venituri	5.9	5.4	7.2	6.3	5.9	5.0	4.4	4.5	4.7	4.5
veniturile din privatizare	0.4	0.5	2.7	0.8	1.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
veniturile BN	2.9	1.4	1.5	2.0	1.3	2.4	1.3	1.4	1.6	1.4
altele	2.6	3.5	3.1	3.4	3.4	2.6	3.1	3.1	3.1	3.1
granturi	0.0	0.0	0.0	0.0	0.9	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0

3. IMPLEMENTAREA MODELULUI MACROECONOMIC (ANUAL) PENTRU MOLDOVA

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Cheltuieli cu destinație generală	--	1.4	1.6	1.6	1.8	1.9	1.6	1.6	1.6	1.6
Apărarea națională	--	0.9	0.9	0.6	0.5	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
Mentținerea ordinii publice și securitatea	--	2.3	2.6	2.2	1.7	1.6	1.5	1.5	1.5	1.5
Învățământul	--	10.3	10.0	7.0	4.7	4.5	4.7	4.7	4.7	4.7
Ocrotirea sănătății	--	6.7	6.0	4.3	2.9	3.0	2.9	2.9	2.9	2.9
Asigurarea și susținerea socială transferurile la bugetul asigurărilor sociale de stat	--	2.1	5.1	4.0	3.8	3.8	2.7	3.4	3.7	4.0
alte cheltuieli	--	0.3	3.3	1.5	1.0	2.1	1.7	2.4	2.8	3.1
Cultura, arta și sportul	--	1.8	1.8	2.5	2.8	1.8	1.0	1.0	0.9	0.9
Complexul pentru energie și combustibil	--	0.8	0.9	0.9	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
Agricultura, silvicultura, piscicultura, apele	--	0.0	0.4	0.0	0.3	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
Industria și construcțiile	--	1.4	0.9	1.0	1.1	1.0	0.5	0.5	0.5	0.5
Transporturile și comunicațiile	--	0.035	0.038	0.025	0.028	0.041	0.04	0.04	0.04	0.0
Alte cheltuieli legate de activitatea economică (comerț, turism, munca)	--	1.05	1.09	0.86	0.57	0.62	0.5	0.5	0.5	0.5
Alte cheltuieli	--	0.14	0.06	0.11	0.18	0.17	0.12	0.12	0.12	0.1
Deservirea datoriei de stat internă	--	3.84	3.59	3.28	1.83	1.71	1.98	1.98	1.98	2.0
externă	--	3.12	4.23	4.62	7.04	0.01	6.17	4.98	4.02	3.4
Investiții capitale	--	1.69	2.39	2.67	3.55	3.65	2.9	2.24	1.78	1.5
Cheltuielile totale excluzând Creditarea netă	--	1.42	1.85	1.94	3.79	2.73	3.27	2.75	2.24	1.9
Cheltuielile Fondului Social	--	1.99	2.63	2.25	0.9	1.14	0.65	0.61	0.6	0.6
Creditarea netă	--	36.1	40.1	32.9	27.8	26.9	24.4	23.8	23.2	22.7
Creditarea netă	--	9.8	11.9	10.0	7.2	8.3	7.4	7.1	6.9	6.6
Balanța monetară	--	-1.8	0.3	0.3	0.6	-0.2	-0.1	-0.1	0.0	0.0
	--	-7.6	-7.5	-3.4	-3.2	-1.0	-0.6	-0.6	-0.2	-0.2

*Tabel 3.3.***Finanțarea deficitului în % față de PIB**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
surse externe	--	--	4.22	-3.32	1.23	-0.2	0.09	-3.96	-0.02	0.35
surse interne	--	--	3.6	6.94	2.55	0.71	-0.24	1.29	-0.85	-0.67
sistemul bancar	--	--	1.45	5.39	2.02	-0.02	-0.93	0.03	-0.68	-0.38
bnm-net	--	--	0.56	5.45	2.48	0	-0.69	0.03	-0.69	-0.38
băncile comerciale	--	--	0.89	-0.07	-0.46	-0.02	-0.24	0	0	0
sursele nebancale	--	--	2.15	1.56	0.53	0.72	0.69	1.26	-0.17	-0.29
venituri din privatizare	--	--	0	0	0	1.95	0.76	3.31	1.04	0.5
ajustări	--	--	0	-0.28	-0.58	-1.42	-0.05	0	0	0
total	--	--	7.82	3.35	3.21	1.04	0.56	0.64	0.16	0.17

*Tabel 3.4.***Datoria și deservirea datoriei**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
datoria guvernamentală total	3421	4333	5455	9950	12550	13523	14998	17514	19437	21944
datoria guvernamentală externă, mil. lei	2944	3596	4471	8378	10639	11501	13024	15234	17404	20143
datoria guvernamentală externă, mil. USD	650	770	972	981	907	929	930	871	870	876
datoria guvernamentală internă	477	737	984	1572	1911	2022	1974	2281	2034	1801
către BNM	45	367	467	232	353	625	713	1013	966	866
alte	431	370	517	1340	1558	1397	1261	1268	1068	935
datoria guvernamentală total % PIB	53	56	61	109	102	85	76	74	67	63
datoria guvernamentală externă, % PIB	45	46	50	92	87	72	66	64	60	58
datoria guvernamentală internă, % PIB	7	9	11	17	16	13	10	10	7	5
deservirea datoriei față de venituri guvernamentale	10	9	10	12	23	21	21	18	15	13
deservirea datoriei externe față de venituri guvernamentale	4	4	5	5	12	9	11	10	8	7
deservirea datoriei externe față de exporturi	2	3	3	4	8	5	7	5	4	3
deservirea datoriei interne față de venituri guvernamentale	7	5	6	7	11	12	10	8	7	6

Balanța de plăți, milioane USD

Tabel 3.5.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
contul curent	-115	-188	-274	-323	-47	-120	-117	-72	-36	-39
(contul curent fără transferuri curente)	-180	-261	-351	-421	-133	-277	-260	-215	-179	-182
balanța comercială	-55	-252	-347	-387	-135	-306	-306	-286	-282	-293
export	739	823	890	644	475	477	542	597	657	723
export cu țările CSI	467	543	608	429	256	280	325	358	394	434
export cu alte țări	272	280	282	215	219	197	217	239	263	289
import	794	1075	1237	1032	610	783	848	882	939	1016
importul resurselor energetice	293	328	337	245	245	164	197	221	247	275
importul altor produse	501	747	900	787	365	619	650	662	692	741
balanța serviciilor	-96	-64	-52	-73	-32	-43	-31	-18 *		-4
exportul serviciilor	130	114	134	119	137	164	180	193	208	224
importul serviciilor	226	178	186	193	169	207	211	211	218	228
venitul net	-29	55	47	41	34	72	77	89	113	115
transferuri curente	65	73	77	98	86	157	143	143	143	143
contul de capital	62	170	324	3	-19	272	11	18	30	15
transferuri de capital	0	0	0	1	117	2	0	0	0	0
investiții directe	73	23	71	86	39	128	111	164	120	108
împrumuturi pe termen mediu și lung	74	101	11	40	97	33	-9	4	-18	-17
întreprinderea de împrumuturi	132	133	101	83	178	90	119	116	76	70
ieșirea de împrumuturi	58	32	90	43	82	57	128	112	94	87
împrumuturi pe termen scurt	-85	62	259	-116	-319	109	-91	-150	-72	-76
balanța generală	-53	-1	-67	-311	-66	152	-106	-54	-6	-24
modificarea rezervelor	-78	-57	-52	227	-53	-46	-22	0	0	0
creditul FMI	65	25	1	-64	5	-13	22	32	29	-19
finanțarea excepțională	68	33	-15	148	114	-90	106	22	-23	43
rezerve brute	257	315	366	140	181	222	244	244	244	244
acoperirea importurilor prin rezerve brute (lunar)	3.9	3.5	3.6	1.6	3.7	3.4	3.5	3.3	3.1	2.9
datoria externă	838	1071	1289	1451	1476	1490	1518	1426	1342	1273
datoria externă față de export lunar	13.6	15.6	17.4	27	37.8	37.6	33.6	28.7	24.5	21.1

Tabel 3.6.

Dinamica prețurilor, agregate monetare și rata de schimb

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
indicele prețurilor de consum mediu anual	6306	7788	8705	9375	13055	17141	19524	22697	26641	30866
modificarea anuală procentuală	29.9	23.5	11.8	7.7	39.3	31.3	13.9	16.3	17.4	15.9
deflator PIB	45	58	65	72	100	127	150	176	208	242
modificarea anuală procentuală	--	27.9	12.6	9.5	39.9	27.2	18.1	16.8	18.1	16.8
viteza de circulație pentru M3, media anuală	6.91	5.77	5.44	4.99	5.66	5.4	5.24	5.36	5.44	5.43
modificarea anuală procentuală	-21.6	-16.5	-5.6	-8.3	13.5	-4.7	-3	2.3	1.5	-0.2
M3, media anuală	938	1352	1639	1829	2176	2961	3774	4441	5330	6396
modificarea anuală procentuală	74.5	44.1	21.2	11.6	19	36.1	27.5	17.7	20	20
M3, la sfârșitul anului	1244	1434	1922	1756	2503	3511	4038	4845	5814	6977
modificarea anuală procentuală	65.2	15.3	34	-8.7	42.6	40.3	15	20	20	20
baza monetară, medie anuală	667	818	988	1092	1280	1722	2003	2254	2678	3182
modificarea anuală procentuală	74.6	22.6	20.9	10.5	17.2	34.5	16.3	12.5	18.8	18.8
baza monetară, la sfârșitul anului	782	854	1123	1061	1499	1945	2060	2448	2908	3455
modificarea anuală procentuală	41.6	9.3	31.5	-5.5	41.3	29.8	5.9	18.8	18.8	18.8
rata de schimb media anuală	4.5	4.6	4.6	5.4	10.5	12.4	13.2	15.8	18.8	21.5
modificarea anuală procentuală	10.3	2.4	0.4	16.5	95.5	18.2	6.1	19.4	19	14.7
rata de schimb la sfârșitul anului	4.5	4.7	4.6	8.5	11.7	12.4	14	17.5	20	23
modificarea anuală procentuală	6.1	3.1	-1.5	85.7	37.4	5.5	13.1	25	14.3	15
rata de schimb reală media anuală către țările non-CIS	80	68	63	70	100	92	88	93	96	98
modificarea anuală procentuală	-99.4	-15	-7.9	10.8	43.9	-7.8	-4.5	5.3	4	1.4

4. IMPACTUL COMERȚULUI EXTERIOR ASUPRA ECONOMIEI DESCHISE A MOLDOVEI

Condițiile de comerț se definesc ca profitul sau pierderile economiei, rezultate în urma modificărilor de preț la export și import. Pentru o economie mică deschisă, așa cum este economia Moldovei, acest parametru este deosebit de important. Economia Moldovei depinde substanțial de factorii economici externi și în primul rând de starea economică a principalilor parteneri comerciali. Diversificarea partenerilor de comerț cu orientarea exportului spre țările cu o economie mult mai stabilă este absolut necesară pentru Moldova. Predominarea produselor agricole și a industriei alimentare de prelucrare în exportul moldav face economia națională dependentă de instabilitatea pieței globale a acestor produse. Diversificarea structurii ramurale a exportului, extinderea cotei parte a produselor și serviciilor care nu țin de agricultură, de asemenea sunt absolut necesare pentru Moldova. Imperfecțiunea structurii ramurale și geografice a exportului în ultimii 10 ani s-a manifestat prin presiunea nefavorabilă a condițiilor de comerț la creșterea economică a Moldovei. Este necesar de recunoscut că îmbunătățirea structurii ramurale și geografice a comerțului fără investiții străine directe semnificative este imposibilă.

Pentru a face o estimare cantitativă a impactului modificărilor condițiilor de comerț asupra creșterii PIB-ului s-a calculat **profitul neașteptat**: volumul resurselor financiare obținute peste hotare de către rezidenții Moldovei (sau achitate de către ei peste hotare) ca rezultat al modificării prețurilor la comerțul exterior.³ Profitul neașteptat reprezintă valoarea adăugată care este redistribuită pe gratis pentru a favoriza economia națională (achitată de economia națională). Această sumă poate fi considerată o estimare a ratei de creștere potențială a economiei cu condiția că influența altor factori, ce afectează creșterea economică este neutralizată. Ținând cont de această presupunere, diferența dintre rata creșterii economice curente și potențiale poate fi interpretată ca contribuția altor factori asupra creșterii economice, inclusiv și a politicii economice.

Expresia pozitivă a profitului neașteptat înseamnă, că prețurile mondiale ale exportului din Moldova care au crescut în comparație cu anul precedent (sau prețurile mondiale ale importului în Moldova care au scăzut) acordă subvenții la prețurile agenților economici locali, fără ca ei să depună careva eforturi proprii. Expresia negativă a profitului neașteptat înseamnă, că micșorarea prețurilor mondiale la exportul din Moldova (creșterea prețurilor mondiale ale importului în Moldova) obligă agenții economici să subvenționeze prețurile pentru partenerii străini.

Modificarea prețurilor de import la materia primă, materiale și semifabricate utilizate la producere influențează direct nivelul PIB-ului creat. În calculul profitului neașteptat cota parte a importului destinat consumului final și investițiilor a fost luată în proporție de 30 la sută din importul total pentru 1991 și 45 la sută pentru 2000. Rezultatele anuale a profitului neașteptat în dinamică sunt prezentate în tabelul 4.1.

Din punct de vedere al influenței comerțului exterior asupra creșterii economice (foarte important pentru Moldova cu economie mică deschisă) ultimul deceniu se împarte în 4 perioade:

- **1991.** În URSS treptat se liberalizează prețurile, crește inflația, tendințele în viața politică devin tot mai centrifugale (deviază de la calea trasată), crește conștiința națională în toate

³ Illarionov A. Economic policy in condition of open economy with significant raw material sector. – Issues of economy, No. 3, 2001.

Tabel 4.1

Evaluarea impactul conditiilor de comert la PIB										
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Volumul comertului exterior (mil. lei)										
Export	8.4	65	701.9	2318.5	3318	3786	4105	3475	4937	5968
Import	8.1	92.9	909.2	2733.9	3565	4945	5710	5571	6283	9823
Modificarea preturilor										
Export	2.25	5.82	5.82	5.82	1.38	1.26	1.11	1.2	1.25	1.16
Import	3.16	10.43	10.43	10.43	1.12	1.12	1.01	1.08	1.55	1.26
Veniturile din modificarea conditiilor de comert (mil. lei)										
Export	4.7	53.8	581	1920	914	781	407	579	987	823
Import	-3.9	-54.6	-534.3	-1606.7	-229.2	-317.9	-33.9	-227.0	-1226.2	-1114.8
Profitul neasteptat (mil. lei)	0.79	-0.8	47	313	685	463	373	352	-239	-292
Profitul neasteptat in % catre PIB	3.1%	-0.4%	2.6%	6.6%	10.6%	6.0%	4.2%	3.9%	-1.9%	-1.8%
PIB (mil. lei)	25.9	191.9	1821	4737	6480	7658	8917	9122	12322	15980
Cresterea PIB	-17.5%	-29.1%	-1.2%	-30.9%	-1.4%	-5.9%	1.6%	-6.5%	-3.4%	1.9%
Cresterea PIB ajustatul la profitul neasteptat	-20.6%	-28.7%	-3.8%	-37.5%	-12.0%	-11.9%	-2.6%	-10.4%	-1.5%	3.7%

republicile unionale. Devine foarte clar că zilele URSS, fiind o mare putere, merg spre sfârșite. În acest an Moldova își declară independența sa și din acest moment țara este nevoită să consume produsele energetice la prețurile mondiale (sau un pic mai mici în schimbul concesiilor de ordin politic și economic pentru importatori). Această perioadă se manifestă prin competitivitate foarte redusă a calității precum și a prețurilor producției din Moldova pe piețele internaționale (inclusiv - a producției tradiționale). În anul 1991 prețurile la produsele energetice au crescut de 4,5 ori, cota parte a acestor produse în importul total a crescut până la 17,1% (în 1989 - 7,3 %), dar prețurile la exportul produselor agricole și industriei alimentare de prelucrare (ce constituie 40-45% din export) au crescut doar de 3,3 ori. Calculul impactului condițiilor comerciale la exportul și importul produselor principale sunt prezentate în tabelul 4.2.

- **1992-1994.** În anii 1992-1993 Moldova, după declararea independenței, nu dispunea de monedă națională și se afla în zona rublei, care practic nu se supunea unor reguli ale circulației monetare. Inflația anului 1991 s-a transformat în hiperinflație. Inflația medie anuală în această perioadă a depășit nivelul de 1200%. La sfârșitul anului 1993 a fost introdusă moneda națională și inflația în 1994 s-a redus de două ori. Datorită inflației mari și a activității neadecvate a structurilor statale, prin legislație s-a limitat nivelul rentabilității, întreprinderile au pierdut mijloacele circulante și practic au devenit insolabile. În această perioadă prețurile pentru produsele energetice au crescut de 4350 ori, cota parte ale acestora în importul total a crescut până la 42%, pe când prețurile la exportul produselor agricole și alimentare (50% din export) au crescut numai de 968 ori.

În anii 1991-1994 PIB-ul a scăzut cu 50%, drept cauză a acestei scăderi a fost și criza din Rusia, aceasta fiind principala piață de desfacere pentru produsele din Moldova. În acești ani PIB-ul Rusiei s-a redus cu 35 la sută.

- **1995-1998.** Această perioadă se caracterizează printr-o stabilitate relativă în economie; inflație mică și prezența unei rate de schimb valutare durabile. Realizările macroeconomice ale acestei perioade sunt legate de politica monetară dură. Restricțiile slabe în politica bugetară și acțiunile inconsecvente ale autorităților în domeniul reformelor structurale au dus la nedefinitivarea acestor realizări. Din punct de vedere a condițiilor comerciale această perioadă a fost destul de favorabilă pentru creșterea producerii și depășirea crizei structurale. Prețurile medii la import în această perioadă au crescut de 1,4 ori, inclusiv pentru resurse energetice – de 1,6 ori, cota parte a acestor produse în import s-a redus până la 28,8%. În același timp prețurile medii la export au crescut de 2,3 ori, inclusiv pentru produsele agricole și industriei alimentare de prelucrare – de 3,4 ori. Cu regret, autoritățile publice din Moldova nu au creat condiții pentru restructurarea mai aprofundată a economiei și pentru atragerea investițiilor interne și externe în sume mai mari. Reformarea sectorului de bază a economiei Moldovei (agricultura) a fost frânată de către autoritățile de diferite niveluri. Investițiile în capitalul fix în anii 1995-1997 s-au micșorat cu 30%. Relansarea neînsemnată a economiei în anul 1997 a fost urmată de criza din Rusia din anul 1998, care a cauzat scăderea PIB-ului cu 11,9%.

- **1999-2000.** Cererea pe piața Rusiei s-a micșorat ca rezultat a crizei financiare din regiune și exportul din Moldova s-a micșorat semnificativ. În anul 1999 volumul exportului a fost aproape de 2 ori mai mic față de cel din anul 1997. Cererea pe piețele Europei a fost mult mai stabilă față de cele din CSI, de aceea cota parte a exportului în țările europene a crescut de la 30% în 1997 până la 46% în 1999. Totuși, producătorii din Moldova nu făceau față concurenței la produsele principale pe piețele europene și prin urmare nu au putut recupera pierderile generate pe piețele de est. Conjunctura

Tabel 4.2

Modificarea preturilor de export-import la principalele tipuri de marfuri

	Structura, 1989	Indexul preturilor, 1990-1991	Structura, 1991	Indexul preturilor, 1992- 1994	Structura, 1994	Indexul preturilor, 1995- 1998	Structura, 1998	Indexul preturilor, 1999- 2000	Structura, 2000
Importul resurselor energetice*									
Benzina	16.9%	4.8	23.1%	1580.5	12.8%	1.42	12.8%	3.57	16.1%
Motorina	14.0%	6.4	24.7%	1594.5	13.4%	1.63	14.6%	3.39	22.9%
Pacura	16.1%	5.5	19.9%	2003.5	15.2%	1.59	5.9%	3.77	3.5%
Gaz	17.1%	2.1	13.8%	6388.2	54.6%	1.33	46.3%	2.19	35.4%
Carbune	26.4%	1.4	9.6%	11151.5	0.6%	1.92	0.9%	1.87	1.8%
Electricitate	9.5%	2.6	9.0%	2224.1	3.5%	2.73	19.4%	1.80	20.3%
Pretul mediu ponderat		4.5		4351.4		1.60		2.66	
Exportul produselor alimentare principale**									
Cereale	1.5%	4.2	4.4%	4950.3	10.8%	0.20	5.7%	4.77	6.0%
Legume	2.4%	2.5	3.3%	1330.9	2.2%	1.82	0.8%	1.93	0.7%
Fructe	10.2%	2.3	2.2%	818.9	9.0%	1.50	2.7%	2.20	1.5%
Nuci	0.0%	-	0.0%	-	1.1%	1.64	4.5%	2.70	7.5%
Struguri	0.7%	4.3	1.1%	324.1	8.7%	1.75	0.4%	2.07	0.7%
Conserve de legume	5.5%	5.6	11.3%	492.6	6.1%	2.47	4.5%	1.40	4.9%
Conserve de fructe, sucuri	8.9%	3.0	18.5%	266.5	9.8%	2.17	13.1%	1.73	8.0%
Ulei vegetal	4.0%	1.9	4.2%	1170.6	3.0%	1.92	0.9%	1.21	1.3%
Zahar	4.7%	3.4	0.8%	571.8	11.1%	1.41	6.9%	2.10	0.6%
Vinuri	8.3%	1.4	12.7%	348.4	16.1%	5.19	43.9%	1.30	37.2%
Coniacuri	13.8%	1.3	5.0%	737.7	6.0%	2.18	2.8%	1.47	5.4%
Sampanie	1.8%	2.4	1.1%	139.1	4.7%	3.57	2.4%	2.19	1.5%
Materiale vinicole	18.2%	4.2	15.2%	211.9	1.2%	3.02	3.1%	2.05	10.9%
Tutun	16.5%	2.9	12.6%	229.8	4.9%	2.91	6.7%	1.80	12.7%
Tigarete	2.1%	4.7	6.7%	277.3	3.5%	1.67	0.9%	2.48	0.6%
Dulciuri	1.2%	1.7	1.0%	1450.7	1.6%	1.55	0.6%	1.80	0.5%
Pretul mediu ponderat		3.3		968.3		3.40		1.85	
Memo:inflatie cumulativa		2.2		911.2		1.94		1.83	

*Cota parte a produselor energetice in importul total: 1989 - 7.3%, 1991 - 17.1%, 1994 - 42%, 1998 - 30.9%, 1999 - 33.8%, 2000 - 28.8%

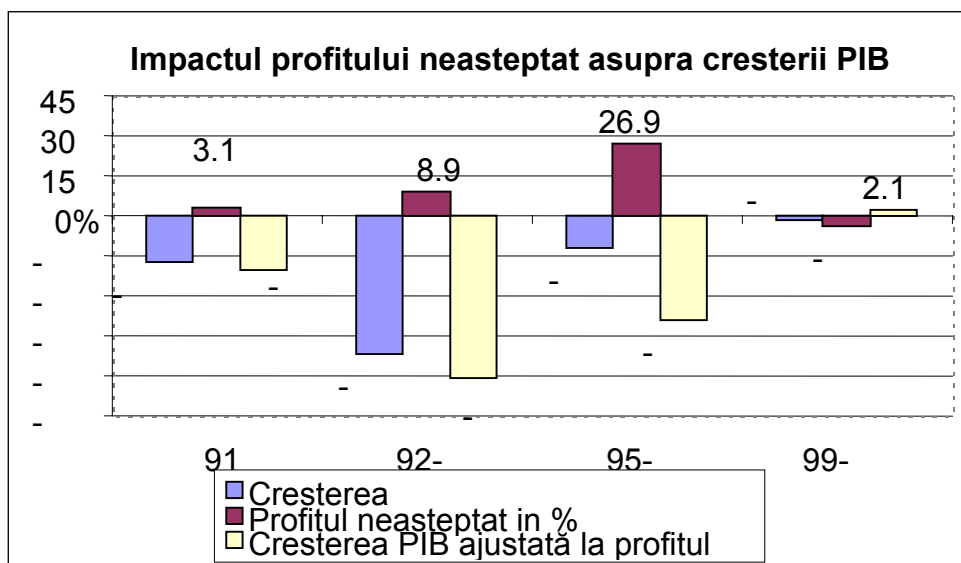
**Cota parte a principalelor produse alimentare in exportul total: 1989 - 45.8%, 1991 - 41.9%, 1994 - 49.7%, 1998 - 60.8%, 1999 - 50.8%, 2000 - 48.2%

economiei externe de asemenea a frânat creșterea economică în Moldova: prețurile de import la produsele energetice au crescut de 2.66 ori pe când prețurile la exportul produselor agricole și celor din industria alimentară de prelucrare au crescut doar de 1.85 ori.

Insuficiența de date statistice nu permite de a duce la bun sfârșit calculele privind impactul condițiilor de schimb comercial pentru toate produsele de import și export. Ca bază pentru calcule a fost folosită variația prețurilor la produsele principale de import (cele energetice) și export (produsele agricole și din industria alimentară de prelucrare) pentru anii 1991-1994, 1999 și 2000. În aceste calcule de asemenea au fost folosite statistica comerțului extern și datele din balanța interramurală. Tendința de a folosi avantajele comerțului extern a încurajat modificarea structurii exportului produselor agricole și din industria alimentară de prelucrare. În anul 1989 producția vinicolă constituia 42%, în 2000 – 55%; în anul 1989 nucile practic nu erau scoase din țară, către anul 2000 cota parte a acestui produs a ajuns la cifra de 7.5% din export, Moldova fiind una din cele mai mari exportatoare de nuci către statele Uniunii Europene.

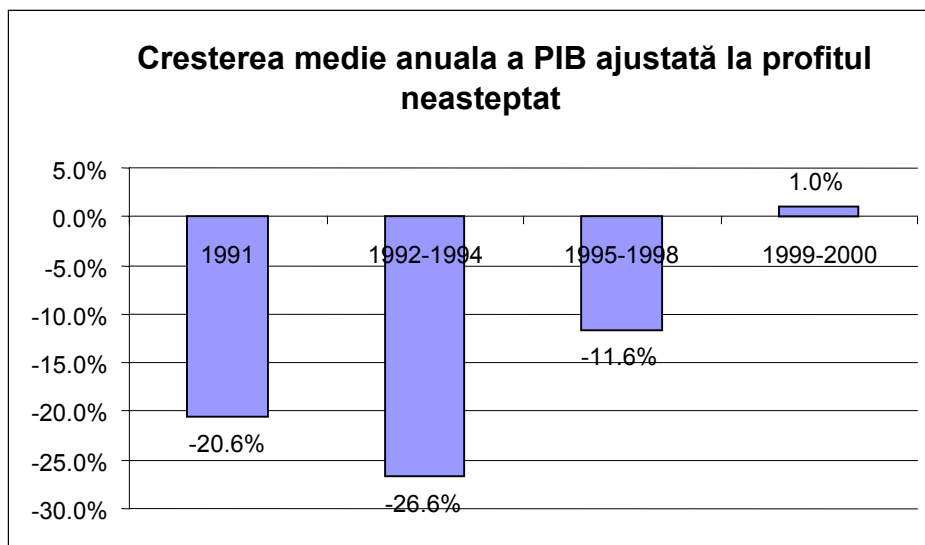
Profitul neașteptat a contribuit la creșterea economiei cu 3.1% în 1990-1991, cu 8.9% în 1992-1994 și cu 26.9% în 1995-1998 (diagrama 4.1). În 1999-2000 profitul neașteptat a provocat o descreștere economică cu 3.7%. Așadar, pe parcursul anilor 1990-2000 profitul neașteptat a cauzat o creștere a PIB-ului cu 37.2%. Prin urmare, luând în considerare profitul neașteptat câștigat de către agenții economici din Moldova în această perioadă, influența negativă a altor factori asupra micșorării PIB-ului a fost mult mai mare (inclusiv politica economică promovată și mersul implementării reformelor structurale).

Diagrama 4.1



Asigurând neutralitatea factorului profitului neașteptat, PIB a scăzut în mediu pe an cu 20.6% în 1991, cu 26.6% în 1992-1994, cu 11.6% în 1995-1998, însă pentru 1999-2000 PIB-ul a crescut în mediu pe an cu 2.1% (diagrama 4.2). Reducerea PIB-ului în anii de criză (1991-1993) s-a transformat în stagnare economică până la criza din Rusia din anul 1998. Înviorarea economiei constatată în anii 1999-2000 a fost consecința creșterii pieței de desfacere a Rusiei și a competitivității producției locale ca rezultat a deprecierei monedei naționale. Cu regret, înviorarea economiei din această perioadă n-a fost întărită prin atragerea investițiilor necesare în sectorul real al economiei și restructurarea întreprinderilor industriale în proporții mai mari. În aceste condiții înviorarea economică, poate să se transforme în depresie.

Diagrama 4.2



Reanimarea procesului de dezvoltare economică în anul 2000 este foarte neînsemnată și de aceea liniile de tendință pentru 2001 în baza datelor anilor 1991-2000 (diagrama 4.3) pronostică scăderea PIB-ului (-3%). Oricum, dacă noi luăm în calcul liniile de tendință din anii 1995-2000 (cu excepția cazurilor de scădere abruptă a PIB-ului) atunci se pronostică o creștere a PIB-ului pentru 2001 în proporție de +1% (diagrama 4.4). Luând în considerație condițiile climaterice favorabile și posibila îmbunătățire a condițiilor de comerț creșterea PIB în 2001 poate atinge 4-6%. Însă, este mult mai important de a atinge o creștere durabilă, care se bazează pe modernizarea industriei și creșterea eficacității agriculturii.

Diagrama 4.3

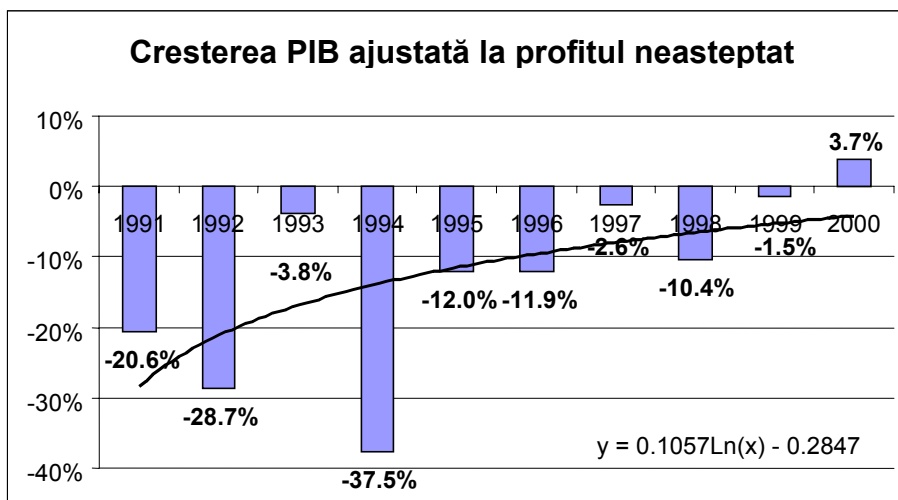
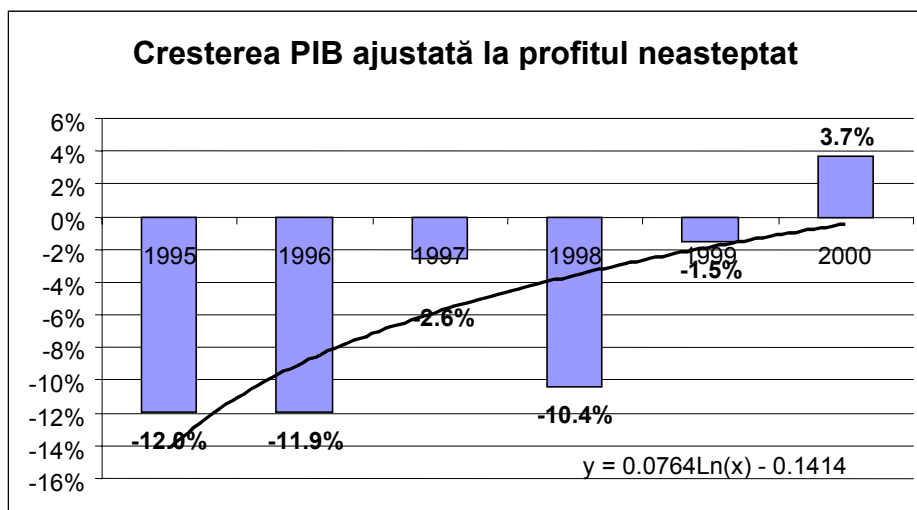


Diagrama 4.4



Activitatea internațională și dezvoltarea comerțului. Pentru a avea o dezvoltare economică durabilă este necesară creșterea competitivității producției locale pe piețele internaționale. Aderarea la Organizația Mondială a Comerțului (OMC) a fost primul pas, care a contribuit la promovarea nediscriminatorie a producției din Moldova pe piețele stabile. Calitatea de membru al OMC va favoriza procesul de atragere a investițiilor străine directe, ce la rândul său va îmbunătăți competitivitatea producției moldave. Îmbunătățirea condițiilor de comerț va permite obținerea unor surse adăugătoare de creștere a PIB-ului.

Aderarea la *Pactul de Stabilitate al Europei de Sud-est* va permite producătorilor din Moldova să iasă pe piața europeană, fiind în concurență cu alte țări din această regiune. În luna mai a anului 1999, lansând Pactul de stabilitate pentru țările Europei de Sud-est și ulterior procesul de stabilizare și asociere, UE oferă oportunitatea de integrare pentru cinci țări din Europa de sud-est, care până în prezent nu au avut semnat nici un acord de asociere cu UE: Macedonia, Croația, Albania, Bosnia-Herzegovina și Iugoslavia. UE va semna cu toate aceste țări, în dependență de nivelul de pregătire a fiecărei țări, Acordul de stabilizare și asociere (ASA). Țările care nu sunt gata de a semna acordul vor primi asistență pentru pregătirea condițiilor necesare.

Obținând statutul de membru deplin al Pactului de stabilitate pentru țările Europei de Sud-est și după inițierea negocierilor de asociere cu UE, Moldova va avea șansa de a fi împreună cu alte state europene din regiune în raza Europei unite de mână și va face un pas decisiv în procesul de integrare europeană. Indiferent de faptul că Moldova s-a alăturat Pactului de stabilitate, Parlamentul republicii nu a aprobat încă Strategia Republicii Moldova pentru aderarea la Uniunea Europeană.

Planul multilateral al politicii de comerț pentru țările Balcanilor de Vest a fost deja pregătit.⁴ Acest document susține că liberalizarea comerțului trebuie să fie scopul de bază în promovarea reformelor și ea urmează a fi ajustată la țările Balcanilor de Vest, în special fiindcă toate aceste țări au economii mici fără piețe domestice mari. Documentul menționat propune un plan radical în trei etape:

⁴ The Comprehensive Trade Policy Plan for Western Balkans. - The European Institute, Sofia; The Center for European Policy Studies, Brussels. – 2000.

- Liberalizarea asimetrică a politicii de comerț a UE pentru țările balcanice de vest și anularea barierelor de comerț pentru exportul regional către UE;
- Includerea țărilor Balcanilor de Vest în CEFTA⁵, pentru încurajarea liberalizării mai departe a comerțului inter-regional și comerțului cu țările Europei Centrale;
- Încheierea acordurilor de comerț liber între regiune, EFTA⁶ și Turcia.

Planul multilateral al politicii de comerț pentru țările Balcanilor de Vest pus în discuție de către Comisia Europeană în luna iunie a anului 2000 a fost aprobat la 18 septembrie de către Consiliul General. Moldova trebuie de sine stătător să se pregătească pentru a concura cu țările balcanice pe piața europeană și pentru a câștiga investiții în tehnologiile avansate de pe această piață.

Odată cu dezvoltarea relațiilor de comerț cu UE, țările membre ale Pactului de stabilitate își dezvoltă relațiile de comerț între ele. Memorandumul de Liberalizare a Comerțului a fost semnat.⁷ Țările Albania, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, România, Iugoslavia au ajuns la un acord. Moldova și-a exprimat dorința de a se alătura la acest proces și a semnat declarația de intenție. Acest Memorandum prevede:

- Comerțul liber între statele semnatare să fie realizat prin completarea unei rețele de acorduri privind comerțul liber între acestea până la sfârșitul anului 2002.
- Acordurile, cele existente și cele care vor fi negociate, vor pleda pentru comerțul liber a cel puțin 90% din comerțul mutual al părților în valori și sistemul tarifar armonizat; reducerea cea mai mare a prețurilor se va implementa de la început, cu o perioadă de tranziție de 6 ani.
- Statutul special al statelor semnatare, care sunt candidate pentru promovare în UE este deja recunoscut.
- Clauzele de oprire în cazul neaplicării măsurilor non-tarifare sunt incluse.

Recunoașterea regimului comerțului liber și primatului sistemului comerțului multilateral, precum și crearea cadrului de cooperare în comerțul regional este un punct foarte important în găsirea consensului între țări. Creșterea competitivității producției și prin urmare a bunăstării pot fi bazate numai pe principiile economiei deschise și pe eliminarea tuturor barierelor din calea spre extinderea comerțului.

⁵ Central European Free Trade Area

⁶ European Free Trade Area

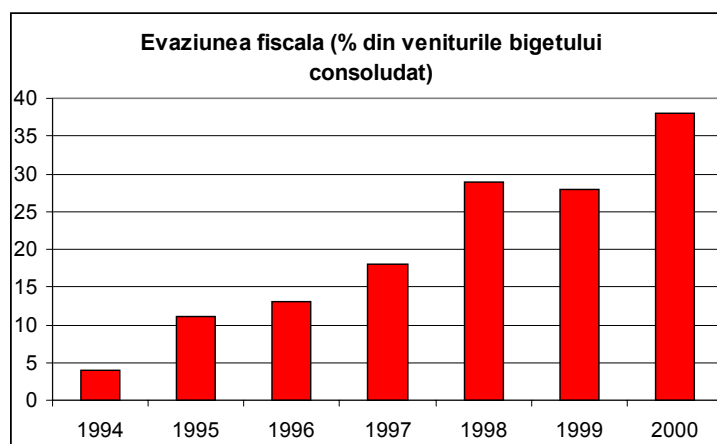
⁷ Memorandum of Understanding on Trade Liberalization and Facilitation, Brussels, 27 June 2001

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Una din problemele care împiedică implementarea programelor sociale ale Guvernului este insuficiența de resurse în buget și însuși deficitul bugetar. În prima jumătate a anului 2000 veniturile bugetului au însumat 246.3 mil. lei și au crescut cu 0.4% în comparație cu aceeași perioadă a anului 2000 în termeni nominali. Ținând cont de faptul că valoarea coșului minimal de consum în prima jumătate a anului 2001 a crescut cu 12.6% în comparație cu aceeași perioadă a anului 2000, aceasta înseamnă că în termeni reali veniturile bugetului s-au diminuat substanțial și au reprezentat doar 85.5% din suma preconizată, consecutiv, problema deficitului bugetar va fi în acest an și mai acută decât în anul precedent.

Printre căile cele mai tradiționale de soluționare a acestei probleme se pot enumăra cel puțin cinci: finanțarea deficitului bugetar din împrumuturi suplimentare, seigniorage, creșterea poverii fiscale, diminuarea cheltuielilor statului și, în sfârșit, reducerea evaziunii fiscale.

Este evident faptul că la momentul actual este aproape imposibil de a soluționa această problemă prin primele patru căi. Mărirea poverii fiscale va descuraja definitiv dezvoltarea sectorului real al economiei. Faptul că datoria externă a statului este comparabilă cu produsul intern brut, în fond, înseamnă că recurgerea la seigniorage, ori la împrumuturi adiționale ar putea distruge sistemul financiar al economiei. Diminuarea continuă a cheltuielilor statului este practic imposibilă.

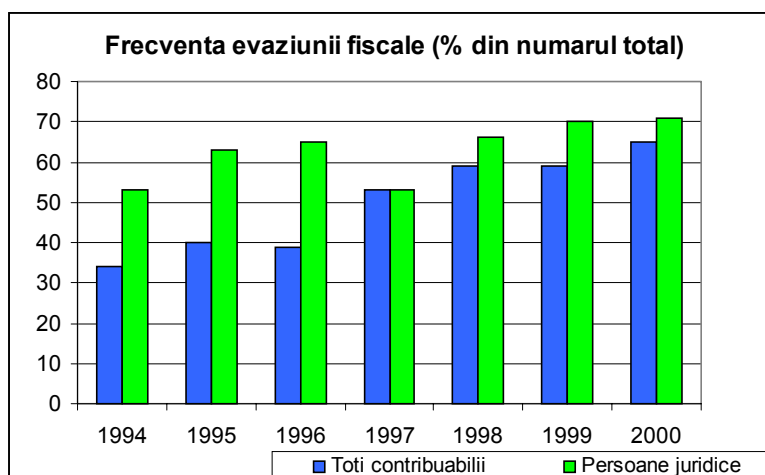


Din acest motiv reducerea evaziunii fiscale rămâne unica posibilitate de a soluționa problema insuficienței de resurse financiare.

Reducerea evaziunii fiscale prezintă o sursă considerabilă potențială de venituri suplimentare pentru bugetul statului. Diminuarea fenomenului evaziunii fiscale în proporții esențiale ar crea posibilitatea de a diminua povara fiscală și va stimula sectorul real al economiei.

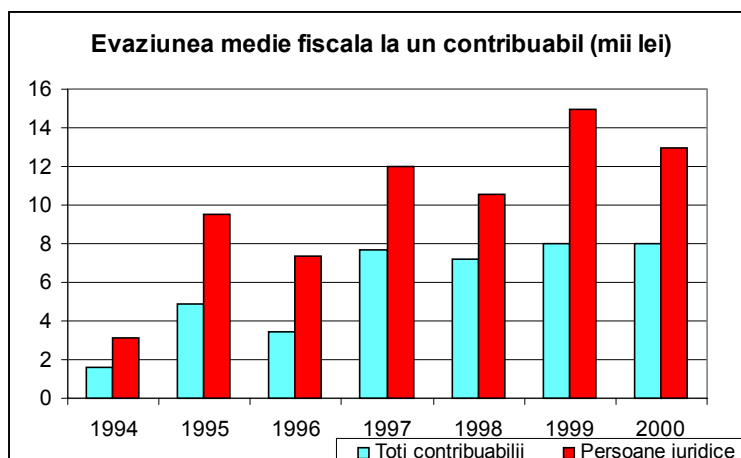
Evaluarea amplitudinii acestui fenomen și explicarea cauzelor lui servesc drept primul pas pentru ameliorarea politicii fiscale în Republica Moldova.

Pentru aceasta a fost elaborat un model al evaluării evaziunilor fiscale totale pentru Republica Moldova (Vezi "Tax Evasion in a Transition Economy: Theory and Empirical Evidence from the Former Soviet Union Republic of Moldova", de John Anderson, Departamentul Economiei, Universitatea Nebraska, Lincoln, SUA, și Lilia Carasciuc, Centrul de Investigații Strategice și Reforme, Chisinau, Moldova, 1999, revista "Public Economics", adresa în Internet : http://papers.ssrn.com/paper.taf?abstract_id=182812). Avantajul acestui model constă în faptul că el poate fi utilizat atât la nivel local (pentru județe), cât și pentru întreaga economie, atât într-o singură țară, cât și în mai multe țări pentru comparații internaționale.



Drept date inițiale pentru acest model a fost utilizată informația Inspectoratului Fiscal Principal de Stat pentru perioada anilor 1994- 2000. Rezultatele a 13.6 mii de controale fiscale au servit drept un exemplu care a fost extrapolat pentru evaluarea tabloului general al evaziunii fiscale în țară.

Rezultatele arată că în anul 2000 din 549673 de contribuabili total înregistrați (51723 persoane juridice și 497950 persoane fizice) numai 13644 (8134 persoane juridice și 5773 persoane fizice), sau 2% au fost supuse controalelor fiscale (16% din persoanele juridice și 1% din persoanele fizice). Din ei în 65% din cazuri au fost depistate încălcări ale legislației fiscale (71% între persoane juridice și 55% între persoane fizice). Drept rezultat o sumă în valoare de 192696 mii lei a fost calculată suplimentar (184124 mii lei pentru persoane juridice și 8573 pentru persoane fizice). Din ele suma evaziunilor fiscale propriu zisă a constituit 113648 mii lei, sau 59% (109306 mii lei, 96.2% pentru persoane juridice și 4342 mii lei, 3.8% pentru persoane fizice). Rata penală a alcătuit 70% de la suma de evaziune fiscală (68.44% pentru persoane juridice și 97.4% pentru persoane fizice).



Evoluția evaziunii totale fiscale estimate este următoarea: dacă în 1994 suma evaziunii fiscale totale a alcătuit circa 4% din veniturile bugetului consolidat, atunci în 2000 acest indicator a format deja 38%, sau mai mult de 900 milioane lei. Din ele persoanele juridice au constituit 93.76%, iar persoane fizice – doar 6.24%.

Densitatea sau frecvența evaziunii fiscale, fiind calculată ca o cotă a numărului de cazuri de depistare a evaziunii fiscale în numărul total de controale fiscale aproape s-a dublat în intervalul de timp 1994 – 2000 (de la 32% până la 65%). Suma medie a unei evaziuni depistate pentru un contribuabil a crescut de la 1.8 până la 8 mii lei.

În studiul nostru toți contribuabilii au fost grupați în două moduri:

Primul mod a fost cel în conformitate cu forma organizatorico-juridică (în total 15 tipuri, care cuprind întreprinderile de stat, întreprinderi mixte, întreprinderi de arendă, cooperativele de toate tipurile, incluzând colhozurile, SRL-urile, societățile pe acțiuni, întreprinderile cu participarea capitalului străin, organizații obștești, bănci, companii de asigurare, asociații, concerne, alte uniuni, fermieri, instituții bugetare, alte persoane juridice; de asemenea au fost examinați contribuabilii cu statut de persoană fizică – întreprinderi individuale, societăți colective, cetățenii care au proprietate impozabilă, fermieri, alte societăți.)

Al doilea mod de grupare a contribuabililor este cel în conformitate cu plasarea lor geografică (11 regiuni/județe, astfel cum sunt municipiul Chișinău, și următoarele județe: Bălți, Cahul, Chișinău, Edineț, Lăpușna, Orhei, Soroca, Taraclia, Tighina, Ungheni și UTA Găgăuză). Inspectoratul Fiscal Principal de Stat al Republicii Moldova de asemenea a grupat toți contribuabilii de proporții care operează în țară într-un grup aparte numit convențional “DUCCM”.

În acest articol noi vom prezenta o analiză concisă a evaziunii fiscale în aceste două diviziuni: conform plasării geografice și conform tipului de organizare legală.

Diferențe regionale

Rezultatele analizei noastre a fenomenului evaziunii fiscale în diviziune de județe sunt următoarele:

Densitatea controalelor

În 2000 între persoane juridice cel mai frecvent au fost supuși controalelor din partea inspecțiilor fiscale contribuabilii de proporții (DUCCM - 72% din numărul lor total) și cei din județul Tighina (68%). Cel mai rar au fost supuși controalelor contribuabilii din municipiul Chișinău (doar 6% din numărul total al contribuabililor înregistrați), UTA Găgăuză (14%), județul Chișinău (25%), media pe Republica Moldova constituind 16%.

Între persoanele fizice cel mai frecvent au fost supuși controalelor fiscale cei din județul Soroca (20%). Cel mai rar supuși controalelor fiscale au fost persoanele fizice din următoarele județe: Orhei, Chișinău și Ungheni (circa 1% din numărul lor total), media pentru Republica Moldova fiind de asemenea de 1%.

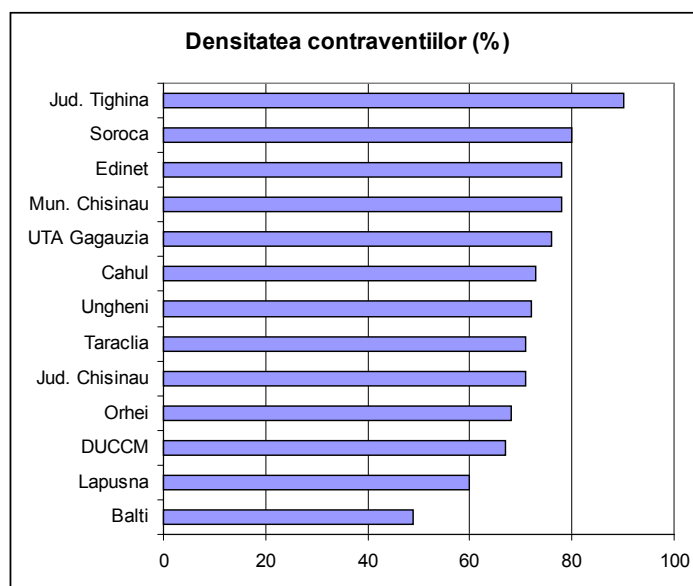
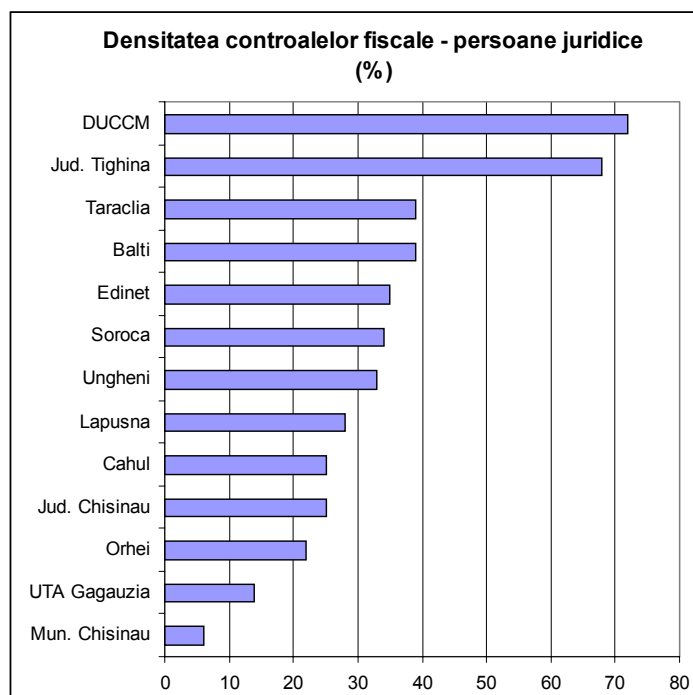
Cel mai frecvent supuși controalelor fiscale în total (persoanele fizice și cele juridice), au fost contribuabilii de proporții (DUCCM -72% din numărul lor total) și contribuabilii din Taraclia (25%). Cel mai puțin vizitați de către inspectorii fiscali au fost cei din Orhei, Chișinău și Ungheni (1%).

Densitatea contravențiilor

Între persoane juridice cel mai frecvent încălc legislația fiscală cei din Tighina (90%), Soroca (80%), Edineț (78%) și municipiul Chișinău (78%). Densitatea minimă a contravențiilor a fost înregistrată în jud. Bălți (49%) și Lăpușna (60%), media pentru Moldova fiind de 90%.

Între persoanele fizice cel mai frecvent au încălcat legislația fiscală în 2000 cei din județele Tighina (85%), Soroca (83%), Edineț (75%) și Chișinău (73%).

Disciplina fiscală s-a dovedit de a fi mai înaltă la contribuabilii din jud. Bălți (34%) și Chișinău (38%), media pentru Republica Moldova fiind 55%.



Pentru ambele categorii, atât persoanele juridice, cât și cele fizice, cele mai frecvente contravenții au înregistrat în 2000 cei din Tighina (89%), Soroca (81%), Edineț (76%), UTA Găgăuză (74%) și jud. Chișinău (72%).

Cel mai rar au încălcat legislația în anul 2000 contribuabili din jud. Bălți (42%) și jud. Lăpușna (58%), media fiind de 65%.

Evaziunile depistate de inspecții

Între persoane juridice maximumul de evaziuni fiscale depistate revine municipiului Chișinău – 41757.6 mii lei, după ei urmează contribuabilii de proporții (DUCCM) – 30587 mii lei). Suma minime de evaziuni au fost depistate în jud. Tighina – 1602 mii lei. Deoarece cota majoră a evaziunilor fiscale revine persoanelor juridice, datele totale, care includ atât persoanele juridice, cât și pe cele fizice, nu diferă esențial de cele indicate mai sus. Astfel, evaziunile fiscale maximale au fost înregistrate la contribuabilii de proporții. Județele Ungheni (1660 mii lei) și Tighina (1686 mii lei) au fost acelea care au înregistrat evaziuni minimale.

Evaziunea medie la un contribuabil între persoane fizice este de proporții mici și nu afectează esențial veniturile bugetului de stat. Printre persoane fizice evaziunea maximală pe un contribuabil a fost cea la întreprinderile de proporții – 68 mii lei. După ele vine Chișinăul – 21.69 mii lei și UTA Găgăuză (20 mii lei).

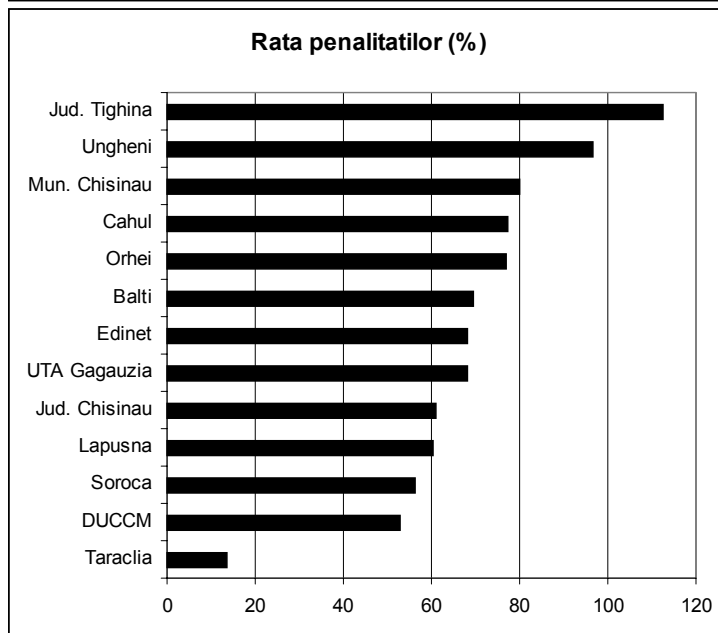
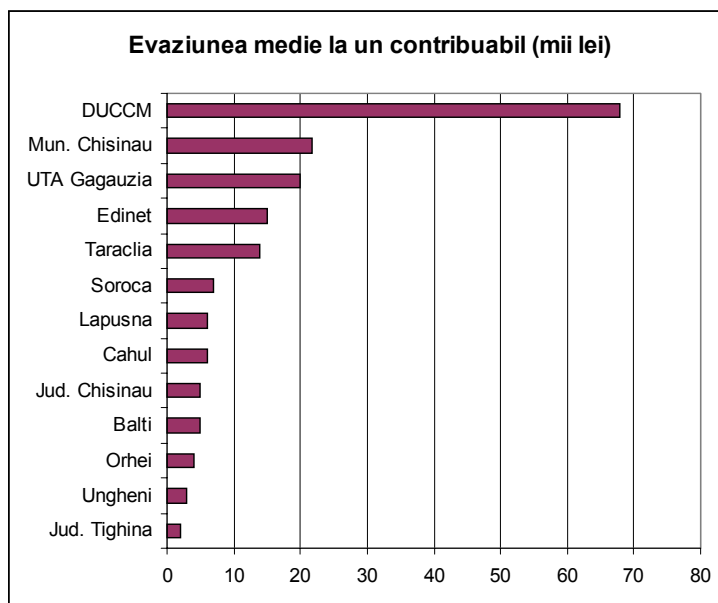
Penalitățile

Suma totală a penalităților pentru încălcarea legislației fiscale a variat de la 35010.2 mii lei în municipiul Chișinău și 16241 mii lei pentru contribuabilii de proporții (DUCCM), până la 311 mii lei în jud. Taraclia.

Pentru persoane juridice aceste penalități au variat de la 34909.9 mii lei în municipiul Chișinău și 16241 mii lei pentru DUCCM, până la 1142 mii lei în Cahul, Orhei, și, în sfârșit, jud. Taraclia – 125 mii lei.

Pentru persoanele fizice penalităților maximale au fost supuși contribuabilii municipiului Chișinău (1077.6 mii lei), și județului Chișinău (727 mii lei). Jud. Lăpușna (147 mii lei) și Tighina (54 mii lei) au fost supuse unor penalități minimale.

De fapt, suma totală a penalităților într-o anumită regiune nu explică faptul cât de sever au fost pedepsiți cei care au încălcat legislația. Drept un indicator care ar explica acest fapt ar servi



rata penală, care se calculează ca suma penalităților împărțită la suma evaziunii fiscale depistate, exprimat în procente.

Rata penalității

Pentru toți contribuabilii, incluzând persoanele juridice și cele fizice, cei mai sever penalizați în anul 2000 au fost cei din jud. Tighina, unde rata penală a constituit 112%. După ei urmează jud. Ungheni (97%), municipiul Chișinău (80%), jud. Orhei și Cahul (pentru ambele - 77%).

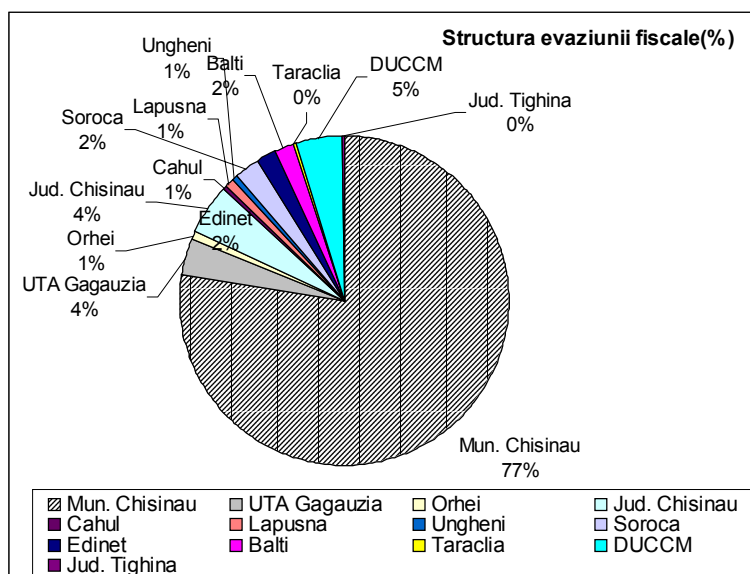
Cel mai puțin penalizați au fost contribuabilii din jud. Taraclia (13.5%), rata penală medie pentru Republica Moldova în 2000 fiind egală cu 70%.

„Eficiența evaziunii fiscale”

Drept indicator sintetic care ar descrie în termeni economici cât de „eficientă” este evaziunea fiscală pentru contribuabili este indicatorul numit convențional „eficiența evaziunii fiscale”. Acest indicator este rezultatul împărțirii beneficiului net rezultat al evaziunii fiscale la pierderile așteptate, fiind luate în considerație probabilitatea de a fi depistat în evaziune fiscală și de rata penală (vezi modelul).

În diviziune geografică între persoane juridice evaziunea fiscală a fost cea mai eficientă pentru cei din municipiul Chișinău, unde acest indicator a atins 829%. După el urmează UTA Găgăuză cu 337%, media pentru Republica Moldova fiind de 278%. Aceasta, de fapt, înseamnă că, luând în considerație rata penală joasă și probabilitatea mică de a fi supus controalelor fiscale, fenomenul evaziunii fiscale în aceste regiuni va continua să crească deosebit de rapid.

În același timp în unele regiuni acest indicator continuă să fie relativ jos. De exemplu, în jud. Ungheni și Bălți el constituie 53%. Deci, aici evaziunea fiscală va crește cu ritmuri mai joase. În jud. Tighina datorită ratei penale înalte (113%) și frecvența sporită a controalelor „eficiența” evaziunii fiscale a fost negativă (-782%). Aceiași situație a fost creată pentru contribuabilii de proporții mari (DUCCM), unde acest indicator a atins valoarea de -8.73%. Evaziunea fiscală pentru acest tip de contribuabili pare să descrească în viitor.



Evaziunea fiscală totală

Drept rezultat al aplicării modelului indicat mai sus, a fost evaluată suma totală a evaziunii fiscale pentru regiunile Moldovei. În acest caz suma totală a evaziunii fiscale înseamnă evaziunea fiscală la toți contribuabilii, incluzând acei, care nu au fost supuși controalelor fiscale.

Rezultatele au fost următoarele:

Cele mai mari pierderi pentru bugetului de stat le-au cauzat contribuabilii din municipiul Chișinău 723156 mii lei, sau 79.4% din evaziunea totală. După ei urmează județul Chișinău (45537 mii lei, sau 5%). Pierderile cauzate bugetului de contribuabilii de proporții (DUCCM) sunt evaluate la nivelul de 43382 mii lei, sau 4.8%. Regiunile care au contribuit minimal la pierderile pentru bugetul de stat au fost jud. Tighina (1491 mii lei, sau 0.16%) și jud. Taraclia (2413 mii lei, 0.27%).

Printre persoanele juridice cele mai mari evaziuni sunt acelea din municipalitatea Chișinău (702135 mii lei, 77%), DUCCM (43382 mii lei, 4.8%) și UTA Găgăuză (29067 mii lei, 3.2%).

Printre persoanele fizice cel mai nefavorabil s-au manifestat cei din județul Chișinău (32833 mii lei, sau 3.6%) și municipiul Chișinău (21020 mii lei, sau 2.3%).

Colectarea penalităților

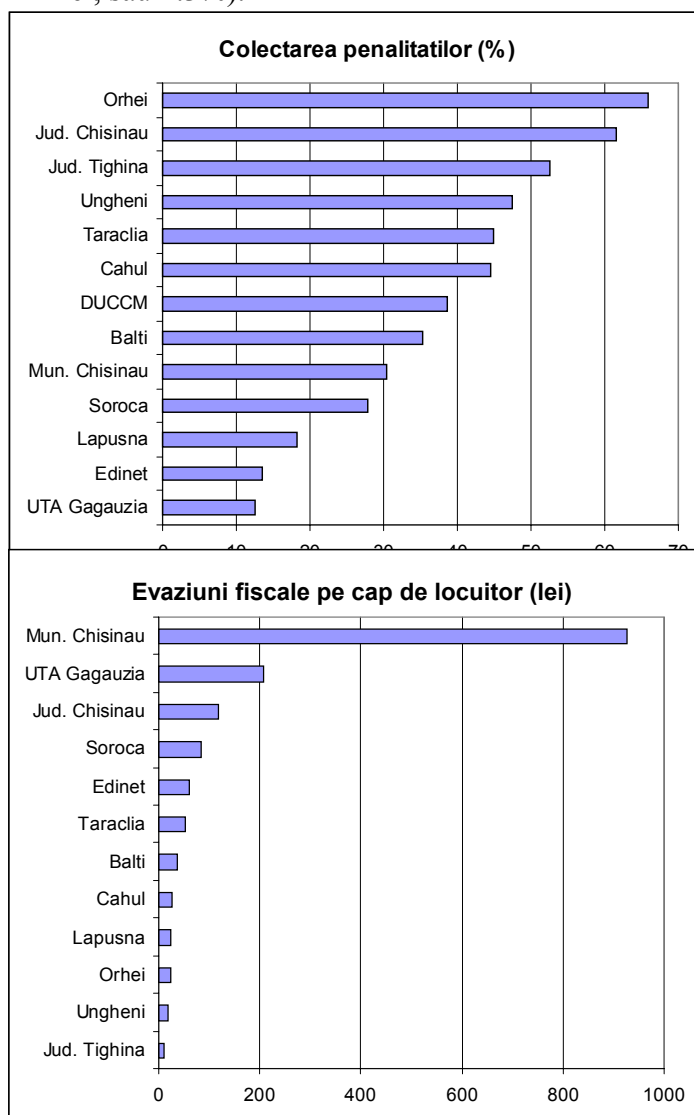
Colectarea penalităților de asemenea variază de la o regiune la alta. Astfel, în 2000 jud. Orhei a colectat o pondere maximală de penalități – 63.68%, jud. Tighina – 53.01%, jud. Chișinău – 51.08%. Colectarea minimală a avut loc în UTA Găgăuză - doar 14.8%.

Printre persoanele juridice maximul de colectări a avut loc în jud. Orhei (65.95%), jud. Chișinău (61.66%). Colectările minimale pentru acest tip de contribuabili au avut loc în UTA Găgăuză (12.61%).

Printre persoane fizice cel mai bine au avut loc colectările în jud. Lăpușna (78.7%), jud. Edineț și Tighina (63%). Într-un mod mai dificil are loc colectarea penalităților în jud. Soroca (11.86%) și Taraclia (13.25%), media pentru Republica Moldova fiind de 33.16%.

Suma evaziunii fiscale pe cap de locuitor

Suma medie a evaziunii fiscale pe cap de locuitor variază esențial de la o regiune la alta. Astfel, acest indicator a constituit 926 lei în municipiul Chișinău, după ce urmează Găgăuzia cu 208 lei, județul Chișinău – 119 lei. După aceste regiuni indicatorul evaziunii medii fiscale pe cap de locuitor scade drastic până la 10 lei în jud. Tighina.



Analiza evaziunii fiscale conform tipului organizării juridice a întreprinderii

În 2000 cel mai frecvent supuși controalelor fiscale au fost întreprinderile colective (43%), după ele urmează întreprinderile de stat și instituțiile bugetare, unde 31% din numărul lor total au fost supuse controalelor fiscale în 2000.

Cel mai frecvent au încălcat legislația fiscală colhozurile, unde în 91% din cazuri au fost înregistrate încălcări ale legislației fiscale. După ele urmează întreprinderile de arendă (80%), SRL și întreprinderile mixte (74%).

Cea mai mare sumă de evaziuni fiscale a fost detectată de către inspectorii fiscali între SRL 54662 mii lei, sau 48.1% în suma totală a evaziunii fiscale detectate. După ele urmează societățile pe acțiuni – 21911 mii lei, sau 19.3% și cooperativele – 10378 mii lei, sau 9.1%.

Cele mai înalte evaziuni medii la un contribuabil au fost înregistrate la întreprinderile cu participarea capitalului străin, unde evaziunea medie a format 40 mii lei. Ele sunt urmate de către

grupul asociațiilor, concernelor și consorțiilor – 37 mii lei, și numai după aceasta de - întreprinderile colective -29 mii lei.

SRL-urile, societățile pe acțiuni au fost supuse *celor mai înalte penalități* (corespunzător, 28106 și 21529 mii lei). Acest fapt nu este surprinzător, luând în considerație dimensiunile evaziunilor fiscale la aceste tipuri de contribuabili.

Cel mai sever penalizați pentru încălcarea legislației fiscale în anul 2000 au fost întreprinderile de arendă, pentru care rata penalității a atins 150%. Ele sunt urmate de întreprinderile de stat (116%), companiile de asigurări (100%) și fermieri (121%).

Evaluarea sumei totale a evaziunii fiscale, luând în considerație și întreprinderile nesupuse controalelor fiscale a arătat că *suma maximală a evaziunilor totale* revine SRL (408255 mii lei). Ele sunt urmate de companiile pe acțiuni (78231 mii lei), și întreprinderile cu participarea capitalului străin - 71235 mii lei.

Luând în considerație rata penală și frecvența controalelor fiscale, *cei mai beneficiați pentru evaziune fiscală* au fost organizațiile sociale (eficiența evaziunii fiscale fiind de 2029%) și întreprinderile cu participarea capitalului străin (1713%).

Nivelul maximal al colectării amenzilor și penalităților a avut loc la bănci (94.55%), întreprinderile de arendă (72.29%) și instituții bugetare (53.2%).

Analiza efectuată mai sus prezintă în mare parte un tablou static al evaziunii fiscale în diviziune de 21 de tipuri de organizare a întreprinderilor și 12 regiuni geografice ale Moldovei. Rezultatele dau dovadă de existența unei diversificări a fenomenului evaziunii fiscale după regiunile Moldovei. Totuși, modelul în cauză nu poate explica faptul că contribuabilii din Tighina sunt cei mai penalizați în comparație cu celelalte regiuni.

Frecvența joasă a controalelor fiscale în municipiul Chișinău poate fi explicată printr-un număr mare al contribuabililor în această regiune. Totuși, luând în considerație faptul că dimensiunea medie a evaziunii fiscale care revine la un contribuabil este cea mai mare în această regiune, atenția maximă pentru a mări veniturile în buget trebuie acordată anume acestei regiuni.

Grupul contribuabililor de proporții (DUCCM), desfășurând activitățile sale într-un număr de regiuni este supus controalelor cel mai frecvent. Posibil, aceasta se lămurește prin faptul că dimensiunile evaziunii fiscale sunt mari între acești contribuabili. Totuși, probabil, datorită posibilităților de a mitui inspectorii fiscali la întreprinderile mai înstărite, rata penalităților la acest grup de întreprinderi este pe neașteptate cea mai mică în comparație cu ceilalți contribuabili.

O atenție aparte merită evaziunea fiscală în UTA Găgăuză. Având cea mai joasă frecvență a controalelor fiscale și tranzacții economice relative mici, ea marchează una din cele mai mari sume de evaziuni fiscale la un contribuabil și o frecvență foarte înaltă a evaziunii fiscale. Rata penalităților în această regiune este comparativ mică, iar nivelul de colectare a penalităților este cel mai jos în țară. Rezultatele arată că, indiferent de faptul dacă aceasta este intenționat, sau nu, în această regiune este făcut maximumul posibil pentru a susține evaziunea fiscală și a reduce contribuțiile la bugetul de stat.

Toate cele spuse mai sus sugerează necesitatea de a aplica o abordare mai echitabilă a regiunilor din țară, egalând povara fiscală. În caz contrariu dezvoltarea sectorului real în regiunile care contribuie mai esențial la formarea bugetului de stat va fi defavorizată.

O analiză mai detaliată a cauzelor răspândirii evaziunii fiscale în Republica Moldova, la fel ca și elaborarea unor propuneri concrete pentru diminuarea acestui fenomen vor fi efectuate în studiile următoare.

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale în Republica Moldova - 2000 (mii lei)

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.med pe contril de la evaz.	Beneficiu	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si juridice la evidenta	549673	13644	0.02	8920	0.65	192696	113648	8	84593	1768.58	79048	63905	33.16	28963	36.64	910629
Persoane juridice - total	51723	8134	0.16	5768	0.71	184124	109306	13	80351	277.50	74818	60921	33.09	27262	36.44	853765
inclusiv;																
intreprinderi de stat	1532	481	0.31	352	0.73	18862	8748	18	2826	47.71	10115	6197	32.85	2426	23.98	27862
intreprinderi colective	7	3	0.43	2	0.67	87	87	29	50	133.07	0	0	0.00	0	0.00	203
intrepr. de arenda	76	5	0.07	4	0.80	25	10	2	8	516.55	15	18	72.29	7	48.65	154
cooperative de toate tipurile	3433	768	0.22	599	0.78	14508	10378	14	7133	219.77	4129	3430	23.65	1433	34.71	46391
din ele colhozuri	81	98	1.21	89	0.91	4663	3144	32	-2497	-44.27	1519	638	13.68	250	16.45	2599
societat cu rasp.limitata	29352	3930	0.13	2895	0.74	82768	54662	14	43580	393.25	28106	25136	30.37	10174	36.20	408255
societati pe actiuni	5634	1578	0.28	1159	0.73	43441	21911	14	9744	80.09	21529	21598	49.72	11224	52.13	78231
intr.cu invest.straine	1783	143	0.08	89	0.62	11166	5713	40	4818	537.94	5453	3209	28.74	1244	22.81	71235
organizatii obstești	5652	148	0.03	67	0.45	889	496	3	472	2028.97	393	307	34.52	195	49.59	18927
banci	51	16	0.31	4	0.25	20	6	0	0	-0.59	14	19	94.55	13	92.09	20
intr,cu activit.de asigur.ar.	110	3	0.03	2	0.67	102	51	17	48	1713.58	52	11	10.77	6	11.63	1852
asociatii,concerne,consortii	842	93	0.11	63	0.68	4431	3455	37	2966	605.91	976	157	3.53	75	7.72	31282
alte uniuni																
gospodarii taranesti	416	19	0.05	14	0.74	62	28	1	25	882.46	34	10	15.54	10	27.62	613
instituti bugetare	1957	615	0.31	414	0.67	5228	3040	5	1398	85.07	2187	693	53.20	383	17.49	9675
alte pers.juridice	878	280	0.32	104	0.37	2541	1708	6	898	110.78	833	137	5.38	73	8.75	5355
Persoane fizice - total	497950	5773	0.01	3152	0.55	8573	4342	1	4243	4268.89	4231	2984	34.80	1701	40.21	56864
intreprinderi individuale	55605	5106	0.09	2996	0.59	7003	3429	1	2786	433.19	3575	2633	37.60	1414	39.56	37341
societati pe nume colectiv	172	26	0.15	18	0.69	65	43	2	34	342.05	22	26	39.81	26	119.07	286
societati in comandita	38	5	0.13	3	0.60	50	25	5	18	276.96	25	3	6.40	3	12.70	188
Cetateni care au obiecte impoz.	24	43	1.79	39	0.91	175.50	88.10	2.05	-226.34	-71.98	87.40	71	40.17	70.50	80.66	49
gospodarii taranesti (de fermieri)	442111	328	0.0007419	96	0.2926829	1283.5	782.8	2.386585	781.847778	82107.69	500.7	250.8	19.54032	187.8	37.50749	1055135.6

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Mun. Chisinau

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilitate inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si juridice la evidenta	57240.00	2690.00	0.05	1783.00	0.66	78641.00	43630.80	16.22	38096.22	1030.81	35010.20	24252.80	30.84	12368.00	35.33	723156.26
Persoane juridice - total	32830.00	1925.00	0.06	1494.00	0.78	76667.50	41757.60	21.69	37262.17	828.89	34909.90	23319.70	30.42	11920.10	34.15	702135.49
inclusiv;																
intreprinderi de stat	581.00	51.00	0.09	43.00	0.84	9067.00	3075.50	60.30	2279.60	286.42	5991.50	3279.70	36.17	1379.60	23.03	35036.58
intreprinderi colective	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	40.00	1.00	0.03	1.00	1.00	18.30	6.50	6.50	6.04	1320.77	11.80	16.90	92.35	6.40	54.24	260.00
cooperative de toate tipurile	1784.00	40.00	0.02	25.00	0.63	455.00	312.70	7.82	302.50	2965.15	142.30	180.40	39.65	124.60	87.56	13946.42
din ele colhozuri	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
societat cu rasp.limitata	21567.00	1365.00	0.06	1092.00	0.80	45080.10	28424.40	20.82	25571.23	896.24	16655.70	11750.60	26.07	5208.50	31.27	449105.52
societati pe actiuni	3716.00	281.00	0.08	216.00	0.77	11737.50	4222.10	15.03	3334.52	375.69	7515.40	6881.90	58.63	4837.00	64.36	55833.89
intr.cu invest.straine	1518.00	48.00	0.03	35.00	0.73	7729.50	3936.00	82.00	3691.59	1510.40	3793.50	1012.40	13.10	227.40	5.99	124476.00
organizatii obstești	2463.00	36.00	0.01	18.00	0.50	387.60	146.40	4.07	140.73	2484.16	241.20	170.40	43.96	121.70	50.46	10016.20
banci	32.00	7.00	0.22	2.00	0.29	5.50	2.30	0.33	1.10	91.17	3.20	6.50	118.18	4.20	131.25	10.51
intr,cu activit.de asigurare.	88.00	1.00	0.01	1.00	1.00	91.10	45.50	45.50	44.46	4295.17	45.60	0.00	0.00	0.00	0.00	4004.00
asociatii,concerne,consortii	314.00	3.00	0.01	3.00	1.00	0.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00		0.00		0.00
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
instituti bugetare	398.00	22.00	0.06	6.00	0.27	189.50	148.70	6.76	138.23	1319.59	40.80	0.40	53.20	0.40	0.98	2690.12
alte pers.juridice	329.00	70.00	0.21	52.00	0.74	1906.40	1437.50	20.54	1031.88	254.40	468.90	5.70	0.30	3.10	0.66	6756.25
Persoane fizice - total	24410.00	765.00	0.03	289.00	0.38	1973.50	895.90	1.17	834.05	1348.53	1077.60	933.10	47.28	447.90	41.56	21020.76
intreprinderi individuale	19028.00	763.00	0.04	287.00	0.38	1868.60	838.60	1.10	763.67	1019.20	1030.00	921.20	49.30	437.50	42.48	20913.34
societati pe nume colectiv	8.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
societati in comandita	1.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00	0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	2.00	2.00	1.00	2.00	1.00	104.90	57.40	28.70	-47.50	-45.28	47.50	0.00	0.00	0.00	0.00	
gospodarii taranesti (de fermieri)	5371.00													10.40		107.42

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Balti

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	47256.00	2296.00	0.05	973.00	0.42	10419.00	6156.20	2.68	2297.86	453.92	4262.80	3693.10	35.45	1569.00	36.81	15346.38
Persoane juridice - total	3294.00	1273.00	0.39	628.00	0.49	9955.90	5919.90	4.65	2072.34	53.86	4036.00	3517.00	35.33	1438.00	35.63	12846.02
inclusiv;																
intreprinderi de stat	119.00	60.00	0.50	28.00	0.47	1071.00	668.60	11.14	128.60	23.81	402.40	264.10	24.66	142.20	35.34	1326.06
intreprinderi colective	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	3.00	1.00	0.33	0.00	0.00	0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
cooperative de toate tipurile	228.00	98.00	0.43	77.00	0.79	2070.00	1404.10	14.33	514.36	57.81	665.90	719.60	34.76	136.70	20.53	3266.68
din ele colhozuri	24.00	44.00	1.83	40.00	0.91	939.00	440.40	10.01	-1281.10	-74.42	498.60	325.70	34.69	83.20	16.69	240.22
societat cu rasp.limitata	1605.00	572.00	0.36	308.00	0.54	2841.80	1644.10	2.87	631.32	62.34	1197.70	519.20	18.27	287.70	24.02	4613.25
societati pe actiuni	342.00	233.00	0.68	112.00	0.48	2597.70	1559.20	6.69	-210.58	-11.90	1038.50	1867.00	71.87	809.40	77.94	2288.61
intr.cu invest.straine	52.00	10.00	0.19	5.00	0.50	65.40	32.90	3.29	20.32	161.59	32.50	14.30	21.87	10.30	31.69	171.08
organizatii obstesti	495.00	9.00	0.02	2.00	0.22	2.00	1.70	0.19	1.66	4575.00	0.30	1.30	65.00	0.00	0.00	93.50
banci	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intr,cu activit.de asigurur.	6.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	33.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.70		0.70		0.00
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
institutii bugetare	179.00	129.00	0.72	81.00	0.63	1206.10	566.50	4.39	-302.70	-34.83	639.60	113.20	53.20	44.20	6.91	786.07
alte pers.juridice	229.00	160.00	0.70	15.00	0.09	101.40	42.30	0.26	-28.55	-40.29	59.10	17.60	17.36	6.80	11.51	60.54
Persoane fizice - total	43965.00	1023.00	0.02	345.00	0.34	463.10	236.30	0.23	225.52	2092.91	226.80	176.10	38.03	131.00	57.76	2500.36
intreprinderi individuale	7189.00	846.00	0.12	335.00	0.40	384.20	205.90	0.24	160.69	355.40	178.30	142.60	37.12	98.00	54.96	1749.66
societati pe nume colectiv	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.10	0.00	0.00	-0.10	-100.00	0.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
societati in comandita	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	2.00	2.00	1.00	2.00	1.00	29.80	15.20	7.60	-14.60	-48.99	14.60	0.00	0.00	0.00	0.00	15.20
gospodarii taranesti (de fermieri)	36775.00	174.00	0.00	7.00	0.04	50.00	16.20	0.09	15.96	6747.76	33.80	33.50	67.00	33.00	97.63	735.50

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

DUCCM	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	626.00	448.00	0.72	298.00	0.67	46828.00	30587.00	68.27	-2925.69	-8.73	16241.00	18110.00	38.67	5182.00	31.91	43382.21
Persoane juridice - total	626.00	448.00	0.72	298.00	0.67	46828.00	30587.00	68.27	-2925.69	-8.73	16241.00	18110.00	38.67	5182.00	31.91	43382.21
inclusiv;																
intrprinderi de stat	53.00	19.00	0.36	11.00	0.58	3532.00	1953.00	102.79	686.81	54.24	1579.00	1355.00	38.36	335.00	21.22	5447.84
intreprinderi colective	1.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	4.00	0.00	0.00								0.00	0.00		0.00		0.00
cooperative de toate tipurile	17.00	4.00	0.24	2.00	0.50	401.00	196.00	49.00	101.65	107.73	205.00	69.00	17.21	34.00	16.59	833.00
din ele colhozuri	2.00	0.00	0.00			0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
societat cu rasp.limitata	194.00	147.00	0.76	105.00	0.71	23869.00	18646.00	126.84	559.70	3.09	5223.00	8780.00	36.78	2535.00	48.54	24607.65
societati pe actiuni	275.00	228.00	0.83	163.00	0.71	15898.00	8053.00	35.32	-5127.89	-38.90	7845.00	6261.00	39.38	1679.00	21.40	9713.05
intr.cu invest.straine	48.00	38.00	0.79	11.00	0.29	2647.00	1476.00	38.84	-619.54	-29.56	1171.00	1510.00	57.05	528.00	45.09	1864.42
organizatii obstești	4.00	2.00	0.50	1.00	0.50	57.00	30.00	15.00	1.50	5.26	27.00	57.00	100.00	27.00	100.00	60.00
banci	19.00	4.00	0.21	1.00	0.25	6.00	4.00	1.00	2.74	216.67	2.00	6.00	100.00	2.00	100.00	19.00
intr,cu activit.de asigur.ar.	2.00	1.00	0.50	1.00	1.00	11.00	5.00	5.00	-0.50	-9.09	6.00	0.00	11.00	0.00	0.00	10.00
asociatii,concerne,consortii	5.00	4.00	0.80	2.00	0.50	61.00	25.00	6.25	-23.80	-48.77	36.00	61.00	100.00	36.00	100.00	31.25
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00	0.00	0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
instituti bugetare	4.00	1.00	0.25	1.00	1.00	346.00	199.00	199.00	112.50	130.06	147.00	0.00	53.20	0.00	0.00	796.00
alte pers.juridice	0.00	0.00		0.00	0.00	0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
Persoane fizice - total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
intreprinderi individuale	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
societati pe nume colectiv	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
societati in comandita	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
gospodarii taranesti (de fermieri)	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Chisinau

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib.	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	76374.00	1092.00	0.01	787.00	0.72	6831.20	4245.90		2957.20	3027.66	2585.30	3489.20	51.08	1295.00	50.09	21812.40
Persoane juridice - total	2640.00	651.00	0.25	463.00	0.71	5169.30	3311.30	5.09	2036.60	159.77	1858.00	3187.30	61.66	1153.30	62.07	12704.77
inclusiv;																
intreprinderi de stat	112.00	43.00	0.38	31.00	0.72	667.40	415.10	9.65	158.87	62.00	252.30	267.90	40.14	68.00	26.95	1081.19
intreprinderi colective	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	6.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
cooperative de toate tipurile	369.00	119.00	0.32	77.00	0.65	852.00	622.20	5.23	347.44	126.45	229.80	708.50	83.16	138.00	60.05	1929.34
din ele colhozuri	5.00	2.00	0.40	0.00	0.00	0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
societat cu rasp.limitata	1214.00	295.00	0.24	227.00	0.77	1464.50	994.60	3.37	638.73	179.48	469.90	645.70	44.09	293.90	62.55	4093.03
societati pe actiuni	196.00	97.00	0.49	70.00	0.72	1530.30	900.30	9.28	142.96	18.88	630.00	1072.20	70.06	432.10	68.59	1819.16
intr.cu invest.straine	41.00	8.00	0.20	7.00	0.88	187.30	98.20	12.28	61.65	168.70	89.10	220.70	117.83	93.50	104.94	503.28
organizatii obstești	365.00	5.00	0.01	4.00	0.80	59.50	28.70	5.74	27.88	3421.18	30.80	57.60	96.81	27.20	88.31	2095.10
banci	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intr,cu activit.de asigur.ar.	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	75.00	18.00	0.24	11.00	0.61	123.40	77.00	4.28	47.38	159.99	46.40	23.60	19.12	10.70	23.06	320.83
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
institutiile bugetare	203.00	56.00	0.28	28.00	0.50	153.80	73.80	1.32	31.37	73.94	80.00	111.10	53.20	54.50	68.13	267.53
alte pers.juridice	59.00	10.00	0.17	8.00	0.80	130.60	100.90	10.09	78.76	355.83	29.70	80.00	61.26	35.40	119.19	595.31
Persoane fizice - total	73734.00	621.00	0.01	324.00	0.52	1661.90	934.60	1.50	920.60	6577.24	727.30	301.90	18.17	141.70	19.48	9107.62
intreprinderi individuale	3698.00	413.00	0.11	300.00	0.73	1518.20	855.30	2.07	685.74	404.44	662.90	255.00	16.80	125.00	18.86	7658.35
societati pe nume colectiv	44.00	7.00	0.16	4.00	0.57	7.10	4.10	0.59	2.97	262.98	3.00	3.20	45.07	2.50	83.33	25.77
societati in comandita	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	7.00	1.00	0.14	1.00	1.00	8.60	3.40	3.40	2.17	176.74	5.20	0.00		0.00		23.80
gospodarii taranesti (de fermieri)	69985.00	200.00	0.00	19.00	0.10	128.00	71.80	0.36	71.43	19528.61	56.20	43.70	34.14	14.20	25.27	1399.70

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Cahul

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total	
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	36186.00	774.00	0.02	533.00	0.69	3052.00	1721.50	2.22	1036.65	1587.99	1330.50	1375.60	45.07	958.60	72.05	5593.03
Persoane juridice - total	1134.00	279.00	0.25	205.00	0.73	2764.30	1622.40	5.82	942.29	138.55	1141.90	1230.50	44.51	857.30	75.08	4674.32
inclusiv;																
intreprinderi de stat	48.00	43.00	0.90	30.00	0.70	779.90	485.90	11.30	-212.76	-30.45	294.00	133.00	17.05	41.30	14.05	542.40
intreprinderi colective	2.00	1.00	0.50	1.00	1.00	0.20	0.10	0.10	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.20
intrepr. de arenda	4.00	1.00	0.25	1.00	1.00	0.30	0.30	0.30			0.00					0.00
cooperative de toate tipurile	58.00	42.00	0.72	35.00	0.83	1039.00	661.90	15.76	-90.48	-12.03	377.10	317.80	30.59	190.90	50.62	914.05
din ele colhozuri	10.00	18.00	1.80	16.00	0.89	663.60	329.20	18.29	-865.28	-72.44	334.40	206.70	31.15	94.70	28.32	182.89
societat cu rasp.limitata	435.00	87.00	0.20	62.00	0.71	166.50	75.30	0.87	42.00	126.13	91.20	135.60	81.44	108.70	119.19	376.50
societati pe actiuni	141.00	102.00	0.72	74.00	0.73	698.00	370.80	3.64	-134.14	-26.56	327.20	591.60	84.76	463.90	141.78	512.58
intr.cu invest.straine	7.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00		0.00		0.00					0.00
organizatii obstesti	261.00	1.00	0.00	1.00	1.00	12.40	6.30	6.30	6.25	13160.48	6.10	0.00	0.00	0.00	0.00	1644.30
banci	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00					0.00
intr,cu activit.de asigur.ar.	2.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00				0.00					0.00
asociatii,concerne,consortii	39.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00		0.00		0.00	13.50		13.50		0.00
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00					0.00
institutii bugetare	114.00	1.00	0.01	0.00	0.00	32.50	0.00	0.00	-0.29	-100.00	32.50	38.00	53.20	38.00	116.92	0.00
alte pers.juridice	23.00	1.00	0.04	1.00	1.00	34.50	21.80	21.80	20.30	1353.33	12.70	0.00	0.00	0.00	0.00	501.40
Persoane fizice - total	35052.00	578.00	0.02	328.00	0.57	287.70	99.10	0.17	94.36	1988.91	188.60	145.10	50.43	101.30	53.71	918.71
intreprinderi individuale	3245.00	488.00	0.15	401.00	0.82	206.50	42.50	0.09	11.45	36.86	164.00	128.90	62.42	85.10	51.89	282.61
societati pe nume colectiv	1.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00		0.00		0.00	0.00		0.00		0.00
societati in comandita	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
gospodarii taranesti (de fermieri)	31805.00	90.00	0.00	90.00	1.00	81.20	56.60	0.63	56.37	24532.77	24.60	16.20		16.20		636.10

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Tighina

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilitate inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib.	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	40628.00	1014.00	0.02	856.00	0.84	3580.00	1685.50		-853.86	-955.64	1894.50	1897.60	53.01	951.20	50.21	2428.82
Persoane juridice - total	1059.00	774.00	0.73	653.00	0.84	3438.50	1601.50	2.07	-911.62	-36.27	1837.00	1810.40	52.65	906.70	49.36	1490.79
inclusiv;																
intreprinderi de stat	55.00	43.00	0.78	39.00	0.91	343.70	254.10	5.91	-14.61	-5.44	89.60	0.20	0.06	0.20	0.22	325.01
intreprinderi colective	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	1.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
cooperative de toate tipurile	109.00	109.00	1.00	108.00	0.99	548.60	357.20	3.28	-191.40	-34.89	191.40	258.90	47.19	139.80	73.04	357.20
din ele colhozuri	5.00	7.00	1.40	7.00	1.00	152.30	85.50	12.21	-127.72	-59.90	66.80	18.20	11.95	11.00	16.47	61.07
societat cu rasp.limitata	369.00	339.00	0.92	281.00	0.83	814.90	517.80	1.53	-230.85	-30.84	297.10	621.50	76.27	190.20	64.02	563.62
societati pe actiuni	86.00	145.00	1.69	137.00	0.94	1055.10	523.40	3.61	-1255.55	-70.58	531.70	653.10	61.90	334.10	62.84	310.43
intr.cu invest.straine	6.00	4.00	0.67	4.00	1.00	239.10	21.80	5.45	-137.60	-86.32	217.30	239.10	100.00	217.30	100.00	32.70
organizatii obstesti	230.00	6.00	0.03	5.00	0.83	0.10	0.00	0.00	0.00	-100.00	0.10	0.20	200.00	0.20	200.00	0.00
banci	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intr.cu activit.de asigur.ar.	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	45.00	4.00	0.09	3.00	0.75	2.00	0.00	0.00	-0.18	-100.00	2.00	0.00		0.00		0.00
alte uniuni																
gospodarii taranesti											0.00	0.00		0.00		0.00
institutii bugetare	128.00	64.00	0.50	72.00	1.13	418.70	-81.90	-1.28	-291.25	-139.12	500.60	32.60	53.20	20.90	4.17	-163.80
alte pers.juridice	30.00	60.00	2.00	4.00	0.07	16.30	9.10	0.15	-23.50	-72.09	7.20	3.50	21.47	2.70	37.50	4.55
Persoane fizice - total	39569.00	240.00	0.01	203.00	0.85	138.30	58.60	0.24	57.76	6885.85	79.70	87.20	63.05	44.50	55.83	938.03
intreprinderi individuale	1235.00	225.00	0.18	195.00	0.87	82.00	30.70	0.14	15.76	105.50	51.30	47.60	58.05	29.00	56.53	168.51
societati pe nume colectiv	3.00	0.00	0.00	0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
societati in comandita	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	5.00	5.00	1.00	3.00	0.60	5.40	3.00	0.60	-2.40	-44.44	2.40	0.00		0.00		3.00
gospodarii taranesti (de fermieri)	38326.00	10.00	0.00	5.00	0.50	50.90	24.90	2.49	24.89	0.00	26.00	39.60	77.80	15.50	59.62	766.52

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

UTA Gagauzia

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	4219.00	439.00	0.10	324.00	0.74	8991.30	5363.70		4150.60	443.64	3627.60	1329.30	14.78	718.70	19.81	32374.33
Persoane juridice - total	1800.00	254.00	0.14	192.00	0.76	8130.00	5008.60	19.72	3861.37	336.58	3121.40	1025.30	12.61	551.70	17.67	27964.85
inclusiv;																
intrprinderi de stat	93.00	25.00	0.27	19.00	0.76	378.30	307.70	12.31	206.01	202.58	70.60	167.80	44.36	54.20	76.77	1144.64
intreprinderi colective	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	87.00	87.00	87.00	0.00	0.00	0.00	0.00		0.00		87.00
intrepr. de arenda	5.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
cooperative de toate tipurile	113.00	27.00	0.24	21.00	0.78	1533.40	1261.70	46.73	895.31	244.36	271.70	120.70	7.87	99.20	36.51	5280.45
din ele colhozuri	8.00	7.00	0.88	7.00	1.00	1155.20	964.10	137.73	-46.70	-4.62	191.10	56.60	4.90	47.30	24.75	1101.83
societat cu rasp.limitata	581.00	85.00	0.15	61.00	0.72	2267.10	1090.60	12.83	758.92	228.82	1176.50	294.10	12.97	107.20	9.11	7454.57
societati pe actiuni	154.00	57.00	0.37	54.00	0.95	3227.80	1945.60	34.13	750.89	62.85	1282.20	368.70	11.42	235.90	18.40	5256.53
intr.cu invest.straine	18.00	2.00	0.11	1.00	0.50	1.80	0.90	0.45	0.70	350.00	0.90	4.60	255.56	4.60	511.11	8.10
organizatii obstesti	264.00	8.00	0.03	5.00	0.63	219.00	188.60	23.58	181.96	2741.92	30.40	16.70	7.63	16.70	54.93	6223.80
banci	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00	0.00	0.00
intr,cu activit.de asigur.ar.	2.00	1.00	0.50	0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	5.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
alte uniuni																
gospodarii taranesti	409.00	15.00	0.04	11.00	0.73	36.80	17.10	1.14	15.75	1167.01	19.70	7.70	20.92	7.50	38.07	466.26
instituti bugetare	119.00	32.00	0.27	18.00	0.56	115.70	58.70	1.83	27.59	88.67	57.00	44.10	53.20	25.50	44.74	218.29
alte pers.juridice	36.00	1.00	0.03	1.00	1.00	262.40	50.70	50.70	43.41	595.58	211.70	0.00	0.00	0.00	0.00	1825.20
Persoane fizice - total	2419.00	185.00	0.08	132.00	0.71	861.30	355.10	1.92	289.23	439.09	506.20	304.00	35.30	167.00	32.99	4409.49
intreprinderi individuale	2328.00	168.00	0.07	121.00	0.72	757.80	293.70	1.75	239.01	437.06	464.10	278.80	36.79	141.30	30.45	4069.84
societati pe nume colectiv	73.00	14.00	0.19	9.00	0.64	53.80	36.60	2.61	26.28	254.73	17.20	22.30	41.45	22.80	132.56	190.84
societati in comandita	18.00	3.00	0.17	2.00	0.67	49.70	24.80	8.27	16.52	199.40	24.90	2.90	5.84	2.90	11.65	148.80
Cetateni care au obiecte impozabile	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
gospodarii taranesti (de fermieri)	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Edinet

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	52749.00	1230.00	0.02	935.00	0.76	12927.10	7692.20		3423.09	1135.60	5234.90	2095.10	16.21	1337.90	25.56	18386.58
Persoane juridice - total	1418.00	493.00	0.35	383.00	0.78	12251.20	7268.70	14.74	3009.29	70.65	4982.50	1665.30	13.59	1121.80	22.51	15146.45
inclusiv;																
intreprinderi de stat	94.00	39.00	0.41	36.00	0.92	1155.50	553.70	14.20	74.29	15.50	601.80	255.80	22.14	76.90	12.78	1334.56
intreprinderi colective	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	4.00	1.00	0.25	1.00	1.00	5.10	2.60	2.60	1.33	103.92	2.50	1.10	21.57	0.80	32.00	10.40
cooperative de toate tipurile	142.00	76.00	0.54	66.00	0.87	3437.70	2506.30	32.98	666.40	36.22	931.40	219.30	6.38	121.50	13.04	4682.82
din ele colhozuri	2.00	15.00	7.50	14.00	0.93	1095.90	809.40	53.96	-7409.85	-90.15	286.50	30.60	2.79	13.60	4.75	107.92
societat cu rasp.limitata	553.00	192.00	0.35	136.00	0.71	1260.20	615.80	3.21	178.26	40.74	644.40	261.80	20.77	187.60	29.11	1773.63
societati pe actiuni	132.00	85.00	0.64	69.00	0.81	1904.20	1015.50	11.95	-210.69	-17.18	888.70	879.40	46.18	728.40	81.96	1577.01
intr.cu invest.straine	6.00	2.00	0.33	2.00	1.00	41.20	19.10	9.55	5.37	39.08	22.10	0.00	0.00	0.00	0.00	57.30
organizatii obstești	275.00	17.00	0.06	10.00	0.59	44.60	41.70	2.45	38.94	1412.46	2.90	0.90	2.02	0.90	31.03	674.56
banci	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intr,cu activit.de asigur.ar.	9.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	25.00	13.00	0.52	12.00	0.92	4002.20	2190.40	168.49	109.26	5.25	1811.80	1.80	0.04	1.80	0.10	4212.31
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
institutiile bugetare	160.00	63.00	0.39	47.00	0.75	395.80	321.70	5.11	165.85	106.42	74.10	10.10	53.20	3.40	4.59	817.02
alte pers.juridice	18.00	5.00	0.28	4.00	0.80	4.70	1.90	0.38	0.59	45.53	2.80	5.10	108.51	0.50	17.86	6.84
Persoane fizice - total	51331.00	737.00	0.01	552.00	0.75	675.90	423.50	0.57	413.80	4263.98	252.40	429.80	63.59	216.10	85.62	3240.13
intreprinderi individuale	4371.00	692.00	0.16	541.00	0.78	552.60	364.30	-55.20	276.81	316.41	188.30	419.50	75.91	211.30	112.21	2301.09
societati pe nume colectiv	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
societati in comandita	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	0.00	0.00		0.00	0.00	0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
gospodarii taranesti (de fermieri)	46952.00	45.00	0.00	11.00	0.24	123.30	59.20	48.90	59.08	49995.67	64.10	10.30	8.35	4.80	7.49	939.04

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Lapusna

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib.	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	40561.00	723.00	0.02	416.00	0.58	4474.70	2789.10	3.86	1589.30	1992.56	1685.60	952.00	21.28	834.50	49.51	7428.04
Persoane juridice - total	1495.00	422.00	0.28	253.00	0.60	4244.20	2705.10	6.41	1507.07	125.80	1539.10	770.60	18.16	656.50	42.65	6245.30
inclusiv;																
intreprinderi de stat	128.00	48.00	0.38	35.00	0.73	620.40	326.30	6.80	93.65	40.25	294.10	113.10	18.23	111.70	37.98	870.13
intreprinderi colective	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	3.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
cooperative de toate tipurile	101.00	78.00	0.77	55.00	0.71	1264.80	1030.20	13.21	53.42	5.47	234.60	240.70	19.03	216.20	92.16	1333.98
din ele colhozuri	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	65.10	45.80	45.80	-19.30	-29.65	19.30	0.00	0.00	0.00	0.00	45.80
societat cu rasp.limitata	637.00	163.00	0.26	87.00	0.53	752.70	412.30	2.53	219.69	114.06	340.40	119.20	15.84	114.00	33.49	1611.26
societati pe actiuni	129.00	71.00	0.55	44.00	0.62	1282.40	743.60	10.47	37.78	5.35	538.80	149.40	11.65	85.10	15.79	1351.05
intr.cu invest.straine	11.00	6.00	0.55	5.00	0.83	10.10	3.40	0.57	-2.11	-38.28	6.70	16.30	161.39	16.30	243.28	6.23
organizatii obstesti	241.00	1.00		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00			0.00	0.00		0.00		0.00
banci	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intr.cu activit.de asigur.ar.	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	45.00	18.00	0.40	10.00	0.56	79.90	54.70	3.04	22.74	71.15	25.20	1.70	2.13	1.70	6.75	136.75
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
instituti bugetare	185.00	23.00	0.12	9.00	0.39	200.80	113.30	4.93	88.34	353.85	87.50	107.10	53.20	88.40	101.03	911.33
alte pers.juridice	15.00	13.00	0.87	8.00	0.62	33.10	21.30	1.64	-7.39	-25.75	11.80	23.10	69.79	23.10	195.76	24.58
Persoane fizice - total	39066.00	301.00	0.01	163.00	0.54	230.50	84.00	0.28	82.22	4629.78	146.50	181.40	78.70	178.00	121.50	1182.73
intreprinderi individuale	2640.00	260.00	0.10	125.00	0.48	118.60	44.70	0.17	33.02	282.70	73.90	34.50	29.09	31.80	43.03	453.88
societati pe nume colectiv	25.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
societati in comandita	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	4.00	31.00	7.75	29.00	0.94	19.80	7.10	0.23	-146.35	-95.37	12.70	61.30	309.60	61.30	482.68	0.92
gospodarii taranesti (de fermieri)	36397.00	10.00	0.00	9.00	0.90	91.80	32.20	3.22	32.17	127567.04	59.60	85.30	92.92	84.60	141.95	727.94

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Orhei

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total	
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	76250.00	930.00	0.01	556.00	0.60	3562.90	2000.50	2.15	1264.57	2910.03	1562.40	2269.00	63.68	1064.20	68.11	8526.65
Persoane juridice - total	1961.00	435.00	0.22	296.00	0.68	3310.00	1916.60	4.41	1182.36	161.03	1393.40	2183.10	65.95	1011.20	72.57	6382.74
inclusiv;																
intreprinderi de stat	79.00	33.00	0.42	21.00	0.64	75.10	31.60	0.96	0.23	0.73	43.50	108.80	144.87	45.40	104.37	75.65
intreprinderi colective	1.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	2.00	1.00	0.50	1.00	1.00	1.20	0.70	0.70	0.10	16.67	0.50	0.00		0.00	0.00	1.40
cooperative de toate tipurile	211.00	66.00	0.31	51.00	0.77	1140.10	785.10	11.90	428.48	120.15	355.00	235.60	20.66	51.60	14.54	2509.94
din ele colhozuri	17.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
societat cu rasp.limitata	678.00	128.00	0.19	85.00	0.66	564.70	291.20	2.28	184.59	173.15	273.50	254.80	45.12	159.20	58.21	1542.45
societati pe actiuni	170.00	91.00	0.54	53.00	0.58	777.50	465.40	5.11	49.21	11.82	312.10	1479.00	190.23	710.40	227.62	869.43
intr.cu invest.straine	22.00	8.00	0.36	8.00	1.00	183.80	94.70	11.84	27.86	41.69	89.10	31.80	17.30	16.70	18.74	260.43
organizatii obstesti	415.00	4.00	0.01	4.00	1.00	0.70	0.20	0.05	0.19	2864.29	0.50	0.30	42.86	0.20	40.00	20.75
banci	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intr,cu activit.de asigurar.	1.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	159.00	24.00	0.15	14.00	0.58	79.20	67.40	2.81	55.45	463.79	11.80	7.70	9.72	0.80	6.78	446.53
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
institutii bugetare	171.00	76.00	0.44	55.00	0.72	449.00	170.30	2.24	-29.26	-14.66	278.70	63.80	53.20	25.90	9.29	383.18
alte pers.juridice	52.00	4.00	0.08	4.00	1.00	39.70	21.00	5.25	17.95	587.66	18.70	1.30	3.27	1.00	5.35	273.00
Persoane fizice - total	74289.00	495.00	0.01	260.00	0.53	252.90	83.90	0.17	82.21	4878.89	169.00	85.90	33.97	53.00	31.36	2143.91
intreprinderi individuale	4527.00	460.00	0.10	244.00	0.53	234.50	75.20	0.16	51.37	215.59	159.30	73.50	31.34	41.80	26.24	740.07
societati pe nume colectiv	7.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
societati in comandita	7.00	2.00	0.29	1.00	0.50	0.30	0.00	0.00	-0.09	-100.00	0.30	0.30	100.00	0.30	100.00	0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	6.00	2.00	0.33	2.00	1.00	3.40	3.00	1.50	1.87	164.71	0.40	9.20	270.59	9.20	2300.00	9.00
gospodarii taranesti (de fermieri)	69742.00	31.00	0.00	13.00	0.42	14.70	5.70	0.18	5.69	87134.89	9.00	2.90	19.73	1.70	18.89	1394.84

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Soroca

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni incasate	total	total %	incasate sanctiuni	incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	58576.00	829.00	0.01	670.00	0.81	7511.90	4807.20		2664.25	2506.05	2704.70	1909.00	25.41	936.90	34.64	23838.53
Persoane juridice - total	1684.00	567.00	0.34	453.00	0.80	6348.70	4168.80	7.35	2031.20	95.02	2179.90	1771.00	27.90	860.90	39.49	14346.90
inclusiv;																
intreprinderi de stat	77.00	25.00	0.32	24.00	0.96	792.80	469.30	18.77	211.90	82.32	323.50	77.30	9.75	36.20	11.19	1445.44
intreprinderi colective	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	4.00	0.00	0.00	0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
cooperative de toate tipurile	156.00	19.00	0.12	17.00	0.89	1130.40	829.90	43.68	692.22	502.79	300.50	171.40	15.16	54.40	18.10	6813.92
din ele colhozuri	3.00	4.00	1.33	4.00	1.00	591.90	469.90	117.48	-319.30	-40.46	122.00	0.00		0.00		352.43
societat cu rasp.limitata	765.00	291.00	0.38	271.00	0.93	2161.70	1098.90	3.78	276.61	33.64	1062.80	1001.10	46.31	469.30	44.16	2888.86
societati pe actiuni	119.00	61.00	0.51	58.00	0.95	770.30	448.20	7.35	53.34	13.51	322.10	334.20	43.39	230.60	71.59	874.36
intr.cu invest.straine	18.00	7.00	0.39	5.00	0.71	15.20	6.90	0.99	0.99	16.73	8.30	15.20	100.00	8.30	100.00	17.74
organizatii obstesti	362.00	51.00	0.14	13.00	0.25	103.20	50.90	1.00	36.36	250.09	52.30	2.50	2.42	1.20	2.29	361.29
banci	0.00	0.00				0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
intr,cu activit.de asigurar.	0.00	0.00				0.00	0.00				0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	56.00	5.00	0.09	4.00	0.80	53.40	45.70	9.14	40.93	858.50	7.70	31.00	58.05	2.20	28.57	511.84
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
institutii bugetare	127.00	108.00	0.85	61.00	0.56	1321.70	1219.00	11.29	95.03	8.46	102.70	139.30	53.20	58.70	57.16	1433.45
alte pers.juridice	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
Persoane fizice - total	56892.00	262.00	0.00	217.00	0.83	1163.20	638.40	2.44	633.04	11817.59	524.80	138.00	11.86	76.00	14.48	9491.63
intreprinderi individuale	3870.00	243.00	0.06	202.00	0.83	976.10	529.40	2.18	468.11	763.76	446.70	138.00	14.14	76.00	17.01	8431.19
societati pe nume colectiv	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
societati in comandita	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
gospodarii taranesti (de fermieri)	53022.00	19.00	0.00	15.00	0.79	187.10	109.00	5.74	108.93	162475.54	78.10	0.00		0.00		1060.44

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Taraclia

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	1245.00	318.00	0.26	228.00	0.72	2622.30	2311.50		1399.84	209.00	310.80	982.30	37.46	489.00	157.34	2419.58
Persoane juridice - total	339.00	133.00	0.39	95.00	0.71	1999.60	1874.50	14.09	1090.00	138.94	125.10	899.80	45.00	458.30	366.35	2179.65
inclusiv;																
intreprinderi de stat	31.00	12.00	0.39	9.00	0.75	169.80	144.60	12.05	78.87	119.99	25.20	36.50	21.50	18.20	72.22	373.55
intreprinderi colective	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
intrepr. de arenda	0.00	0.00		0.00		0.00					0.00	0.00		0.00		0.00
cooperative de toate tipurile	30.00	18.00	0.60	11.00	0.61	159.30	155.90	8.66	60.32	63.11	3.40	37.40	23.48	37.40	1100.00	259.83
din ele colhozuri	0.00	0.00		0.00							0.00	0.00				0.00
societat cu rasp.limitata	135.00	36.00	0.27	28.00	0.78	164.90	121.70	3.38	77.73	176.76	43.20	104.60	63.43	50.70	117.36	456.38
societati pe actiuni	35.00	47.00	1.34	37.00	0.79	1499.70	1448.60	30.82	-565.28	-28.07	51.10	579.70	38.65	233.90	457.73	1078.74
intr.cu invest.straine	15.00	4.00	0.27	1.00	0.25	0.30	0.20	0.05	0.12	150.00	0.10	138.70		116.90		0.75
organizatii obstești	45.00	0.00	0.00	0.00							0.00	0.00		0.00		0.00
banci	0.00	0.00		0.00							0.00	0.00		0.00		0.00
intr,cu activit.de asigur.ar.	0.00	0.00		0.00							0.00	0.00		0.00		0.00
asociatii,concerne,consortii	11.00	0.00		0.00							0.00	0.00		0.00		0.00
alte uniuni																
gospodarii taranesti	0.00	0.00		0.00							0.00	0.00		0.00		0.00
institutiile bugetare	27.00	9.00	0.33	6.00	0.67	5.10	3.40	0.38	1.70	100.00	1.70	2.40	53.20	0.80	47.06	10.20
alte pers.juridice	10.00	5.00	0.50	3.00	0.60	0.40	0.10	0.02	-0.10	-50.00	0.30	0.40	100.00	0.30	100.00	0.20
Persoane fizice - total	906.00	185.00	0.20	133.00	0.72	622.70	437.00	2.36	309.85	243.68	185.70	82.50	13.25	30.70	16.53	239.93
intreprinderi individuale	577.00	181.00	0.31	131.00	0.72	107.50	73.20	0.40	39.48	117.07	34.30	82.50	76.74	30.70	89.50	233.35
societati pe nume colectiv	0.00	0.00		0.00							0.00	0.00		0.00		0.00
societati in comandita	0.00	0.00		0.00							0.00	0.00		0.00		0.00
Cetateni care au obiecte impozabile	0.00	0.00		0.00							0.00	0.00		0.00		0.00
gospodarii taranesti (de fermieri)	329.00	4.00	0.01	2.00	0.50	515.20	363.80	90.95	357.54	5707.95	151.40	0.00	0.00	0.00	0.00	6.58

5. DIMINUAREA EVAZIUNII FISCALE CA O SURSĂ POTENȚIALĂ A CREȘTERII VENITULUI LA BUGET

Estimarea evaziunii fiscale in diviziune de regiuni - 2000 (mii lei)

Jud. Ungheni

	Total	Supuse controalelor	Densitat. control.	au fost sta- bilite inc.	Densitatea contravent.	Supliment. plati,sanct.	Evaziuni depistate	Evaz.medii pe contrib	Beneficiu de la evaz.	Rentabilit evaziunii	Sanctiuni total	Incasate total	Incasate total %	Incasate sanctiuni	Incasate sanct.%	Evaziuni total
Numarul persoanelor fizice si ju- ridice la evidenta	57760	861	0.01	561	1	3266	1667		657	1349	1598	1550	47	1258	79	5937
Persoane juridice - total	1446	480	0.33	355	1	3016	1564	3	563	56	1452	1431	47	1144	79	4266
inclusiv:																
intreprinderi de stat	62	40	1	27	1	210	63	2	-73	-54	147	138	66	117	80	97
intreprinderi colective	2	0		0		0					0	0		0		0
intrepr. de arenda	0	0		0		0					0	0		0		0
cooperative de toate tipurile	115	71	1	54	1	475	254	4	-39	-13	221	121	25	89	40	411
din ele colhozuri	4	0	0	0		0					0	0		0		0
societat cu rasp.limitata	619	231	0	152	1	1360	729	3	222	44	631	648	48	462	73	1955
societati pe actiuni	139	80	1	72	1	463	216	3	-50	-19	247	481	104	444	180	375
intr.cu invest.straine	21	6	0	5	1	46	23	4	10	77	23	6	13	5	21	81
organizatii obstesti	232	8	0	4	1	3	1	0	1	1000	2	0	0	0		32
banci	0	0		0		0	0				0	0		0		0
intr,cu activit.de asigurar.	0	0		0		0					0	0		0		0
asociatii,concerne,consortii	30	4	0	4	1	30	17	4	13	330	13	1	3	1	6	128
alte uniuni																
gospodarii taranesti	7	4	1	3	1	26	11	3	-4	-25	15	2	8	2	14	19
instituti bugetare	142	31	0	30	1	393	248	8	162	189	145	32	53	22	15	1136
alte pers.juridice	77	5	0	4	1	12	2	0	1	170	10	0	0	0		32
Persoane fizice - total	56314	381	0	206	1	242	96	0	94	5755	146	119	49	114	78	1671
intreprinderi individuale	2897	367	0	194	1	197	76	0	51	203	121	111	57	107	88	596
societati pe nume colectiv	10	4	0	4	1	4	3	1	1	86	1	0	0	0	0	7
societati in comandita	0	0		0		0					0	0		0		0
Cetateni care au obiecte impozabile	0	0		0		0					0	0		0		0
gospodarii taranesti (de fermieri)	53407	10	0	8	1	41	18	2	18	227494	24	7	18	7	31	1068

6. AGRICULTURA DUPĂ PRIVATIZARE

Agricultura a constituit întotdeauna baza economiei naționale a Moldovei. Chiar în zicătorile moldovenești se spune că: „*Opinca-i talpa țării*”. În localitățile rurale locuiesc majoritatea reprezentanților națiunii titulare din Republica Moldova, tot acolo s-au conservat și se păstrează tradițiile și obiceiurile poporului moldovenesc.

Perioada de tranziție și criza anilor '90 au influențat negativ structura economiei naționale. Volumul PIB s-a redus la 34% în 2000 în comparație cu 1989, această reducere manifestându-se mai ales în industrie (producătoare, de construcție, transport), a crescut rata serviciilor, dar cea mai mare parte a PIB (mai mult de 50%) o constituie producția agricolă. Aceasta (incl. după prelucrarea industrială) determină în mare măsură și posibilitățile de ieșire a țării pe piețele externe.

Reforma funciară și-a luat startul în 1992 (în anul următor după declararea independenței Republicii Moldova), când a demarat transmiterea în proprietatea privată a cetățenilor a loturilor de pământ din preajma gospodăriilor, acestea constituind 350 mii ha sau 10,3% din fondul funciar total. Dar extinderea pe doar 1/10 din teritoriile agricole era cu bună seamă doar un început nesigur al reformelor, care nu asigura fundamentul pe care urmau să fie edificate relațiile economice de piață în sectorul agrar.

Noua Constituție a Republicii Moldova (1994) a definit că economia țării este o economie de piață, orientată social, fundamentată pe proprietatea privată și publică și concurența liberă. În conformitate cu Codul Funciar, reieșind din principiul echității sociale, 1,5 mln ha de terenuri agricole au fost supuse împărțirii aproximativ la 1,2 mln de cetățeni. Acest proces s-a accelerat considerabil în 1998, când (după proiectul-pilot realizat în colhozul „Maiac”, Nisporeni, 1997) a primit statut de proiect legalizat cu titlul National Land Program(NLP) .

Odată cu definitivarea programului „Pământ” pe teritoriul țării (cu excepția Transnistriei), în conformitate cu datele Departamentului pentru Statistică, la 1 ianuarie 2001 numărul persoanelor care au primit cote de pământ a depășit cifra de 500 mii oameni li s-au repartizat circa 701 mii ha de terenuri agricole. Încă circa 450 mii oameni, posesori ai actelor de proprietate asupra 741 mii ha de pământ, n-au dorit să-l înstrăineze, transmițându-l în folosința diferitor agenți economici (în total circa 1,3 mii), în mare parte în bază dearendă.

În așa mod, actualmente *în Republica Moldova mai mult de 2/3 din terenurile cu destinație agricolă se află în proprietate privată*. Deoarece mărimea cotelor de pământ sunt mici (1,5 – 3,0 ha), ele nu asigură executarea eficientă a lucrărilor agricole. La ordinea zilei a apărut o nouă chestiune – concentrarea proprietății funciare și formarea pieței funciare.

Tendențele date s-au conturat destul de vâdit încă în 1999, dar s-au manifestat mai activ în 2000, când numărul tranzacțiilor cu pământ a crescut considerabil.

Tipurile principale de tranzacții pe piața funciară în proces de formare în Republica Moldova – vânzarea-cumpărarea, moștenirea, schimbul, dăruirea, ipoteca și arendarea.

Pentru locuitorul din mediul rural din Republica Moldova, care după mai mult de jumătate de secol a devenit din nou proprietar funciar, de cotă de pământ, iar această cotă a devenit sursă principală a venitului, anume arenda se prezintă ca forma cea mai umană (atât din punct de vedere economic, cât și psihologic) a relațiilor de piață în mediul rural. Este important, de asemenea, faptul că anume relațiile dearendă în virtutea răspândirii în masă, creează condiții pentru formarea „infrastructurii țărănești” – a cooperativelor și organizațiilor care oferă servicii.

Aici se iscă câteva întrebări logice. Care este calitatea practicii în curs de instituire a relațiilor dearendă? Cum se respectă procedurile legale? Cât de temeinice sunt relațiile contractuale și de ce o parte din persoanele care dau pământul înarendă sistează contractele dearendă? Care este forma de plată pentruarendă? Care este portretul social al arendașilor și ce-i determină pe locuitorii de la sate, proprietari funciari, să ofere pământul înarendă? Au un viitor relațiile dearendă?

În scopul identificării unor răspunsuri la aceste întrebări, de către Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR) cu suportul acordat de USAID, a fost efectuată o cercetare specială (martie 2001), Arenda pământului în Moldova

Cercetarea realizată în 326 de sate din țară, care constituie $\frac{1}{3}$ din localitățile rurale ale Republicii Moldova, prin chestionarea a 1476 de proprietari funciari și 464 arendași, a demonstrat că în rândurile lucrătorilor agricoli, cea mai răspândită este – arenda. Portretul sociologic al arendatorilor și arendașilor, caracterul relațiilor contractuale dintre aceste două părți și al problemelor cu care ele se confruntă s-au manifestat destul de evident în rezultatele sondajului sociologic.

1. S-a stabilit că *arendașii sunt oameni cu un capital social mai mare* – experiență, instruire și competență în domeniul agriculturii. Procentul arendașilor cu studii superioare este de 74,0%, dintre care 64,0% au studii superioare speciale agricole. Nu au careva studii doar 0,6% din arendași. Vârsta medie a arendașilor - 47 de ani, minimă – 22 de ani și maximă – 75.
2. *Dimensiunile întreprinderilor agricole organizate recent diferă*, dar 88,0% din arendași își desfășoară activitatea economică pe terenuri agricole cu suprafața mai mare de 100 ha. Fiecare al patrulea arendaș dispune de 501 – 1000 ha, fiecare al cincilea – de mai mult de 1000 ha. *În mediu suprafața arendată de un arendaș este de 680 ha*, fapt care permite realizarea producției agricole cu respectarea cerințelor agrotehnice. În așa fel, arenda, într-o măsură cunoscută, anulează teza despre parcelarea pământului în rezultatul privatizării.
3. Investigația a stabilit că în calitate de *cauze principale ale transmiterii pământului în arendă* se manifestă: imposibilitatea de a-l prelucra manual, fără de utilizarea mijloacelor tehnice – 62,4 %; starea sănătății – 20,1%. Datele rezultate din chestionar nu confirmă opinia, precum că majoritatea arendatorilor sunt pensionari. Printre proprietarii funciari care au transmis pământul în arendă aceștia alcătuiesc 20,6%, cea mai mare parte a arendatorilor sunt persoane aflate la vârsta activă – 74,7%.
4. S-a stabilit că *majoritatea contractelor de arendă a pământului se întocmesc în formă scrisă*. Dar mai rămâne considerabil procentul (15,0%) celor care nu sunt înregistrate, iar 82,3% sunt înregistrate în cadrul primăriei și al Cadastrului Funciar (când contractul de arendă se întocmește pe un termen de mai mult de trei ani). Termenul majorității contractelor de arendă cuprinde 1-3 ani (87,0%), 5 ani – mai mult de 10,0%.
5. Contractele de arendă a pământului prevăd *trei condiții de achitare a plăților pentru arendă*: plățile stabile – 59,3%; în % de la realizarea produsului brut – 34,5%; plăți mixte, care alcătuiesc 6,2%.
6. *Nu a căpătat o răspândire vastă încheierea contractelor de arendă a bunurilor materiale* (cota valorică). Actualmente doar 50,0% din proprietarii de bunuri materiale posedă asemenea contracte.
7. *Planurile arendașilor și ale arendatorilor pentru viitor sunt pozitive*: 79,4% dintre proprietarii funciari au menționat dorința sa de a prelungi contractul de arendă, fapt determinat în mare măsură de lipsa posibilității de a alege. Majoritatea arendașilor la fel intenționează să prelungească raporturile de arendă a pământului – 73,3%. Dar 16,8% mai intenționează se procure pământ în proprietate.

Așadar, rezultatele investigației ne oferă posibilitatea de a concluziona că arenda pământului s-a afirmat destul de repede în Republica Moldova în calitate de formă de bază a tranzacțiilor economice în care în calitate de obiect figurează pământul și în funcție de un șir de circumstanțe poate să se mențină în acest statut o perioadă destul de lungă, poate chiar suficientă pentru viața unei întregi generații.

Cauzele acestui fenomen sunt, pe de o parte, afecțiunea tradițională pe care o resimte țăranul din Basarabia față de pământ, pe care cu pauză de jumătate de secol l-a primit din nou în

proprietate. Actualmente majoritatea locuitorilor de la sate se află la limita de jos a sărăciei și în afara circuitului monetar, salvându-și existența doar în condițiile de gospodărie naturală. Țăranul nu se va despărți în curând de pământ, deoarece pentru multe familii cota de pământ este aproape că unica sursă din care își dobândește mijlocele de existență.

Pe de altă parte, arendașii se ciocnesc și ei de un șir de impedimente. Până la momentul actual în Republica Moldova este comparativ foarte mică pătura socială, capabilă de a procura în proprietate terenuri agricole considerabile. De aceea pentru arendașii, chiar avuți din punct de vedere financiar, este mai favorabilă arenda pământului pe un termen de trei ani, cu folosirea lui prioritar în calitate de terenuri arabile, pe care se cultivă culturi în condiții de mecanizare înaltă (cerealiere și tehnice), cu orientarea spre export.

În condițiile de arendare a pământului riscul pentru arendași se minimizează: creditele pot fi ușor întoarse, plata pentru arendă se realizează mai mult în natură, partea cea mai considerabilă a producției este transportată pe piețele externe. Circumstanța negativă rezultă din faptul, că arendașul, spre deosebire de proprietarul funciar, frecvent se comportă ca un stăpân temporar, nu respectă cerințele agrotehnice, diminuând fertilitatea solului.

Recomandări, rezultate din investigație:

- a) de a elabora un model al contractului de arendă a pământului, în care s-ar relata în detalii drepturile și obligațiile părților, temeiul în baza căruia se desface înainte de termen contractul, condițiile de recuperare a profitului pierdut din cauza desfacerii înainte de termen a contractului și alte aspecte ale relațiilor reciproce dintre părți;
- b) de a elabora două variante ale proiectului de arendă a patrimoniului material:
 - despre arenda patrimoniului material;
 - despre arenda patrimoniului material urmată de procurarea lui;
- c) de a realiza investigații cu scopul elucidării cauzelor oscilării frecvente a volumului plăților pentru arendă a pământului în cadrul diferitor tipuri de întreprinderi agricole. Plata pentru arenda unui ha oscilează până la 5 și mai multe ori; în 90,0% din cazuri nemulțumirea proprietarilor funciari-arendatori de condițiile contractului de arendă se reduc anume la plata mică pentru arendă, în baza aceasta se poate trage concluzia despre lezarea de către arendași a drepturilor proprietarilor de cote de pământ. În cazul plăților stabile în mare parte nu se ține cont de fertilitatea solului și alte circumstanțe obiective;
- d) de a contribui la extinderea rețelei de companii de leasing și cooperative, orientate spre necesitățile atât ale arendașilor, cât și ale gospodăriilor țărănești, care prelucrează pământul de sine stătător;
- e) de a elabora un sistem de creditare cu destinație specială în scopul procurării de către arendași a terenurilor agricole în proprietate;
- f) de a accelera elaborarea legii Republicii Moldova „Cu privire la creditarea în bază de ipotecă”;
- g) de a activa lucrul de informare în mediul arendașilor și al proprietarilor de pământ în problema relațiilor de arendă – termenul de încheiere a contractelor, tipul și formele plăților pentru arendă, drepturile și obligațiile părților, în ce cazuri se restituie paguba pricinuită și alte aspecte ale relațiilor dintre părți.

În general urmează să ținem cont de faptul că arenda pământului, fiind cea mai răspândită formă de gospodărire pe piața funciară din Republica Moldova, se va mai menține încă mult timp, de aceea anume statul are menirea de a-și asuma responsabilitatea de crearea unui climat favorabil relațiilor de arendă: a bazei legislative corespunzătoare, a raporturilor creditar-bancare și fiscale, a structurilor instituționalizate – asociațiilor de fermieri, cooperativelor, rețelelor de întreprinderi mici de prelucrare a producției agricole, firmelor de leasing și altor structuri orientate spre acordarea de servicii, climat care ar oferi relațiilor în agricultură un caracter civilizat, acceptat atât de locuitorii satelor, arendași și arendatori, cât și de stat în general.

7. VIABILITATEA SOCIALĂ – O PRECONDIȚIE A PERFORMANȚEI ECONOMICE

Interesul economic și căutarea de bunăstare economică sunt stimulentele majore ale conjugării eforturilor umane, pe diverse domenii de activitate, la toate nivelurile – individual, comunal, național și internațional. Indiferent de felul cum tratăm acest interes – fie drept „raționament economic” sau că „baza determină suprastructura” – important este a admite că comportamentul social este determinat, cu mici excepții, de starea economică a unei națiuni. Or, nu este greu de perceput că rata criminalității este mult mai înaltă în țările sărace.

Mult s-a scris despre starea economică a Republicii Moldova, atât în mas media internă cât și cea internațională, o bună parte din aceste publicații fiind critice pe bună dreptate; au fost

elaborate strategii

naționale, inclusiv pe

diverse ramuri de

activitate social-

economică, și trasate

concluzii cu diverse grade

de consens.

Deși cota alocărilor

în educație din PIB

constituie circa 23%, și

circa 7% din bugetul de

stat anual, ceea ce este mai

mult comparativ cu unele

țări vest-europene,

analizând prin optica

salariilor/veniturilor

profilate pe parcursul

anilor la diferite categorii

de salariați în economia

națională (Tabela 1), se

poate de sesizat și o

reflectare a rezultatelor

atitudinii manifestate în

Republica Moldova, în

rândul factorilor de decizie; acest factor poate fi abordat ca o reflectare a ceea ce este setul de,

dar și clasamentul valorilor sociale profilate în viziunea lor, și dacă ei într-adevăr au manifestat

devotament față de dezideratele declarate, adică, dacă totul s-a făcut adecvat pentru a atinge

aceste dezideratele declarate. Valorile sociale profilate în societate în cea mai mare parte derivă

din politicile promovate la nivel național, și au efecte tangibile asupra unei majorități sociale. În

acest context merită de menționat, că încă la începutul anilor '90, în repetate rânduri politicienii

au declarat sfera educațională drept prioritate națională. Dar au coincis declarațiile cu realitatea?

Axarea excesivă pe politica monetaristă și încercarea de a face din aceasta o „baghetă

magică”, precum și decentralizarea fără investiții suficiente în avansarea relevanței cunoștințelor

sociale, în râvna Moldovei de a trece la economia de piață, au dus la consecințe care au

subminat, *inter alia*, cel mai important factor pentru o eventuală creștere economică – *capitalul*

uman și social, sau *viabilitatea socială*, ca o precondiție a creșterii economice și durabilității.

Cazul Moldovei a fost o încercare evidentă de a lăsa economia vulnerabilă la fluctuațiile abrupte

Tabela 1. Salariile medii lunare și restanțele la salarii, MDL, Dec. 2000

	Salariul mediu nominal, lei (1-12, 2000)	Noi restanțe la salarii în luna dec. 2000 (% din listele de salarizare)
TOTAL – Economia națională	407,00	47,4
Educație	250,30	66,6
Ocrotirea sănătății și asistență socială	227,60	77,1
Agricultură	243,70	42,8
Industrie de producere	693,80	49,7
Energetică, furnizarea gazului natural și apei	721,60	48,4
Construcții	586,90	58,9
Comerț cu ridicata și amănuntul	363,00	29,1
Transport și telecomunicații	638,80	36,9
Activitate financiară	2355,40	0,07
Activitate în domeniul tranzacțiilor imobiliare	557,00	31,5
Administrație de stat	516,80	67,6

Sursă: Tendințe economice în Moldova: Ediție trimestrială, octombrie - decembrie 2000.

ale pieței. Însă, guvernul ar fi trebuit să influențeze performanța economică prin politici și programe investiționale⁸, în acest context *investițiile în educație* având o importanță crucială.

Ne cătând la constrângerile financiare aproape pretutindeni în lume, în *Raportul asupra reformelor în învățământul mediu de cultură generală în uniunea europeană (1984-1994)*, se constată că în UE "...responsabilitatea financiară fundamentală continuă să revină autorităților de stat..." (Pepin *et al.*, 1996, p. 29)⁹.

Perioada de tranziție spre economia de piață inițiată în Moldova s-a început pe baza unor sloganuri care edificau un entuziasm euforic – oficialitățile publice au promovat politici care au făcut oamenii să creadă că vor fi în stare să treacă la un nou model social-economic doar în câțiva ani, pe când importanța inițierii și susținerii unei ajustări adecvate a paradigmei cognitive și avansarea cunoștințelor sociale a fost omisă. Liderii publici și masele de oameni au sesizat oportunitatea de a face ceva mai bine, comparativ cu ceea ce realizase anterior, dar, consecutivitatea eronată a acțiunilor ce urmau a fi întreprinse și graba de a face acest lucru cât mai repede, i-a făcut să creadă că transformările au fost posibile în baza priceperilor sociale și paradigmele cognitive vechi, precum și în baza abordării educației ca până la independență – *adică* drept „sferă de consum/neproductivă” - în loc să trateze sfera educațională prin optica *importanței economice majore* a acesteia.

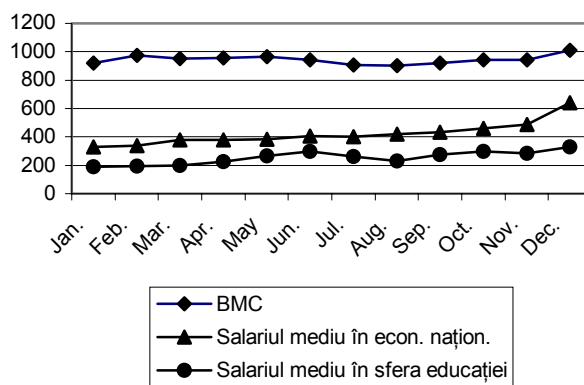
De la începutul anilor '90 multe eforturi au eșuat și mari volume de fonduri fixe deja disponibile au fost alocate incorect sau risipite, în cea mai mare parte deoarece factorii de decizie au crezut că societatea va ajunge din urmă doar „făcând ceva”. Atitudinea reală a oficialităților de stat față de educație ca generator de *valoare adăugată economică* și importanța profilării unei *economii bazate pe cunoștințe* este reflectată și prin reducerea continuă a finanțării sectorului educațional, și nu mai puțin important – prin *starea materială a profesorilor* - ^{ca factor cheie a economiei educației}¹⁰.

Din cauza *salariilor mici ale profesorilor* (în mediu 250 lei ≈ 19 USD pe lună), și creșterea restanțelor salariale ale acestora, în 1999 erau 2200 locuri vacante la nivelul învățământului mediu de cultură generală. Printre profesorii de limbi străine locurile vacante a atins cota de 40%. Sunt 4800 profesori care duc câte 1.5 șarje și multe locuri didactice mai sunt deținute de pensionari. În școli are loc foarte repede “îmbătrânirea personalului”, fapt care are un efect negativ asupra calității educației.

În 1998 din 2.7 mii doar 2 mii au fost desemnați în funcții didactice, și din numărul acestora doar 31% au ajuns la locul de muncă. Sistemul educațional privat la nivel primar, mediu de cultură generală, gimnazial și liceal cuprind doar 0.4% din numărul total al elevilor, taxele de școlarizare fiind între 1 - 10 mii lei (≈ 100 - 800 USD) anual.

De asemenea, Fig. 1 demonstrează că *starea personalului didactic* continuă să

Fig.1. Bugetul minimal de consum, salariul mediu în economia națională și salariul mediu în sfera educației, lei, 2000



Sursă: Tendințe economice în Republica Moldova, Ediție trimestrială, octombrie-decembrie, 2000.

⁸ Vezi "Keynes in Bloomsbury: The Economist Gets Creative", la: http://216.33.236.250/cgi-bin/linkrd?_lang=EN&lah=4e508fee09eb1c8edf7f1070ee716e59&lat=994147533&hm__action=http%3a%2f%2fwww%2eozooba%2ecom%2femail%2easp%3fu%3d1142419%26c%3d2%26d%3d1068%26t%3d7%2f3%2f01%26p%3d1, pentru o discuție (3 iunie, 2001).

⁹ Pepin, L. *et al.*, (1996). „A Decade of Reforms at Compulsory Education Level in The European Union (1984-94)”, EURYDICE, („O decadă de reforme la nivelul învățământului mediu de cultură generală în Uniunea Europeană (1984-94)”), Rețeaua informațională cu privire la educația în Europa, 1996.

¹⁰ Vezi Tabela 1 pentru discuție.

aggraveze stimulentele de a lucra în sfera educației. Astfel, dacă diferența dintre Bugetul Minimal de Consum (BMC) și salariul mediu pe economia națională s-a redus puțin, diferența dintre BMC și salariul mediu din sistemul educațional continuă să fie considerabil de dezavantajos pentru performanța ulterioară a *industriei educaționale*; în luna decembrie 2000 salariul constituia doar 32.6% din BMC. În termeni comparativi, salariul mediu în sistemul educațional la acea dată constituia doar 36% din salariul sferei de producție, 42.6% - din cel acordat în construcții, 69% - în comerț, 10.6% - în domeniul financiar, etc. (Vezi Tabela 1).

Problemele financiare enorme din sistemul educațional nu puteau evita corupția în acest domeniu. Actualmente “Circa 81,5% din reprezentanții gospodăriilor casnice consideră că corupția din sistemul educațional pare să aibă loc permanent, deseori sau cel puțin frecvent.” (Carasciuc, 2001, p. 46)¹¹. Faptul corupției în instituțiile educaționale a fost recunoscut drept „fenomen în extindere” și de către Ministerul Economiei și Reformelor¹². Din păcate, corupția din acest domeniu de *importanță strategică* are efecte negative asupra devenirii conștiinței generației tinere.

Foarte multe inițiative economice și idei nu au găsit mediu social receptiv, deoarece educația ne-relevantă a oamenilor din epoca precedentă nu a putut genera inițiative de accelerare a creșterii, inclusiv în domeniul acțiunilor economice.

Mai mult ca atât, situația din Republica Moldova și tendințele economice de după începutul anilor 90's dovedește că una din forțele motrice importante pentru trecerea la democrație și economia de piață – *învățământul pentru adulți*¹³ – mai este încă în afara considerațiilor adecvate și inițiativelor oficiale din partea guvernului, de data aceasta din cauza dificultăților financiare de care s-a ciocnit republica.

În perioada de dezvoltare rapidă a tehnologiilor avansate în toată lumea și a problemelor demografice serioase, pe de altă parte, din cauza “schimbării și îmbătrânirii rapide a societăților” (Notă de către Secretariat, 2001)¹⁴, un fapt recunoscut chiar și în multe țări dezvoltate ale OCDE (*ibid.*), nemaivorbind de țările în curs de dezvoltare cum este și Moldova, educația și/sau instruirea formal organizată devine tot mai importantă la toate vârstele, adică “din copilărie până la fazele înaintate ale vieții celor adulți” (Tuijnman, 1986, p. 74)¹⁵.

Actualmente una din prioritățile cheie ale Consiliului Ministerial al OCDE este “Elaborarea unui set inițial de indicatori pentru investițiile în capitalului uman, pe baza datelor disponibile, analiza existenței golurilor considerabile în ceea ce privește datele comparative internaționale [și] identificarea costului elaborării și colectării datelor pentru efectuarea a noi calcule și definirea indicatorilor performanței” (Notă de către Secretariat, 2001).

La etapa actuală sunt elaborați următorii indicatori, cu privire la trei aspecte ale capitalului uman:

- “stock-ul” pe care-l deține populația,
- rata creșterii acestuia (prin investițiile în capitalul uman), și
- rata profitului din investițiile în capitalul uman, exprimate prin raportul dintre beneficii și costuri (*ibid.*)

Este bine cunoscut faptul că trecutul istoric s-a dovedit a fi deosebit de dificil pentru Republica Moldova. Plasarea acesteia la răscrucea dintre culturile vest europene și celor din est,

¹¹ Vezi Carasciuc, (2001), „Extinderea corupției în sistemul ocrotirii sănătății”, în sondajul de opinii *Corupția și calitatea guvernării*, ianuarie 2001, p. 50, pentru discuție.

¹² Ministerul Economiei și Reformelor. Capitolul 5.4, “Învățământ” în *Raport analitic privind totalurile dezvoltării social-economice a republicii moldova în primul trimestru al anului 2001*, April 2001.

¹³ Cu excepția unor re-profilări profesionale în unele categorii profesionale.

¹⁴ Notă de către Secretariat, (2001). „*Human Capital Investment: Report to the OECD Council*” („Investiții în Capitalul uman: Raport către Consiliul OCDE”), Raport prescurtat, 22 aprilie, 2001.

¹⁵ Tuijnman, A. (1986). “Recurrent Education and Socioeconomic Success: A Theoretical and Longitudinal Analysis” („Educația recurentă și succesul socio-economic: o analiză teoretică longitudinală”), Institutul de Educație Internațională, Universitatea din Stockholm, Suedia.

au supus poporul republicii la o luptă de lungă durată și istovitoare împotriva intereselor străine în regiune, pentru a-și păstra suveranitatea culturală și politică.

Însă, trecutul istoric din regiune și factorii actuali exogeni de subminare, nu pot fi abordați drept o scuză pentru admiterea tergiversării unei stări de lucruri moștenită din trecut, ci din contra, acesta trebuie să fie un imbold pentru o permanentă inițiativă viabilă în „pavarea” căii națiunii Moldovene într-o manieră aleasă, ce ar fi urmată pe baza voinței proprii, bazate, la rândul ei, pe o conștiință modelată adecvat. În acest context *industria educațională*, drept generator de capital uman și social, se dovedește a fi de cea mai mare importanță.

Potrivit datelor statistice ale *ultimului recensământ* (1989) rata alfabetizării populației Moldovene constituie 96.4%. Circa 4/5 din populația de vârstă între 25-40 de ani are studii medii de cultură generală sau studii superioare. Însă, este o eroare a uita că în timpul Uniunii Sovietice majoritatea covârșitoare a populației adulte nu a studiat cel puțin un „*ABC al economiei de piață*”. Însă, economia de piață și democrația au fost declarate drept scopuri ale majorității țărilor post-sovietice și post-socialiste, inclusiv al Republica Moldova.

Deși sunt câteva semne iluzorii de stabilitate economică (*inter alia* valuta națională relativ stabilă), actualmente societatea este șocată de o reducere drastică a puterii de cumpărare care barează considerabil accesul populației la educație. Pe de altă parte, este bine cunoscut faptul că accesul limitat la *educație relevantă de calitate* cauzează agravarea pauperizării.

Absolvenții universităților pedagogice refuză să lucreze în sfera educațională, și iarăși, guvernul nou desemnat discută cu privire la aplicarea metodei profilate în epoca sovietică – trei ani de activitate obligatorie a tinerilor profesori în învățământ după absolvirea facultății.

Această semi-măsură poate avea unele rezultate „pozitive”, dar se poate vorbi despre careva durabilitate atunci când activitatea acestora fără salarii va submina considerabil calitatea serviciilor educaționale? Potrivit Tabelii 1 restanțele la salarii în sectorul educațional continuă a fi printre cele mai mari comparativ cu alte categorii din economia națională.

Asistența acordată de agențiile donatoare internaționale (TACIS, USAID, WB, JICA, etc.), se axează preponderent la nivelul managerial superior și mediu, pe crearea industriei de consultanță etc., însă, mai există o cotă considerabilă de *populație marginalizată educațional*, (PME) adică persoane fizice care nu frecventează nici o formă de educație formal organizată, care, potrivit datelor Sondajului Analizei Bugetelor Casnice (SABC), (pentru 9 luni ale anului 2000) constituie circa 80,1%. Deși cota refuzurilor de a participa în SABC constituie circa 15%, acesta fiind un detaliu considerabil la analiza unor date de acest gen, cota PME este încă nejustificat de mare pentru a face posibilă disponibilitatea unor capacități sociale adecvate, și respectiv, un capital social solid, care ar asigura unele transformări fără excese și facilita trecerea pe făgașul dezvoltării durabile.

O auto-critică rezonabilă ar trebui să ne susțină în recunoașterea faptului, că sunt destul de sesizabile rezultatele fostului „Sistem educațional sovietic, [care] înzestra cetățenii cu cunoștințe academice destul de potrivite, dar nu stimula căutarea modelării unui mod de gândire propriu”¹⁶ în rândul unei majorități sociale; acesta era axat excesiv asupra acumulării cunoașterii multor fapte și nu pe dezvoltarea gândirii critice, nemaivorbind de inițiativă economică, în economia de piață sau într-un mediu competitiv.

Deci, un efort educațional considerabil, bazat pe *concluzii dezbătute științific*, și nu propagandă, ar fi de importanță vitală pentru a ajuta populația adultă să admită că economia sovietică nu putea fi durabilă, că era o activitate de stoarcere a resurselor naturale pentru satisfacerea necesităților de trai, și că știința economică sovietică și educația de până la începutul anilor '90 erau preponderent instrumente propagandistice în mâinile politicienilor de pe acele

¹⁶ *Monitoring Learning Achievements. Primary School Survey, (Monitorizarea realizărilor educaționale)* de către Sange Agency, Ministerul Educației și Științei al Republicii Kazahstan și Oficiul UNESCO în Kazahstan, mai-iunie, 1999, p. 5.

timpuri, care vizau modelarea unei docilități sociale, care în cele din urmă distruge viabilitatea socială.

În misiunea importantă de creștere a capitalului uman și social nu există instituție mai bine echipată de răspândire a cunoștințelor decât școala (Husén, 1997, p. 204)¹⁷.

Pe lângă aceasta, e timpul de a recunoaște, că într-o societate care râvnește spre realizarea unei bunăstări economice și auto-suficiență economică durabilă, *concluziile dezbătute științific ar trebui să constituie directivele principale în profilarea atitudinilor și comportamentului social*, atât în sens economic cât și ne-economic. Este un factor de importanță crucială pentru menținerea și sporirea capitalului/coeziunii social(e) în vederea atragerii eventualelor Investiții străine directe (ISD). În caz contrar societatea, pe termen lung, se confruntă de dificultăți care cauzează mari pierderi de eforturi și timp.

Sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (SÎMM) din Republica Moldova angajează 705 mii de cetățeni, ce constituie 39% din forța de muncă agregată. Însă, chiar și din aceștia, majoritatea consideră antrenarea lor în sectorul respectiv ca o sursă de supraviețuire și nu ca pe niște întreprinderi create pentru performanță economică durabilă, din cauza problemelor mari cauzate de mediul legal inadecvat la nivel național și lipsa familiarizării sociale cu privire la rolul optimal al statului într-o societate democratică. De aici, SÎMM se confruntă cu probleme considerabile în activitatea lor din cauza unui număr exagerat de controale din partea inspectorilor de stat. Doar în al doilea semestru al anului 2000 au fost efectuate 500.000 vizite de control, ceea ce constituie în mediu 2,7 controale pe întreprindere. S-a constatat că cu cât e mare întreprinderea cu atât e mai mare numărul de controale din partea inspectorilor de stat. (1-AES) 2000, p. 195)¹⁸.

O problemă considerabilă este și faptul că în structura șomajului prevalează cea mai productivă categorie socială, de 30-40 ani, și minorii (16-24 ani), constituind 70% (!) din numărul șomerilor (1-AES, p. 202). Mai mult ca atât, „și funcționarii publici locali dar și cei din centru, încalcă grav drepturile angajaților la salarizare. Dacă în 1993 restanțele la salarii constituiau 3,4% din fondul anual de salarizare, în 1994 acestea constituiau 12,1%, iar în 1999 această cifră se ridică la 22,3%” (1-AES, 2000, p. 203). Dezvoltarea capacităților categoriilor de salariați menționate mai sus, în luarea deciziilor defensibile, pot fi realizate doar prin eforturi educaționale.

Un argument major cu privire la cauza necesității concentrării asupra economiei educației în Republica Moldova este și *dependența excesivă a populației de sectorul agrar*, și, respectiv de condițiile climatice, în timp ce această republică este destul de vulnerabilă la secete, inundații și grindină¹⁹.

Este foarte îngrijorător și faptul că doar 1.2% din patroni activează în sectorul industrial. Deși în primul trimestru al anului 2001 volumul producției industriale a fost mai înalt cu 3.1% comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent (MERM²⁰, 2001, cap. 3.1., *Industria*), există probleme considerabile care pot submina realizarea unei dezvoltări durabile, din cauza a, *inter alia*, lipsei legăturilor adecvate dintre sectorul industrial și industria educațională. Încă prea multe școli de meserii folosesc spațiile didactice în volum mai mic de 50% din capacități și nu se iau măsuri pentru restructurarea acestor instituții educaționale (*ibid.*, cap. 5.4., *Educația*). De

¹⁷ Husén, T. (1997). “An agenda for the education of the world citizens” („Agenda pentru educarea cetățenilor lumii”), în *Prospects, quarterly review of comparative education* (Prospecte, analiză trimestrială a educației comparative), Vol. XXVII, No. 2, iunie, 1997.

¹⁸ „Activitatea Antreprenorială în Economia de Tranziție și Piața Muncii”, în *Republica Moldova-2000, Piața Muncii și Dezvoltarea Socială*, 1-ul Anuar Economic și Social (1-AES), Institutul Muncii al Federației Generale a Sindicatelor din Republica Moldova, Chișinău, 2000, p. 194.

¹⁹ Vezi: *Assessment of the Negative Impact of the 2000 Drought in the Republic of Moldova* (Evaluarea efectelor negative a secetei din anul 2000 în Republica Moldova), la: <http://www.un.md/CISR/cont-drought.html>, 19 februarie, 2001.

²⁰ MERM – Ministerul Economiei Republicii Moldova (2001). *Raport analitic privind totalurile dezvoltării social-economice a republicii moldova în primul trimestru al anului 2001*, aprilie 2001.

asemenea, cota întreprinderilor profitabile din complexul industrial luat în ansamblu constituie doar 38%²¹. Mai mult ca atât, autoritățile de stat nu iau sub control respectarea stipulării din „Legea cu privire la educație” care prevede transferarea a 2% din fondul de retribuire a muncii la întreprinderi, suplimentar la mijloacele financiare de care este nevoie pentru personalul acestora²², menite pentru finanțarea învățământului profesional-tehnic, care s-ar cuveni să fie de importanță strategică pentru performanța de mai departe a sectorului industrial din Moldova. Acest fapt mai este și o dovadă că aplicarea legislației în Republica Moldova mai lasă mult de dorit.

Un sondaj de opinie efectuat de către Development Alternatives, Inc., în anul 2000, dezvăluie faptul, că în Republica Moldova majoritatea întreprinderilor angajează 12 salariați fiecare, *sau*, întreprinderile mici – câte 6 salariați în mediu, și întreprinderile medii – câte 120 salariați (1-AES, 2000, p. 195). Acest fapt susține punctul de vedere că educația pentru adulți este de o importanță crucială.

Un document foarte dezvăluitor în privința viziunilor, valorilor și *priceperilor atitudinale* formate în procesul transformărilor din perioada deceniilor precedente și

celui recent, convingătoare în vederea necesității lansării unei industrii educaționale noi, este Barometrul de Opinie Publică (BOP)²³, care dezvăluie niște fapte ce argumentează anumite tendințe îngrijorătoare:

- 79% din populația chestionată consideră că direcția reformelor din Republica Moldova este greșită²⁴;
- 53% de chestionați se consideră nu prea satisfăcuți de condițiile lor de trai, 35% totalmente ne-satisfăcuți, și doar 1% - foarte satisfăcuți;
- 36% consideră nivelul lor de trai ceva mai grav decât în anul precedent, 11% - mult mai grav, și doar 1% - mult mai bine decât în anul precedent;
- 67% din chestionați consideră că sărăcia din Moldova are loc deoarece *statul nu le ajută suficient*²⁵, și doar 9% consideră că sunt alte motive;
- circa 69% axează problemele lor din viitor de entitatea statului ca atare, în loc să încerce a recurge la abilitățile și acțiunile proprii.

Toate cele menționate mai sus mai sunt un argument, că acțiunile educaționale în rândul populației adulte constituie o importanță majoră în crearea capacităților pentru diminuarea dependenței excesive de eventualele erori ale oficialităților publice, în vederea realizării bunăstării social-economice.

Datoria externă a Republicii Moldova, potrivit datelor recente constituie 120% din PIB, și, deși se discută mult cu privire la îmbunătățirea stării economice din Republica Moldova (de către Guvernul precedent²⁶), în termeni reali veniturile populației continuă să scadă. “Salariile reale, bunăoară, ale medicilor și funcționarilor publici s-au redus cu 8,5%, și

²¹ Vezi articolul: “Doar 38% din întreprinderile industriale sunt profitabile” în cotidianul *Jurnalul Național*, 18 iunie, 2001, pentru o discuție.

²² Vezi: *Legea cu privire la educație*, din data de 21 iulie, 1995, Art. 21(7), pentru discuție.

²³ *Barometrul de Opinie Publică*. Sondaj de opinie efectuat în Republica Moldova, la solicitarea Institutului de Politici Publice, de către Taylor Nelson și SOFRES, București, România, ianuarie, 2001, la: <http://www.ipp.md/publications/bop2001.html>, (format ppt.), 20 ianuarie, 2001.

²⁴ *Greșită* în acest răspuns poate avea cel puțin câteva interpretări – (i) fie că populația nu este satisfăcută, că în ciuda tuturor evenimentelor, au fost obținute totuși unele realizări în vederea trecerii societății la valorile democratice, și aceasta nu a putut beneficia pe deplin de ele din cauza manifestărilor inadecvate în rândul structurilor guvernamentale (de exemplu: corupția), (ii) fie că populația se îngrijorează că nu se pot orienta într-o societate mai liberă, bunăoară, nu sunt convinși în luarea deciziilor independente, sau (iii) deoarece oamenii nu pot recunoaște că în rolul lor de subiecți sociali, nu au capacități suficiente pentru a cere să li se acorde informație complexă și veritabilă pentru a face alegeri/decizii economice și sociale în baza informației ce li se acordă, etc.

²⁵ Lipsa capacităților de a miza pe abilitățile individuale și a familiarității cu privire la rolul adecvat al statului.

²⁶ Recent a fost desemnat un nou guvern al Republicii Moldova.

în sectorul educațional - cu 2,1%²⁷. Toate faptele și tendințele menționate mai sus implică **concluziile** după cum urmează:

- Republica Moldova ar trebui să ia tot mai multe măsuri, prin conjugarea eforturilor cercetătorilor și politicienilor, în vederea raportării educației la economia națională.
 - Trebuie elaborate măsuri de a spori considerabil relevanța cunoștințelor economice în mediul social al Republicii Moldova, care ar servi drept o fază „condensată” a tranziției la economia de piață și valorile democratice în societatea în proces de formare. Or, teoria capitalului uman demonstrează că prin investițiile în sporirea nivelului cognitiv la nivel individual și social, populația adultă fiind parte indispensabilă, sporește considerabil atât beneficiile calculabile cât și ne-calculabile ale persoanelor fizice și societății luate în ansamblu.
 - Eforturile educaționale ar trebui elaborate atât pentru populația care nu este antrenată în orice formă de educație oficială (populația ne-managerială) cât și pentru alte categorii sociale care voiesc să frecventeze atare programe în mod voluntar.
 - Ar trebui ridicată conștiința socială, că în orice caz, nici o reformă nu poate avea succes fără co-operarea și participarea activă a profesorilor (Delors *et al.*, 1996)²⁸, și desigur, este extrem de dificil de a iniția reforma educațională sau de a îmbunătăți calitatea educației într-o țară unde profesorii sunt descurajați (Power, 1997)²⁹. În Republica Moldova salariile profesorilor în termeni medii, sunt cele mai mici printre toate categoriile de salariați din economia națională.
 - Economia educației ar trebui să-și pună scopul de a re-stabili și ajusta relevanța educațională pe potriiva rigorilor economiei de piață la nivel mediu de cultură generală și pentru populația adultă din Republica Moldova, în conformitate cu necesitățile sociale curente, de a crea capacitățile de elaborare ulterioară și extindere a practicii învățământului-pe-viață, în rândul unei majorități sociale din republică.
 - Este imperios ca misiunea educațională a economiei educației din Republica Moldova să fie elaborată și axată pe obiectivele abordării problemelor care urmează:
- Promovarea conștientizării sociale, că o industrie educațională bine modelată (ce va cuprinde nivelurile primar, secundar, terțiar, post-universitar și pentru adulți) într-o țară ce suferă de lipsă critică de resurse naturale și foarte dependentă de condițiile climaterice, este un factor de importanță primordială, care ar contribui substanțial la completarea integrității politicilor social-economice promovate în Moldova;
 - contribuirea la crearea competențelor de bază în economie și/sau economie socială, în contextul valorilor sociale, precum și priceperi care ar fi diferite de cele din trecut; crearea manierelor de muncă îmbunătățite, care ar contribui la reducerea discrepantei dintre cerințele nou-apărute și manierele de muncă învechite;
 - contribuirea la promovarea alternativei, similare culturii din țările OECD de a învăța, atitudinii participatorii în dezvoltarea încercărilor de prevalare a intereselor individuale asupra intereselor sociale/publice³⁰, drept variabilă importantă pentru asigurarea transformărilor ulterioare și performanței economice într-un mod omogen;

²⁷ Petrusin, O., Expert în sectorul economiei reale, Centru de investigații strategice și reforme, în “Moldova pod tumanom...”, interviu în *Argumenty i Fakty*, 14 februarie, 2001.

²⁸ Delors *et al.*, (1996). “Learning: The Treasure Within” („Învățământul: Tezaur inherent”). Citat de Bohla H., (1997) “Adult education policy projections in the Delors Report” („Proiectarea politicilor cu privire la învățământul pentru adulți în Raportul lui Delors”), în *Prospecte, analiză trimestrială pe marginea educației comparative*, Vol. XXVII, Nr. 2, iunie, 1997, p. 27.

²⁹ Power, C. (1997). “Learning: a means or an end?” (“Învățământul: scop sau mijloc”), în *Prospecte, analiză trimestrială pe marginea educației comparative*, Vol. XXVII, Nr. 2, iunie, 1997, p. 192.

³⁰ Vezi: Gurin V. *et al.* (2000). Corupția, Editura ARC, Chișinău, 2000, precum și multe alte articole cu privire la corupție, pentru discuție.

- ameliorarea continuă a priceperilor atitudinale sociale;
 - promovarea și modelarea durabilității noilor forme de organizare democratică printre populația adultă;
 - îmbunătățirea priceperilor atitudinale sociale de analiză a cursului evenimentelor;
 - contribuirea la profilarea unei societăți care ar încuraja și susține politicile sociale pro-coezive în locul celor confrunționale;
 - contribuirea la diminuarea incidenței folosirii inadecvate a deprinderilor sociale;
 - contribuirea esențială la menținerea funcționalității sociale;
 - crearea abilităților de facere a alegerilor/luării deciziilor raționale în condiții de incertitudine și ambiguitate întru anticiparea consecințelor ulterioare ne-dorite;
 - ridicarea nivelului conștiinței sociale cu privire la necesitatea accesului la informație veritabilă și complexă³¹;
 - avansarea abilității sociale de a face decizii defensibile mai bune în baza informației disponibile;
 - risipirea decepției sociale și ameliorarea comportamentului social în ansamblu;
 - contribuirea considerabilă la „deznodarea” problemelor cotidiene cu care se confruntă societatea;
 - diminuarea barierelor de acces la educația de alternativă în rândul populației adulte, în situația de lipsă critică de finanțare a sferei educaționale în general;
 - contribuirea la avansarea capitalului social în ansamblu;
 - crearea cererii sociale de responsabilitate și transparență;
 - contribuirea la crearea unei clase mijlocii viabile;
 - asigurarea creării unei percepții sociale asupra necesității de a miza mai mult pe sine, precum și a menținerii controlului subiecților sociali asupra destinului propriu și copiilor lor.
- Dat fiind faptul că factorii de producție educațională, și anume: banii, timpul profesorilor, studenților și altor categorii de personal ai sferei educaționale, precum și edificiile și alte mijloace fixe, etc. pot avea oportunități alternative de folosire, *adică* pot fi alocate pentru alte activități economice, în situația când resursele financiare sunt limitate, *aceste resurse trebuie să fie sacrificate* în favoarea investițiilor educaționale în primul rând.

Concluzie generală. Republica Moldova a ajuns în situația când nu dispune de „spațiul de manevrare” pe care și-l-ar dori, dar mai există o șansă – de a re-aranja realmente valorile sociale în clasamentul politicilor sociale și a recunoaște că investițiile în *educația relevantă economiei de piață și democrației*, la toate nivelurile sociale, este unica „pistă” în tentativa disperată de a „decola” într-o lume instabilă și în căutarea perpetuă de auto-suficiență economică.

³¹ Actualmente posibilitatea dezvoltării priceperilor analitice sociale, chiar și în rândul studenților instituțiilor superioare de învățământ, este afectată serios din cauza ratelor înalte de obținere a informației, care este comercializată de unicul monopolist de stat - Departamentul Analize Statistice și Sociologice al Republicii Moldova.

8. REALIȚĂȚILE POLITICE DIN PRIMA JUMATATE A LUI 2001

Anul politic 2001 a început cu un eveniment de importanță majoră – dizolvarea parlamentului și anunțarea alegerilor parlamentare anticipate. Decretul prezidențial de dizolvare a legislativului a încununat șirul de evenimente din anul precedent care crease acea atmosferă de rivalitate și animozitate între principalele forțe politice. Aceste circumstanțe au imprimat un caracter negativ campaniei electorale care a rezultat într-un colaps cvasi-total pentru formațiunile de orientare democratică și revenirea triumfală a comuniștilor la cârma țării.

Este o ironie a sorții faptul că o guvernare comunistă a dispus aniversarea, la 27 august 2001, cu paradă militară, a 10 ani de la declararea independenței Republicii Moldova, după ce toți acești ani comuniștii au deplâns “distrugerea patriei socialiste” – URSS.

Evenimentele care au determinat anunțarea alegerilor parlamentare anticipate

Instabilitatea politică s-a instaurat în Republica Moldova doar la un an după alegerea Parlamentului precedent. Majoritatea parlamentară a Alianței pentru Democrație și Reforme (ADR), constituită dintr-un șir de formațiuni de orientare necomunistă, și care deținea 60 de mandate din 101, s-a dovedit a fi din start o structură extrem de eterogenă, măcinată de lupte interne pentru distribuirea principalelor posturi din structurile Parlamentului și Guvernului. Acest comportament a fost provocat de divergența intereselor politice și economice ale principalelor forțe reprezentate în Parlamentul precedent și structura prezidențială. Din această cauză ultimii 4 ani au fost, practic, pierduți pentru promovarea reformelor, lucru confirmat și de reprezentanții organismelor financiare internaționale. Încercările fostului președinte, Petru Lucinschi, de a promova un proiect de lege menit să delimiteze într-un mod mai strict împuternicirile Guvernului, oferindu-i mai multă independență față de Parlament pentru promovarea unei politici economice mai eficiente a pus începutul conflictului direct între președinție și Parlament. Acest lucru a fost confirmat în raportul Curții Constituționale privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2000. Drept răspuns la respingerea de către Parlament a inițiativei prezidențiale, fostul președinte, Petru Lucinschi, a inițiat o campanie de modificare a Constituției prin referendum național. Proiectul propus de el prevedea ca președintele țării să aibă dreptul: să numească și să demită membrii Guvernului fără aprobarea Parlamentului; să conducă țara în baza hotărârilor-legi emise de Guvern, amenințând Parlamentul cu dizolvarea în caz de neacceptare a acestora; să dețină controlul asupra numirilor în organele justiției, prin intermediul Consiliului Superior al Magistraturii, pe care, trebuia să-l conducă. Acest lucru a antagonizat întreaga clasă politică. De aceea, un grup format din 38 de deputați a elaborat un proiect de modificare a Constituției îndreptat spre schimbarea formei de guvernământ din semiprezidențială în parlamentară. În competiția președintelui cu parlamentarii pentru modificarea formei de guvernământ au reușit ultimii. La 5 iulie 2000, parlamentul a votat varianta de modificare a Constituției, Moldova devenind republică parlamentară. Merită să fie menționat faptul că în raportul legislatorilor privind necesitatea modificării Constituției se spune că “președintele țării a aruncat mănua Parlamentului, atunci când a inițiat procesul de revizuire a Constituției, pe care deputații au ridicat-o”. Acesta scoate în evidență faptul că reglările conturilor politice au jucat un rol decisiv într-un domeniu de maximă sensibilitate pentru stabilitatea politică din țară.

Principalele modificări constituționale s-au referit la: modalitatea de alegere a președintelui țării, acesta urmând a fi ales de către parlamentari cu o majoritate de cel puțin 3/5 din voturi; asigurarea Guvernului cu împuterniciri în administrarea treburilor publice prin abilitarea acestuia cu dreptul de a emite ordonanțe în anumite domenii care nu fac obiectul reglementării prin legi organice; dreptul Guvernului de a-și angaja răspunderea pentru vreun program sau lege care, de fapt, echivalează cu acordarea votului de încredere.

După modificarea Constituției alegerile ordinare ale președintelui țării au fost fixate pentru 1 decembrie 2000. Rezultatele alegerilor din 1 decembrie n-au fost confirmate de către Parlament, urmând să aibă loc votarea repetată. În timpul votării repetate nici un candidat n-a acumulat numărul

necesar de 61 de voturi, candidatului din partea PC, Vladimir Voronin, lipsindu-i doar 2 voturi pentru a fi ales. Alegerile noi, fixate pentru 21 decembrie, au fost blocate în urma unei decizii politice a fracţiunilor necomuniste şi a grupului parlamentar al PPCD. În aceste circumstanţe preşedintele, Petru Lucinschi, s-a adresat Curţii Constituţionale (CC) pentru ca aceasta să constate circumstanţele ce justifică dizolvarea parlamentului. La 26 decembrie 2000, CC a constatat că în situaţia creată dizolvarea Parlamentului este justificată.

Alegerile parlamentare anticipate din 25 februarie

Alegerile parlamentare anticipate din 25 februarie 2001 s-au desfăşurat în conformitate cu prevederile legislaţiei electorale fără careva abuzuri semnificative din partea autorităţilor sau a concurenţilor electorali. O astfel de concluzie a fost făcută de misiunea OSCE, Fundaţia Internaţională pentru Sisteme Electorale (IFES) şi observatorii locali care au monitorizat alegerile. Principalele obiecţii ale observatorilor s-au referit la statutul candidaţilor independenţi, care s-au aflat într-o situaţie dezavantajată faţă de partidele politice datorită pragului electoral de 3%, accesul limitat la resurse financiare şi la mass-media. O altă problemă menţionată de observatorii internaţionali a fost legată de completarea listelor electorale. Republica Moldova nu are resursele necesare pentru a alcătui un registru civil unic cu diferite grade de protecţie a informaţiei, care ar fi accesibil pentru birourile electorale responsabile de alcătuirea listelor alegătorilor. De aceea, această problemă rămâne a fi şi în continuare una generatoare de conflicte. În sfârşit, problema delimitării exercitării atribuţiilor de serviciu ale funcţionarilor publici, care candidează, de acţiunile legate de agitaţia electorală a fost menţionată drept una extrem de sensibilă.

La alegeri au participat 27 de concurenţi electorali dintre care 17 partide şi blocuri electorale şi doar 10 candidaţi independenţi. Campaniile electorale promovate de concurenţii electorali au avut un caracter preponderent negativ, datorită faptului că a prevalat mai mult scoaterea în evidenţă a neajunsurilor oponentilor decât a propriilor virtuţi. Totuşi, s-a putut constata o relativă îmbunătăţire a calităţii mesajelor şi platformelor electorale. Chiar dacă tendinţele comportamentului electoral al cetăţenilor erau evidente din statistica electorală precedentă şi din rezultatele sondajelor de opinie, rezultatele finale ale alegerilor au fost surprinzătoare, atât pentru experţi, cât şi pentru participanţii la alegeri. Din cei 27 de concurenţi electorali doar două partide şi un bloc electoral au acumulat mai mult de numărul necesar de 6% din voturile valabil exprimate pentru a fi reprezentate în organul legislativ: Astfel, PC a acumulat 50,07%; Alianţa Braghiş (AB) – 13,36% şi PPCD – 8,24%. Ceilalţi 24 de concurenţi electorali care n-au trecut pragul electoral au acumulat împreună 28,23% din voturile alegătorilor. Aceste voturi au fost distribuite celor 3 formaţiuni învingătoare în mod proporţional după metoda de distribuire d'Hondt. În consecinţă, PC a obţinut 71 de mandate, AB – 19, iar PPCD – 11. Victoria PC a fost una absolută, acesta obţinând o majoritate parlamentară ce o depăşeşte pe cea calificată de 68 de mandate, necesară pentru amendarea Constituţiei.

În conformitate cu prevederile Constituţiei amendate la 5 iulie 2000, Parlamentul l-a ales pe liderul PC, Vladimir Voronin, în funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova, la 4 aprilie 2001. El a intrat în exerciţiul mandatului prezidenţial la 7 aprilie, odată cu depunerea jurământului. La 19 aprilie, noua componenţă a Parlamentului a acordat vot de încredere Guvernului condus de primul ministru Vasile Tarlev. Noul Guvern n-a fost constituit pe criterii de apartenenţă politică. Doar trei din membrii cabinetului sunt şi membri ai PC. Programul de guvernământ al noului cabinet a fost intitulat *Renaşterea economiei – renaşterea ţării*, şi conţine prevederi ce coincid doar parţial cu programul electoral al PC.

Programul electoral al noii puteri şi presupusele surse pentru implementarea lui

După ce puterea politică a fost preluată de PC la toate nivelurile, acesta a confirmat cu diferite ocazii că va depune eforturi pentru a-şi onora obligaţiunile electorale. Aceste obligaţiuni cuprind **în plan economic:**

restabilirea pe etape și dezvoltarea sectorului real al economiei în industrie și în agricultură; ridicarea rolului proprietății de stat în ramurile economiei naționale importante din punct de vedere strategic.

În plan politic: combaterea criminalității și corupției; anularea imunității înalților demnitari de stat, a deputaților în Parlament, a membrilor Guvernului, a judecătorilor; promovarea “dreptului poporului moldovenesc la numele său istoric - moldoveni, la denumirea limbii de stat - limba moldovenească”; atribuirea statutului de cea de a doua limbă de stat limbii ruse; aplanarea pașnică și definitivă a conflictului transnistrean; revizuirea organizării administrativ-teritoriale a țării, restabilindu-se statutul raioanelor; examinarea posibilității de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Rusia - Belarus.

În plan social: crearea unui sistem de garanții sociale, care să le asigure cetățenilor o viață demnă; majorarea de două ori a pensiei minime, precum și a nivelului salariilor din sfera bugetară (pedagogii, medicii, lucrătorii din domeniul culturii ș. a.); mărirea de două ori a numărului de locuri de muncă în economia națională; introducerea unui control strict asupra prețurilor la resursele energetice, serviciile comunale, principalele produse alimentare, mărfurile de primă necesitate și la medicamente; restabilirea sistemului ocrotirii sănătății, creat în anii puterii sovietice; lărgirea categoriilor de cetățeni, care să se folosească de asistența medicală gratuită; lărgirea posibilităților de câpătare de către tineret a studiilor fără plată și de aranjare la lucru; indexarea și reîntoarcerea pe etape a depunerilor “furate de regimul democraților de la populație în anii 1990-1992”.

Pentru implementarea prevederilor acestui program electoral PC intenționează să dubleze colectările la bugetul de stat. PC consideră că principalele surse ce pot asigura dublarea veniturilor la buget sunt: restabilirea accelerată și de mari proporții a volumelor de producție în sectorul real al economiei; ridicarea nivelului de colectare a impozitelor de toate tipurile; lichidarea contrabandei cu produsele petroliere, producția de alcool și de tutunărit; introducerea monopolului statului asupra producerii și desfacerii producției de alcool și de tutunărit; stabilirea controlului de stat asupra formării prețurilor la resursele energetice pe care le cumpără Moldova (gaze, energie electrică, benzină și motorină; reducerea aparatului administrației de stat și a cheltuielilor pentru întreținerea lui.

După ce PC a făcut astfel de promisiuni în campania electorală nu este de mirare că a fost votat de majoritatea absolută a alegătorilor.

Aspectul pozitiv al venirii comuniștilor la putere constă în faptul că acum există o forță politică ce și-a asumat întreaga responsabilitate pentru guvernarea țării. Există, însă, temei pentru a constata că PC nu s-a așteptărilor la asemenea proporții ale victoriei, de aceea, după alimentarea așteptărilor nostalgice ale populației în campania electorală, acum, încearcă să atenueze caracterul promisiunilor electorale, zicând că au promis doar că vor încerca să rezolve problemele menționate în măsura posibilităților.

Cu toate acestea, putem ușor observa că programul electoral al comuniștilor conține un șir de promisiuni încercarea implementării cărora poate provoca izbucnirea unor noi conflicte sociale și politice. Este evident că încercările PC de ași onora promisiunile electorale vin în contradicție cu clauzele memorandumului semnat cu Fondul Monetar Internațional (FMI), ceea ce poate avea efecte extrem de periculoase pentru stabilitatea economico-financiară. De aceea, există riscul ca insuccesul în domeniile economic și social să-i facă pe noii guvernanți să-și concentreze atenția asupra unor probleme (lingvistice, cu caracter istoric sau național) menite să îndrepte protestul social într-o albie ce ar justifica ulterior aplicarea unor măsuri autoritare. Deja se întrevăd semne clare în acest sens.

Realizările noii guvernări

Datorită faptului că președintele țării, Vladimir Voronin, este și președinte al partidului de guvernământ, succesele sau insuccesele oricărei din instituțiile publice se asociază cu numele său. De aceea, președintele țării a identificat trei probleme pe care noua guvernare urmează să le abordeze în mod prioritar. Este vorba despre relansarea sectorului real al economiei, combaterea corupției și soluționarea diferendul transnistrean.

Succesul soluționării primelor două probleme ține în mod nemijlocit de eficiența activității Guvernului, iar celei de a treia - de activitatea președintelui. Însă, se poate constata că activitatea Guvernului condus de Vasile Tarlev a fost una destul de palidă în primele 3 luni. Din cauza schimbului de cadre Guvernul nu a propus Parlamentului, practic, nici un proiect de lege de importanță majoră, menit să propulseze implementarea programului său: *Renașterea economiei - renașterea țării*. Cele mai importante proiecte de legi venite din partea Guvernului s-au referit la modificarea Legii bugetului pentru acoperirea unor promisiuni electorale cu caracter social ale partidului de guvernământ; abilitarea Guvernului cu dreptul de a emite ordonanțe în domeniul asigurării securității alimentare etc. Un șir de proiecte elaborate de Guvern au fost respinse, sau examinarea lor a fost amânată datorită faptului că includeau prevederi scandaloase, cum ar fi înstituirea unui organ neconstituțional, prezidiului Guvernului, care să aibă dreptul de a adopta decizii; scoaterea procesului de privatizare de sub controlul Parlamentului și abilitarea Departamentului privatizării cu împuterniciri de a decide când și ce urmează a fi privatizat, ceea ce ar fi necesitat implicarea CC în verificarea constituționalității acestei inovații.

În linii generale, politica economică a noului guvern rămâne incertă, reducându-se la constatarea faptului că fără investiții economia nu va putea fi relansată și, respectiv, la îndemnul adresat oamenilor de afaceri locali și străini de a investi în economia țării. Acest lucru a fost sesizat de participanții la congresul oamenilor de afaceri din Moldova care și-a ținut lucrările la 16 iunie 2001. Astfel, reprezentanții businessului local au cerut din partea Guvernului acțiuni concrete și anume: ca suma impozitelor să nu depășească 30% din venituri; să fie redusă cota impozitelor pentru cei ce-și onorează obligațiunile fiscale, iar cota impozitului pe venit pentru persoane fizice; TVA să fie fixată la rate de până la 10%. Deocamdată, însă, Guvernul n-a reacționat la aceste doleanțe, deși afirmă că este conștient de faptul că fără investițiile sectorului privat este imposibilă relansarea economiei.

Cât privește activitatea Parlamentului aceasta poate fi considerată destul de intensă. Astfel, în prima sesiune din această legislatură au fost adoptate un șir de acte normative care într-o măsură mai mare sau mai mică se corelează cu promisiunile electorale ale partidului de guvernământ.

Evident, cele mai importante acte normative au ținut de domeniul economic și financiar. Printre aceste se numără Legea pentru aderarea Republicii Moldova la Organizația Mondială a Comerțului (OMC), prin care s-a stabilit că: Republica Moldova aderă la Acordul din 15.04.1994 de la Marracheh privind constituirea OMC și ratifică protocolul de aderare la Acord; taxele vamale de import ale Republicii Moldova nu vor depăși nivelul specificat în anexa la Protocolul de aderare; Guvernul Republicii Moldova va desemna organul de gestiune a activităților ce țin de implementarea angajamentelor asumate de Republica Moldova față de OMC și va asigura în cadrul organizației protejarea și realizarea intereselor statului; Guvernul Republicii Moldova va publica periodic modificările ce intervin în regimul de import-export ca urmare a aplicării angajamentelor asumate de Republica Moldova în baza Acordului privind constituirea OMC.

O altă lege de importanță majoră adoptată de către Parlament a fost Legea pentru modificarea art.51 din Legea bugetului pe anul 2001, prin care s-a permis Băncii Naționale a Moldovei să acorde împrumuturi Guvernului în vederea achitării datoriilor externe. Legea nominalizată a fost adoptată pentru a evita declararea insolvabilității Republicii Moldova. Din pachetul de legi cu caracter economic a fost reexaminată și adoptată Legea pentru modificarea și completarea Legii privind societățile pe acțiuni în sensul precizării modului de adoptare a hotărârilor privind modificarea capitalului social al societății pe acțiuni.

Deși situația economică a țării este foarte dificilă, totuși, noua guvernare a ținut să scoată în evidență caracterul social orientat al activității sale. Astfel, a fost adoptată o lege organică cu privire la protecția socială suplimentară a invalizilor de război, a participanților la al doilea război mondial și a familiilor lor. În conformitate cu această lege categoriile respective de persoane vor beneficia de alocații financiare suplimentare. Costul implementării legii pentru anul curent se estimează la circa 65 milioane de lei dintre care doar circa 30 milioane pot fi alocate din rezervele interne existente, cealaltă

sumă urmând a fi acoperită ulterior. Cu această ocazie, Guvernul a fost obligat să prezinte propuneri de modificare a Legii bugetului pe anul 2001 în cuprinsul căreia să fie reflectate cheltuielile generate de aplicarea legii și sursele de acoperire a acestora. Ulterior a fost adoptată și Legea cu privire la modificarea și completarea legii privind garanțiile sociale ale membrilor de Guvern în cazul demisionării, reorganizării Guvernului sau expirării mandatului său. Prin modificările respective s-au asigurat drepturi suplimentare foștilor membri ai Guvernului pentru a putea beneficia de majorări la pensii. Adoptarea acestor legi cu caracter social, care necesită cheltuieli suplimentare, a complicat și mai mult relațiile Republicii Moldova cu organisme financiare internaționale, în primul rând cu Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială (BM), care și-a exprimat nemulțumirea în legătură cu promovarea unei politici sociale neasigurate cu resursele necesare.

O altă evidență a caracterului social orientat al activității noii guvernări este adoptarea într-o nouă redacție a art.40 din Codul muncii conform căruia la desfacerea contractului de muncă din inițiativa administrației aceasta va fi obligată să ceară consimțământul prealabil al organului sindical.

Un domeniu de activitate al noii guvernări care suscită interesul opiniei publice, este legat de așa numita “întărire a verticalei puterii”. Noua putere consideră că acest lucru ar putea s-o ajute în efortul de instaurare a unei ordini în executarea prevederilor legislației existente, precum și în combaterea corupției. În acest sens a fost adoptată Legea pentru modificarea și completarea Legii privind administrația publică locală și Legii privind finanțele publice locale. Esența modificărilor constă în schimbarea subordonării direcțiilor generale financiare județene față de consiliile județene și subordonarea lor prefecturilor unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi. În acest fel, prefectii au devenit ordonatori principali de credite și vor putea controla alocarea mijloacelor financiare și transferurile de la bugetul de stat la bugetele locale. Frațiunile din opoziție s-au pronunțat categoric împotriva, apreciind modificările în cauză drept un atentat la principiul autonomiei financiare locale. De asemenea, Parlamentul a adoptat hotărârea pentru crearea Comisiei de elaborare a modificărilor legilor privind administrația publică locală și organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. Comisia creată a fost împuternicită să efectueze un studiu asupra compatibilității legislației și proiectelor de legi elaborate cu prevederile Constituției și ale Cartei Europene pentru autoadministrarea locală. Astfel, noua guvernare a găsit un pretext pentru justificarea anunțării unor alegeri locale generale anticipate, scopul cărora este de a schimba actuala putere locală pe care o consideră obstructionistă față de puterea centrală controlată de PC. Este interesant că a fost adoptată în prima lectură și Legea pentru completarea Legii cu privire la notariat, prin care se preconizează ca secretarul primăriei să aibă dreptul de a autentifica tranzacțiile de înstrăinare a terenurilor cu destinație agricolă, a bunurilor imobiliare și cu dreptul de a autentifica testamentele. Adoptarea unei asemenea legi face inutilă revizuirea diviziunii administrative a teritoriului țării și ar putea rezolva mai multe probleme pentru persoanele din localitățile rurale mici. În același timp însă, există și anumite pericole, legate de lipsa studiilor juridice la mulți dintre secretarii primăriilor, lipsa controlului asupra activității acestora și imperfecțiunea evidenței bunurilor în localitățile rurale.

În ceea ce privește combaterea corupției au avut rezonanță doar întâlnirile președintelui Voronin cu procurorii și lucrătorii Ministerului Afacerilor Interne, în cadrul cărora președintele țării a făcut declarații foarte dure la adresa acestora, afirmând că-i va depista pe cei corupți și că e mai bine ca aceștia să părăsească de bună voie organele de ocrotire a normelor de drept. Deocamdată, rămâne neclar cum poate fi stărpită în mod legal corupția dacă cei suspectați de promovarea acestui flagel sunt exact cei care trebuie să-l combată. Mai mult, există chiar o intrigă în faptul că președintele țării încearcă să lupte cu corupția și în rândurile membrilor propriului partid. Președintele Voronin a anunțat acest lucru la plenara PC din luna iunie, menționând că cei corupți din rândurile partidului vor fi pedepsiți mult mai aspru, deși legislația penală nu prevede tratament special pentru anumite categorii de cetățeni. Este interesant că declarația respectivă a președintelui Voronin a avut loc imediat după adoptarea Legii privind aderarea Republicii Moldova la Grupul de State contra Corupției (GRECO);

În eforturile sale îndreptate spre combaterea corupției și construirea “verticalei puterii” președintele intenționează, probabil, să se bazeze, în primul rând, pe Serviciul de Securitate și Informații (SIS). Reprezentanții opoziției consideră că anume aceasta este cauza pentru care Parlamentul a modificat Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova,

excluzând prevederile referitoare la crearea unei comisii speciale și exercitarea controlului parlamentar asupra serviciilor speciale. Aceasta, probabil, pentru a îngusta numărul persoanelor care vor avea acces la documentele acestei instituții. Concomitent, a fost abrogată și Hotărârea Parlamentului privind crearea în cadrul Parlamentului a unei Comisii speciale pentru controlul serviciilor speciale.

Nici activitatea Ministerului Apărării n-a rămas în afara atenției noii garnituri parlamentare. Această activitate prezenta interes pentru opinia publică, mai ales, prin prisma scandalului iscat între Ministerul Apărării și SIS în timpul campaniei electorale din anul curent. Astfel, Parlamentul a acceptat propunerea guvernului de a modifica Regulamentul privind modul de comercializare a tehnicii militare, armamentului și altor mijloace tehnice militare de care dispun Forțele Armate. Esența modificărilor constă în redistribuirea mijloacelor financiare obținute în urma comercializării patrimoniului neutilizat în proporție de 80 % către bugetul de stat și 20 % - în contul deținătorului patrimoniului respectiv.

Un interes deosebit a fost acordat problemelor accesului la informație și finanțării mijloacelor mass-media. Actele normative adoptate în acest domeniu au stârnit protestul opoziției, fiind un subiect de maximă sensibilitate. Astfel, Legea cu privire la completarea legii presei stipulează că este interzisă finanțarea sau susținerea sub altă formă a publicațiilor periodice de către guvernele statelor străine. Excepție s-a făcut doar pentru publicațiile pentru copii, cu caracter științifico-didactic și ale uniunilor de creație.

În anii de independență a Republicii Moldova mijloacele audiovizuale din proprietatea statului au fost obiecte de atenție sporită datorită faptului că au capacitatea de acoperire cu emisie a întregului teritoriu al țării. Guvernarile precedente au făcut abuz de control asupra acestor mijloace în scopuri politice. Și actuala putere manifestă același gen de interes pentru aceste mijloace mass-media. Astfel, Parlamentul a adoptat Legea privind modificarea legii audiovizualului, prin care s-a stabilit că Președintele Companiei de Stat Teleradio-Moldova este numit în funcție de către Parlament, pentru un termen de 5 ani și poate fi eliberat din funcție de către Parlament din proprie inițiativă sau la propunerea Consiliului Coordonator al Audiovizualului. Legea stipulează, de asemenea, că adjuncții președintelui Companiei de Stat Teleradio-Moldova vor fi numiți în funcție de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului, la propunerea președintelui companiei sus-numite. Mediile ziaristice consideră că prin aceste modificări se întărește o practică nocivă prin care partidul de guvernământ tinde să monopolizeze accesul la mass-media, folosind pentru aceasta pârguri financiare și administrative.

După experiența în domeniul modificărilor constituționale din anul trecut, în anul curent acest gen de activitate este monitorizat foarte atent de către opinia publică. Spre sfârșitul sesiunii de vară Parlamentul a adoptat proiectul Legii pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, prin care se propune modificarea și completarea prevederilor art.24, 25, 30, 54 și 55 din Legea supremă. Dacă în privința modificării art.24 din Constituție (prin care se propune excluderea prevederilor referitoare la pedeapsa capitală) n-au existat obiecții esențiale, atunci în ceea ce privește celelalte articole, există păreri diferite. În esență, aceste modificări pot limita drepturile persoanelor. Deși există avizul pozitiv al Curții Constituționale mai mulți experți afirmă și aduc argumente întemeiate că mărirea termenului de reținere (de la 24 la 72 de ore) și stabilirea posibilității derogării de la inviolabilitatea secretului corespondenței ar constitui elemente ce diminuează considerabil sistemul de garanții constituționale existente. Abuzurile organelor de poliție erau frecvente și în cadrul constituțional existent, iar modificarea poate favoriza proliferarea lor pe viitor.

Merită să fie menționat și faptul că Parlamentul a adoptat Legea pentru modificarea și completarea Legii privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova prin care s-a stabilit obligația consultării Comisiei parlamentare pentru politică externă în cazul negocierii tratatelor bilaterale ce urmează a fi supuse ratificării în parlament. Acest lucru prezintă interes fiindcă adoptarea legii în cauză vine în albia realizării prerogativelor Parlamentului în cadrul sistemului parlamentar de guvernare. Prin obligativitatea consultării comisiei parlamentare se poate realiza mecanismul de control parlamentar asupra problemelor de politică externă și asupra puterii executive ce are menirea de a promova politica externă a țării.

Efectele discrepantei dintre principiile declarate ale partidului de guvernământ și acțiunile acestuia

După instaurarea noii guvernări a devenit evidentă discrepanța dintre retorica pro-comunistă și acțiunile acesteia. Într-adevăr, PC insistă că este fidel idealurilor marxist – leniniste, dar, în același timp, afirmă că au trecut timpurile luptei de clasă și a dictaturii proletariatului. Pe lângă aceasta comuniștii moldoveni afirmă că recunosc instituția proprietății private. În plus, dacă aruncăm o privire în lista de candidați pe care PC a înaintat-o pentru ultimele alegeri parlamentare, observăm că în ea nu s-a găsit nici un loc pentru vreun muncitor sau țăran, în schimb, vom găsi acolo foarte mulți conducători de întreprinderi private. De aceea, este logică întrebarea ce se impune cu insistență – ce este de origine comunistă în acest partid, afară de retorică? În acest sens, nu este de mirare că se aud tot mai multe învinuiri aduse partidului de guvernământ, precum că ar fi unul mic burghez, oportunista, de origine social-democrată. Dar nu aceasta deranjează, ci exploatarea așteptărilor nostalgice ale cetățenilor, nerealizarea cărora poate cauza instabilitate politică.

Ultima plenară a Comitetului Central a PC, desfășurată la 23 iunie 2001, a scos în evidență un șir de probleme ce provoacă nemulțumiri și neînțelegeri în cadrul formațiunii. Liderii PC au ținut să explice aceste fenomene în termeni psihologici, subliniind labilitatea alternantă a stărilor de spirit ce domină în cadrul partidului. Astfel, s-a constatat că trecerea de la euforia cauzată de proporțiile victoriei în alegerile din februarie 2001 la apatia cauzată de realitățile social economice și politice, pe care formațiunea de guvernământ s-a angajat să le aducă în conformitate cu programul său electoral, provoacă stări de frustrare care se manifestă prin “sindromul opoziției permanente”. Acest sindrom nu poate fi depășit nici după aproape jumătate de an după cucerirea puterii de către PC.

Duplicitatea politicii promovate de noua guvernare poate contribui la ceea ce “sindromul opoziției” se va manifesta nu numai față de forțele politice necomuniste ci și față de cursul politic promovat de conducerea propriului partid. Pe de o parte, realizarea programului electoral al PC este imposibilă fără asigurarea unei continuități a politicii guvernelor precedente, inclusiv, prin cooperarea cu organisme financiare internaționale. Pe de altă parte, clișeele ideologice ale PC, reconfirmate la recentul congres din aprilie, vin în contradicție directă cu principiile promovate în memorandumurile semnate de organizațiile internaționale cu Republica Moldova. De aceea, PC a adoptat o tactică foarte păguboasă de a spune fiecărui partener de negocieri ceea ce ar vrea acesta să audă. Consecințele unei astfel de tactici pot evolua spre pierderea credibilității în ochii tuturor. Într-adevăr, după câștigarea alegerilor comuniștii au schimbat în mod alternant mesajul sau politic. Organizațiile financiare internaționale (FMI și BM) din “unelte ale imperialismului mondial” s-au transformat în parteneri de negocieri cu care conducerea comunistă intenționează să colaboreze. Același lucru se referă și la OMC. La congresul PC din aprilie OMC a fost etichetată drept un instrument al promovării globalismului care, de asemenea, este considerat un instrument al imperialismului mondial, iar numai peste o lună au fost semnate documentele de aderare la această organizație. Exact așa s-a procedat și vis-à-vis de Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud Est. Asumându-și obligația de a investiga posibilitatea aderării la Uniunea Rusia – Belarus, comuniștii au aderat la Pactul de Stabilitate, despre care doar câteva luni în urmă spuneau că trebuie să se descurce dacă nu cumva-i stau tunurile NATO în spate.

Ultimele evoluții în domeniul social-economic și în cel de deservire a datoriilor externe ale Republicii Moldova l-au făcut pe liderul comuniștilor să intervină cu declarații publice foarte dure la adresa FMI, practic, învinuindu-l de situația precară din economie, care se datorează, în mare măsură, datoriilor exorbitante ale Moldovei. Acest gen de declarații ale conducerii comuniste complică foarte mult procesul de reîncepere a negocierilor cu FMI, care dorește să se convingă că clauzele memorandumului semnat cu Republica Moldova la sfârșitul anului 2000 vor fi îndeplinite. Organisme internaționale creditoare au tot temeiul să se intereseze de intențiile noii guvernări. Problema e că unul și același lucru este văzut cu ochi

diferiți de către comuniști în dependență de cine se află la putere. Astfel, actele normative referitoare la privatizarea unităților din industria vinului și tutunului, stipulată în memorandumul cu FMI, au fost atacate de către comuniști în CC, iar imediat după victoria comuniștilor, CC a declarat că nu este de competența ei să decidă asupra constituționalității unor asemenea acte, deși anterior a adoptat hotărâri referitoare la procesul de privatizare. Este curios că comuniștii n-au mai insistat asupra controlului constituționalității legilor respective, iar acum se văd nevoiți să se conformeze regulilor de joc și să promoveze privatizarea în conformitate cu clauzele memorandumului. De aceea apare întrebarea - să aibă oare privatizarea culoare politică? Sau să fi uitat comuniștii că anume partenerul lor politic, Partidul Democrat Agrar (PDA), cu care au făcut alianță în campania electorală din 1999, și a cărui lider, Anatol Păpușoi, deține astăzi un important post în Guvern a jucat principalul rol în promovarea privatizării, începând cu 1994 și a acumulat cea mai mare parte a datoriei externe (1992 – 1996)?

Acum, situația legată de executarea bugetului (doar 85% din încasările planificate) și onorarea obligațiilor legate de achitarea datoriilor externe (\$85 milioane numai anul curent) este extrem de grea și solvabilitatea Republicii Moldova depinde de negocierile cu FMI. Este evident, că în caz de eșec al negocierilor cu FMI Republica Moldova va fi declarată insolubilă. Problema este că anul viitor Moldova va avea de achitat plăți în contul datoriei externe care se estimează la aproximativ 2/3 din acumulările la buget, iar restructurarea datoriilor depinde în mod direct de succesul negocierilor cu FMI.

După toate aceste lucruri iese în evidență cât de serios este partidul de guvernământ dacă aproape peste jumătate de an după victoria în alegeri constată că garnitura sa parlamentară este slab pregătită și nu cunoaște legislația “burgheză” a țării, de asemenea, abia la jumătate de an realizează că trebuie să se conformeze cu memorandumul semnat cu FMI și abia se apucă să negocieze modificarea lui?

După promovarea unei astfel de politici se pare că există motive pentru apariția “apatiei” în rândurile membrilor PC, lucru constatat la plenara din iunie a PC. De aceea, liderul partidului, Vladimir Voronin, a dorit să anticipeze criticile, dându-le de înțeles colegilor săi că și el este nemulțumit de activitatea lor parlamentară și cea din teritorii. Astfel, el a criticat formarea consiliului fracțiunii parlamentare, subliniind că mandatele de deputați au fost obținute de membrii fracțiunii datorită includerii acestora în lista de partid, de aceea, disciplina de partid trebuie să rămână piatra de temelie a activității acestuia. Ceea ce arată că lui Voronin nu i-a plăcut crearea unei structuri ce poate avea un oarecare grad de independență de Comitetul Central și că dorește să-și întoarcă controlul asupra activității fracțiunii parlamentare prin intermediul Comitetului Central. Pentru posibilele situații de criză ce se pot isca în fracțiunea parlamentară există o centură de siguranță: 49 din cei 71 de deputați comuniști sunt membri ai Comitetului Central al PC. Tot prin intermediul structurilor de partid, PC intenționează să rezolve problema cadrelor care urmează să ocupe importante posturi publice. Deocamdată, însă, noua guvernare întâmpină probleme mari, neavând personal calificat pentru a substitui 80% din funcționarii publici, care au activat și în timpul guvernărilor precedente și pe care-i bănuiește de sabotare a eforturilor noii guvernări.

Nemulțumirile exprimate de organizațiile teritoriale ale comuniștilor l-au făcut pe liderul partidului să le amintească colegilor din teritoriu că înainte de a critica politica de cadre la nivel central ar fi bine să-și îmbunătățească propriile lor politici de cadre în teritoriu. Astfel, la alegerile parțiale ale primarilor ce s-au desfășurat în perioada 24 iunie – 1 iulie, în 11 localități, comuniștii au învins doar în 4. În unele localități rurale candidații comuniști au obținut de 8 – 9 ori mai puține voturi decât la alegerile parlamentare din 25 februarie. Acesta este un semnal foarte îngrijorător. Tot în cadrul plenarei, Vladimir Voronin a ținut să anticipeze criticele din partea aripei dogmatice a partidului, nemulțumită de cursul politic promovat de conducerea partidului, subliniind că politica social-economică internă nu trebuie să vină în contradicție cu logica situației și relațiilor internaționale.

Relațiile putere – opoziție

Obținerea majorității constituționale de către PC la alegerile parlamentare din 25 februarie a fost calificată de observatori drept un colaps al sistemului pluripartit moldovenesc. În prezent, nu există vreo forță de opoziție a cărei activitate ar putea influența în mod direct politica promovată de noua guvernare. Mai mult, opinia publică nu mai poate urmări dezbaterile publice asupra celor mai importante probleme, dat fiind faptul că majoritatea comunistă din Parlament adoptă cele mai importante decizii la ședințele fracțiunii sau cele plenare ale PC, iar în cadrul ședințelor plenare ale forului legislativ le supune doar procedurii de vot.

În aceste condiții posibilitățile opoziției de a influența politica PC sunt foarte reduse. Totuși, măcar într-un mod implicit, forțele politice de opoziție pot influența comportamentul comuniștilor, pentru a nu admite abuzuri în limitarea unor drepturi politice fundamentale, care reies din obligațiunile internaționale ale Republicii Moldova. Însă în prezent este prematur să se vorbească de vreo opoziție serioasă. În primul rând, fiindcă “monolitul” comunist se confruntă tocmai cu 3 “opoziții”!: parlamentară, în persoana PPCD; “constructivă” a “Alianței Braghiș” (AB); și extraparlamentară în persoana Forului Democratic din Moldova (FDM), constituit în luna mai a.c., din 7 partide care la ultimele alegeri parlamentare au acumulat între 1 – 6 % din voturile alegătorilor.

Merită să facem o scurtă descriere a acestor “opoziții” pe care am putea să le plasăm convențional de la stânga, imediat după PC, spre dreapta în următoarea ordine: AB, FDM, PPCD.

Așa numita “opoziția constructivă” a Alianței Braghiș este, deocamdată, foarte slabă datorită disensiunilor interne. Ea a fost constituită ca entitate electorală cu statut de “formațiune a puterii” care trebuia să joace un rol important în arhitectura noii puteri ce urma să fie instalată după alegeri. Obținerea majorității constituționale de către PC a făcut ca scopurile pentru care a fost constituită AB să nu mai fie actuale. Structura amorfă a AB nu permite generarea unor strategii politice coerente, deși AB are în rândurile sale un șir de deputați cu un potențial politic foarte important.

FDM a fost constituit în speranța că ratingul acestuia ar putea avea proporția procentajului total acumulat de componentele sale în alegerile recente – 20,5%. Efectul cumulativ ar putea, într-adevăr, fi semnificativ, dar la etapa actuală formarea unei alianțe din forțe politice eterogene poate fi utilă doar pentru “elaborarea și mediatizarea unor luări de atitudine și poziții politice comune ale opoziției extraparlamentare față de politica promovată de puterea comunistă”. După formarea FDM liderii acestuia au făcut diferite declarații vis-à-vis de posibilele evoluții: fuzionarea componentelor FDM în două partide - de centru-dreapta și, respectiv, de centru-stânga; fuzionarea necondiționată a partidelor mai mici cu cele ce pretind a fi mari, deși diferența dintre puterea electorală a celei mai puternice și celei mai slabe formațiuni din cadrul FDM este de doar 4%; participarea în comun la eventualele alegeri locale anticipate etc. În rest, în timpul ce s-a scurs după constituirea sa, FDM n-a întreprins nimic pentru a-și stabili o platformă comună pentru activitatea sa în calitate de opoziție extraparlamentară.

Opoziția parlamentară în persoana PPCD și-a stabilit drept scop monitorizarea activității partidului de guvernământ prin mecanismele controlului parlamentar. În prezent, PPCD este unica formațiune de dreapta care răspunde rigorilor pentru calificativul de partid politic și care poate pretinde la un viitor politic relativ stabil. Grijă permanentă pentru motivarea propriilor membri, doctrina creștin-democrată menită să cimenteze rândurile partidului și mesajul politic adresat potențialilor simpatizanți, sunt cei trei piloni care fac PPCD să aibă un rating stabil în ultimii 7 ani. Recentul congres din luna mai al PPCD este o ilustrație a faptului că această formațiune este capabilă să facă analize lucide și să-și expună în mod coerent scopurile. Trebuie de menționat că, totuși, calculul PPCD atunci când a contribuit la distrugerea ADR împreună cu comuniștii pare să fi fost unul greșit. Critica acerbă a ADR pentru păcate reale și imaginare au fost favorabile mai mult comuniștilor ratingul cărora a crescut cu 20% în perioada ce a urmat după alegeri generale din 1998, în timp ce ratingul PPCD a crescut în aceeași perioadă doar cu 1%. Acest lucru face, deocamdată, imposibilă alianța PPCD cu FDM.

Fiind dispersate, cele 3 opoziții angajate în procesul de monitorizare a activității PC, nu întreprind nimic pentru a coaliza forțele politice de dreapta, deși, în opinia lor conducerea comunistă poate conduce țara spre o catastrofă economică ce va avea trăsăturile “sindromului bulgar”. Așa că o eventuală prăbușire a partidului de guvernământ nu s-ar solda cu înlocuirea acestuia cu vreo forță de dreapta capabilă să facă față problemelor cu care se confruntă țara.

Eforturile pentru soluționarea conflictului transnistrean

După depunerea jurământului de către noul președinte al Republicii Moldova la 7 aprilie, au fost întreprinse noi eforturi îndreptate spre soluționarea conflictului transnistrean. La 15 mai, președintele Vladimir Voronin a emis decretul privind soluționarea diferendului transnistrean. El conține elementele unei noi strategii pe care noua guvernare intenționează s-o aplice în procesul de tratative cu liderii separatiști de la Tiraspol.

Decretul stipulează că soluționarea problemei transnistrene este sarcina primordială și de importanță majoră a autorităților publice ale Republicii Moldova. Soluționarea acestei probleme presupune elaborarea și adoptarea statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului în baza principiilor asigurării integrității teritoriale și suveranității statului. Pentru realizarea acestor sarcini se prevede adoptarea unor decizii menite să sporească încrederea reciprocă a părților aflate în conflict. Se are în vedere restabilirea spațiului juridic, economic, social și de apărare unic. Președintele Voronin a dat de înțeles că pentru atingerea scopurilor strategice va aplica tactica pașilor mici și a compromisurilor rezonabile.

Decretul lui Vladimir Voronin se referă la soluționarea conflictului în baza principiilor suveranității și integrității teritoriale a Moldovei, însă nu există nici o referință la caracterul unitar al statului, stipulat de Constituție. De aceea, se poate presupune, că soluționarea conflictului poate avea loc în cadrul așa numitului “plan Primakov”. Acest plan, după afirmațiile lui Evghenii Primakov, împuternicit de către președintele Rusiei să reprezinte această țară în procesul de reglementare a conflictului, prevede “eliminarea extremităților”. Adică, a caracterului unitar al statului moldovenesc, pe de o parte, și a independenței Transnistriei, pe de alta.

Inițiativele președintelui Voronin de a impulsiona rezolvarea diferendului transnistrean s-au ciocnit de un șir de obstacole ridicate din partea administrației de la Tiraspol. Imediat după întâlnirea cu Vladimir Voronin la 16 mai, Smirnov a lansat o adresare către RM, în care cere ca aceasta să declare în mod unilateral inadmisibilitatea retragerii trupelor rusești din regiune până la semnarea unui acord multilateral despre garanțiile acordate Transnistriei și stabilirii mecanismelor de realizare. Smirnov și-a motivat inițiativa prin faptul că Rusia și-a asumat la Istanbul obligațiuni care vin în contradicție cu obligațiunile acesteia, asumate la întâlnirea de la Odesa din 1998. Astfel, în concepția liderilor de la Tiraspol obligațiunile Rusiei asumate față de Transnistria, în cadrul unei întâlniri ordinare trebuie să aibă o pondere mai mare decât cele asumate în cadrul unui tratat internațional ce are putere juridică. Este vorba despre dimensiunea politico-militară a Cartei pentru securitatea europeană, adoptată la summit-ul de la Istanbul a cărei piatră de temelie este Tratatul privind Forțele militare convenționale din Europa.

Totuși, există semne că lucrurile merg într-o anumită direcție, determinată de o conjunctură internațională. În acest sens, pot fi menționate câteva lucruri importante. În primul rând, se observă că în luările lor de poziții liderii separatiști de la Tiraspol se arată decepționați de atitudinea autorităților de la Moscova față de perspectivele soluționării conflictului transnistrean. Acesta este un indicator că poziția principalului mediator se schimbă. În al doilea rând, recentul acord protocolar privind utilizarea munițiilor netransportabile stocate în Transnistria, semnat de reprezentantul ministerului apărării al Federației Ruse, OSCE și administrația de la Tiraspol, confirmă presupunerile că procesul de soluționare a conflictului are un anumit vector de dezvoltare.

Pentru a-și întări pozițiile în procesul de negocieri, liderul de la Tiraspol, Igor Smirnov, a făcut declarații publice că va purta negocieri cu Chișinăul numai în baza principiilor de egalitate a

părților angajate în procesul de edificare a “statului comun”, care urmează a fi format din doi subiecți egali ai dreptului internațional, și că va părăsi președinția transnistreană numai după ce statul transnistrean va fi recunoscut. Este important că Smirnov a reiterat declarațiile respective la startul campaniei sale pentru alegerile prezidențiale. Aceasta înseamnă că până la alegerile din luna decembrie există foarte puține șanse pentru cedări din partea lui, din simplul motiv că își construiește mesajul electoral pe promisiunile respective. Din aceste considerente, în ajunul alegerilor, Smirnov a hotărât să scoată din competiție partide politice care ar putea să-i facă concurență și ar fi disponibili să continue dialogul cu Chișinăul de pe alte poziții. De aceea, justiția transnistreană s-a apucat să lichideze trei formațiuni politice de orientare comunistă, înregistrate acolo.

Dacă în decembrie Smirnov va fi reales atunci alegerea sa va influența negativ procesul de negocieri, mai ales că președintele Voronin a declarat că este imposibil de a negocia cu Smirnov și că acesta trebuie schimbat. Totuși, Vladimir Voronin pretinde că mai are și alt câmp de manevră pentru a produce unele surprize ce ar putea să determine Tiraspolul să negocieze constructiv. O astfel de surpriză s-a produs la Strasbourg unde Voronin a declarat că fără o susținere din partea Europei va fi greu să promoveze implementarea valorilor democratice în Transnistria. Ce-i drept, revenind acasă, el s-a pronunțat iarăși împotriva internaționalizării conflictului transnistrean. Liderii de la Tiraspol consideră că spațiul de manevră la care se referă președintele Voronin constă în aplicarea unei blocaje economice acestei regiuni.

Un șir de experți susțin că soluționarea conflictului transnistrean ar putea să aibă o dimensiune economică. Devine tot mai evident că în regiunea transnistreană se desfășoară un proces de privatizare cu participarea capitalului străin. De aceea, oamenii de afaceri din Occident și Rusia, care au interese economice în regiune, doresc instaurarea unei stabilități politice aici. Una din problemele cheie care poate apărea în procesul de reglementare a conflictului ar putea să se refere la legalizarea procesului de privatizare din regiune.

În acest context, merită să fie menționat faptul că liderii separatiști de la Tiraspol susțin că unul din aspectele de bază ale relațiilor dintre Tiraspol și Chișinău ține de reglementarea relațiilor de proprietate asupra patrimoniului aflat pe teritoriul Transnistriei. De aceea, susțin ei, reglementarea relațiilor de proprietate și acordarea garanțiilor regiunii transnistrene, pot fi condițiile esențiale pentru acceptarea de către aceștia a “planului Primakov” de federalizare a Republicii Moldova, astfel ca să existe un singur subiect al dreptului internațional, o singură monedă națională, și un sistem unic de organizare a organelor de ocrotire a normelor de drept. Dar pentru aceasta va trebui revizuită structura parlamentului și a puterii executive, adică Constituția țării.

În așa fel, noua putere a utilizat prima jumătate a anului 2001 căutând modalități de soluționare practică a problemelor cheie ale țării. Dificultatea principală a constatat în a aduce în corespundere retoricele preelectorale și realitatea. Totuși rezultate sunt puține. Pare că evenimentele decisive vor avea loc la toamnă și la începutul anului viitor.

ANEXĂ**TOTALURILE PRELIMINARE ALE ANULUI 2001^{*}**

În tabelul de mai jos se prezintă prognoza principalilor indicatori macroeconomici ai dezvoltării economice a Republicii Moldova în anul 2001:

Indicatorii		1998 actual	1999 actual	2000 actual	2001 planificat
Produsul Intern Brut (în prețuri curente)	mlrd. lei		12,3	16	19,3
în % față de anul precedent (prețuri comparabile)	%		96,6	101,9	107
Indicii prețurilor de consum:					
medii anuali	%		139	131	113
la sfârșit de an	%		144	118	110
Rata de schimb a leului:					
medie anuală	lei/USD		10,5	12,4	13,2
la sfârșit de an	lei/USD		11,7	12,4	13,8
Export	mlrd. USD		464	471	575
Import	mlrd. USD		588	777	821
Soldul balanței comerciale	mlrd. USD		-123	-305	-246
Volumul producției industriale (prețuri curente)	mlrd. USD		8,2	10,2	12,3
în % față de anul precedent (prețuri comparabile)	%		88,4	107,7	108,1
Volumul producției agricole (prețuri curente)	mlrd. lei		5,1	8,1	10,1
în % față de anul precedent (prețuri comparabile)	%		92	97	115

Această prognoză optimistă se bazează pe tendințele pozitive ale dezvoltării economiei naționale în prima jumătate a anului: s-a mărit volumul exportului, producției industriale, circulației mărfurilor și serviciilor cu plată, traficului de mărfuri și lucrărilor de construcții-montaj, a crescut salariul real, s-a micșorat rata inflației, cursul valutei naționale s-a stabilit la un nivel admisibil. De rând cu aceasta au avut loc și momente negative: n-a fost înregistrat un progres semnificativ în agricultură, s-a păstrat starea de stagnare pe piața hârtiilor de valoare, practic a fost oprit fluxul de investiții străine și procesul de privatizare.

Cu toate acestea, majoritatea indicatorilor ne inspiră optimism. Astfel, rata inflației în iunie 2001 s-a micșorat în comparație cu luna mai cu 0.5%. Astfel de scădere a prețurilor nu s-a înregistrat din anul 1998, când în iunie-august pentru ultima dată a fost înregistrată deflația. Ulterior, ca rezultat al crizei financiare regionale din Rusia, care a afectat puternic și economia Moldovei, se înregistrau numai creșterea prețurilor.

Ca rezultat, pentru ianuarie-iunie anul 2001, în comparație cu prima jumătate a anului 2000, prețurile au crescut cu 14.4% (același indicator pentru anul 2000 a constituit 37.5%, în anul 1999 – 29%, în 1998 – 7,9%).

^{*} Sursa: Guvernul Republicii Moldova, iulie 2001

Dinamica inflației în anii 1997-2001

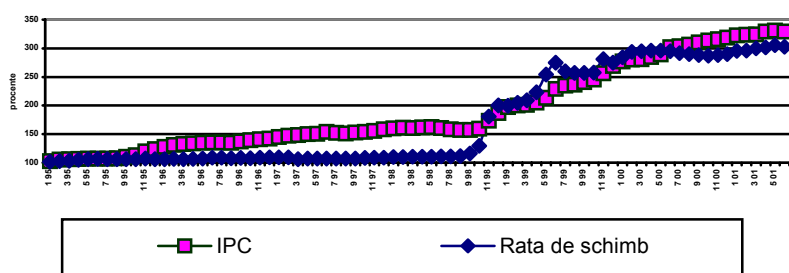
Anul	În % față de luna precedentă												Primele șase luni	Indicii medii anuali
	Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie		
1997	1,9	1,4	1,0	0,8	0,6	2,0	-1,0	-0,8	1,2	0,9	1,1	1,5	12,3	12
1998	1,3	0,4	-0,1	0,7	0,2	-1,1	-1,4	-0,6	0,2	1,4	8,6	7,8	7,9	8
1999	5,4	1,5	0,6	2,0	4,1	7,2	2,5	0,7	1,7	2,1	4,3	5,0	29,0	39
2000	2,9	1,3	0,1	1,6	1,4	4,4	0,7	0,8	1,4	1,0	0,8	0,8	37,5	31
2001	1,2	0,3	0,3	1,5	0,5	-0,5							14,4	13 *

*) estimat

Cursul de schimb al valutei naționale (lei) în ianuarie-iunie anul curent a variat în intervalul de 12.38 lei (01.01.2001) la 13.1 lei (22.05.2001) pentru un dolar american și de la începutul anului a crescut cu 4%.

În perioada ianuarie-iunie 2001 cursul mediu de schimb a constituit 12.82 lei pentru un dolar america și față de prima jumătate a anului precedent a crescut cu 2.4% (aceiași indicator în anul 2000 a constituit 28.8%, în anul 1999 – 106.2%, în 1998 – 2.3%)

Indicii prețurilor de consum și rata de schimb



La moment situația pe piața valutară comportamentul indicilor prețurilor de consum sunt foarte aproape de situația din prima jumătate a anului 1998, ceea ce ne permite să concluzionăm, că economia s-a stabilizat, ieșind după trei ani din zona consecințelor crizei financiare regionale a anului 1998.

Comerțul exterior. Volumul comerțului exterior pentru ianuarie-iunie 2001 a constituit 704 mil. dolari americani sau cu 20% mai mult decât în aceeași perioadă a anului 2000. Exportul a crescut mai rapid decât importul, ca rezultat soldul negativ al balanței comerciale s-a micșorat cu 24 mil. dolari americani.

Exportul și importul în prima jumătate a anilor 1997-2001, mil. dolari americani

	1997	1998	1999	2000	2001
Export	338	358	192	219	290
Import	556	557	248	368	414
Balanța comercială	-168	-217	-56	-149	-124

Tendința de descreștere a exportului, inițiată la mijlocul anului 1998 și care a continuat pe parcursul anilor 1999 și 2000, s-a transformat la începutul anului 2001 într-o tendință de creștere

a volumului exporturilor lunare, ceea ce permite să sperăm la mărirea volumului exportului măcar la nivelul anului 1998.

Exportul și importul în anii 1997-2001, mil. dolari americani

	1997	1998	1999	2000	2001 (planificat)
Export	875	632	464	472	575-650
Import	1172	1024	578	777	820-920
Balanța comercială	-297	-391	-123	-305	-245-270

În bugetul consolidat au încasate venituri în sumă de 1895 mil. lei sau cu 13% mai mult față de perioada respectivă a anului precedent, procent comparabil cu creșterea indicilor prețurilor de consum pentru aceeași perioadă (14%).

În perioada ianuarie-iunie 2001 întreprinderile industriale (toate formele de proprietate) au produs bunuri în sumă de 4.4 mlrd. Lei sau cu 12.1% mai mult decât în aceeași perioadă a anului precedent (în prețuri comparabile).

Volumul producției industriale (prețuri comparabile), în % față de perioada respectivă a anului precedent

	1997	1998	1999	2000	2001
primul trimestru	86	103,4	72,9	103,3	103,1
primele șase luni	88	102,3	74,8	103,6	112,1
9 luni	97	94,3	87,2	102,0	
an	100	85,0	88,4	107,7	

Scăderea volumul producției industriale ce a continuat pe parcursul anilor '90, s-a transformat la începutul anului 2000 într-o mică creștere, ce a continuat până în anul curent, însă la nivelul producției care a fost înregistrat în anul 1998 nu s-a ajuns deocamdată.

Volumul producției agricole s-a micșorat în prima jumătate a anului 2001, față de perioada respectivă a anului precedent, cu 6% (în anul 2000 – cu 10%). Aceasta a avut loc în general din cauza căderii (cu 7%) producției animaliere, dar pentru că 2/3 din producția agricolă o constituie producția vegetală (în general oferind rezultate numai în 2-3 trimestre) și ținând cont de condițiile climaterice favorabile pentru agricultură din anul curent, se poate aștepta ca această ramură a economiei să încheie anul cu rezultate pozitive.

Dinamica altor indicatori ai dezvoltării economiei în prima jumătate a anilor 1997-2001, este prezentată în tabelul de mai jos:

(în % față de perioada respectivă a anului precedent)

	1997	1998	1999	2000	2001
Volumul circulației mărfurilor cu ridicata	116	89	67	102,4	118,1
Volumul serviciilor cu plată prestate populației	96	106,5	77	97,9	112,1
Volumul traficului de mărfuri	87	122	67	85	112,2
Investiții în fonduri fixe	96	100	90	87	92

În completare la aceasta vom menționa că salariul mediu lunar real a crescut în iunie-mai cu 13% (pentru aceeași perioadă a anului precedent – s-a micșorat cu 3%), s-au micșorat datoriile bugetului privind remunerarea muncii, iar referitor la achitarea pensiilor situația s-a normalizat.

În general, datorită creșterii înregistrate în ramurile de bază a economiei, produsul intern brut a crescut în primul trimestru a anului 2001 cu 2.6% și în al doilea trimestru jumătate a anului, după estimările preliminare – cu 3%. Reieșind din aceea, că în Moldova a doua jumătate a anului, ca regulă, este mult mai „productivă” decât prima jumătate (începe activitatea industria alimentară), se poate prognoza cu o probabilitate mare o creștere anuală a PIB de 7%.